

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

7

ROČNÍK 24 (LI)
PRAHA
ČERVENEC
1978
CENA 10 Kčs

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH
USTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc. (předseda), doc. ing. Milan Branický, CSc., ing. Emil Divil, CSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., ing. Zdeněk Hoffmann, CSc., doc. ing. Dimitrij Choma, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, ing. Jaroslav Korbini, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., prof. ing. Jaroslav Pič, CSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Karel Svoboda, CSc.

Redaktorka ing. Hedvika Maliková

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1978

■
Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozbor a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—.

■
Научный журнал ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA публикует обзоры, анализы и научные статьи о решенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства. Издает Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации по сельскому хозяйству. Выход в свет ежемесячно. Редакция 120 56 Прага 2, Слезска 7.

■
The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA published studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the sphere of the agricultural economics. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information for Agriculture. Issued monthly. Editorial office 120 56 Prague 2, Slezská 2.

■
Die wissenschaftliche Zeitschrift ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA veröffentlicht Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über die gelösten Forschungsaufgaben auf dem Gebiete der Ökonomik. Herausgegeben von der Tschechoslowakischen landwirtschaftlichen Akademie — Institut für wissenschaftlich-technische Information der Landwirtschaft. Erscheint monatlich. Redaktion 120 56 Prag 2, Slezská 7.

NĚKTERÉ OTÁZKY PLÁNOVITÉHO ŘÍZENÍ ZEMĚDĚLSTVÍ PRO 7. PĚTILETKU

Dosud v podstatě platná modifikovaná soustava plánovitého řízení zemědělské výroby, zavedená od 1. 1. 1976, vycházela ze skutečnosti, kdy socialistický sektor se stal v zemědělství převládajícím a většina socialistických podniků měla za sebou již několik let hospodaření. V té době velikost JZD byla dána velikostí katastru obce, výroba v zemědělských podnicích obou sektorů byla univerzální, s uzavřeným reprodukčním procesem s velkými rozdíly vybavení základními fondy, kvalifikovanými pracovníky a slupněm organizačně hospodářského upevnění.

Za období 10 let došlo v našem socialistickém zemědělství k závažným změnám v důsledku uplatnění výsledků vědeckotechnického pokroku a vytváření dostatečného prostoru pro jeho ještě intenzivnější využití ve výrobní a řídicí oblasti v příštím období. Bezprostředně na společenský pohyb působilo uplatňování koncentrace, specializace a kooperace výroby jako rozhodné podmínky industrializace. Pro tento pokračující proces je nutno vytvořit podmínky i v oblasti plánovitého řízení. Půjde o takové úpravy, které by usnadnily proces koncentrace a zvláště účelné specializace výroby při plném využití kooperace a horizontální a vertikální integrace bez vytváření ekonomicky neodůvodněných velkých zemědělských podniků. Přitom bude nutné, aby změny v soustavě plánovitého řízení v nejvyšší míře podporovaly efektivní zabezpečení intenzifikace zemědělské výroby na všech úrovních řízení. Nemenší požadavek, který bude muset soustava plánovitého řízení splňovat, bude plná podpora fungování zemědělsko-průmyslového komplexu jako národohospodářského subsystému.

Závěry jednotlivých článků předkládaného monotematického čísla jsou výsledkem provedených analýz některých jednotlivých částí soustavy plánovitého řízení za dlouhodobé i poslední období, které nejsou vždy plně navzájem konzistentní a nejsou řešeny na stejné teoretické a metodologické úrovni. Proto také uváděné návrhy na změny jednotlivých částí soustavy i soustavy jako celku lze považovat za první variantu možných úprav, které musí být posuzovány v kontextu s řešením soustavy plánovitého řízení v celém národním hospodářství.

Článek K zdokonalování soustavy plánů a metod plánování rozvoje zemědělství a výživy uvádí vedle základních postulátů i cílů plánu škálu návrhů základních i méně závažných opatření ke zlepšení procesu plánování na centrální i podnikové úrovni.

Článek Působení ekonomických nástrojů v letech s mimořádnými povětrnostními vlivy rozebírá jejich důsledky v letech 1975—1976 na dosažené výsledky výroby. Podstatnou částí článku je charakteristika účinnosti jednotlivých

ekonomických nástrojů k vyrovnání účinků nepříznivých klimatických podmínek.

V článku Možnosti zdokonalené soustavy cen a cenových nástrojů pro období 7. pětiletky je předložen návrh na tvorbu cen, které by měly vyhovovat současným potřebám rozvoje koncentrace a specializace i kritériím požadavku zabezpečování efektivnosti v zemědělské výrobě a nezbytné hmotné zainteresovanosti.

Článkem Působení nástrojů subvenční a úvěrové politiky v investiční výstavbě je v podstatě vyjádřena analýza těchto nástrojů v 5. pětiletce a založeny některé náměty pro 7. pětiletku.

Z leorelických i praktických hledisek je formulován článek Řízení investičních procesů v zemědělsko-potravinářském komplexu, který současně navozuje účelná řešení pro příští období.

V článku Problematika metod kalkulací vlastních nákladů v zemědělství jsou popisovány některé metody vyčíslování vlastních nákladů, které budou využívány v 6. a 7. pětiletce.

Monolematické číslo může navodit užitečnou diskusi k řešení dílčích závažných problémů řízení zemědělství v 7. pětiletce a tak určitým způsobem i ovlivnit konečné vypracování návrhů.

Ing. Jaroslav Kunc, CSc., vědecký redaktor

**CÍLE ZDOKONALOVÁNÍ SOUSTAVY PLÁNŮ A METOD PLÁNOVÁNÍ
ROZVOJE ZPOK**

Náročné úkoly rozvoje zemědělsko-potravinářského komplexu, rozpracované říjnovým plénem ÚV KSČ (1975), vytyčené XV. sjezdem KSČ a zakotvené v 6. pětiletém plánu, jakož i dlouhodobé cíle rozvoje výživy, zemědělské výroby a potravinářského průmyslu do roku 1990 vyžadují zdokonalovat soustavu plánů a metody plánování, jejichž úkolem je:

— Zabezpečovat jednotné působení plánu jako základního nástroje řízení při uskutečňování hospodářské politiky KSČ. To vyžaduje dále posílit integrační funkci plánu i jeho kritériální funkci ve vztahu ke všem článkům hospodářského řízení a rozvíjet uplatňování principu demokratického centralismu ve všech fázích plánovacího procesu a na celé ose řízení.

— Uspokojovat společenské potřeby, stanovené v centrálních plánech výroby potravin, při zvyšování celkové soběstačnosti ve výrobě potravin a dosažení plné soběstačnosti v obilovinách i živočišných výrobcích. To vyžaduje prosadit ve všech částech plánů zemědělské a potravinářské výroby výrazná antiimportní a proexportní hlediska a tím zabezpečovat generální strategii hospodářské politiky v zemědělství a výživě.

— Vyvíjet soustředěný tlak na ekonomickou efektivnost zemědělské výroby ve všech přírodních podmínkách, zajišťovat postupně uskutečňování strukturálních změn v zemědělské a potravinářské výrobě prohlubováním oblastní, podnikové a vnitropodnikové specializace, účelným zvyšováním koncentrace zemědělské výroby a výroby potravin. Vedle kritéria soběstačnosti je tak celá tvorba a realizace plánů podřízena hledisku minimalizace celospolečenských nákladů na výrobu potravin.

— Důsledně uplatňovat centrální vliv na usměrňování a realizaci vědeckotechnického rozvoje v zemědělsko-potravinářském komplexu, na další podstatný růst produktivity práce a snižování počtu pracovních sil, zejména v zemědělské prvovýrobě. To vyžaduje soustředěně působit na zmírnění dosud značné meziodvětvové, mezioblastní i mezipodnikové nerovnoměrnosti ve vývoji a realizaci vědeckovýzkumných poznatků a vědeckotechnického rozvoje a důsledně propojit plány VTR v soustavě plánů ZPoK. Zkušenosti prokazují, že o účinnosti plánu VTR se rozhoduje především správnou orientací a důsledně komplexním řízením vědeckovýzkumné základny.

— Působit na rozvoj a prohlubování integračních vazeb v rámci zemědělsko-potravinářského komplexu, zejména při efektivnějším využívání zemědělské produkce a při zabezpečování úplného sortimentu zeměděl-

ských a potravinářských výrobků a zvyšování jejich jakosti. To vyžaduje postupně utvářet plánovitě řízení zemědělství a výživy jako jednotný, provázaný, vnitřně strukturovaný plánovací národohospodářský komplex, cílevědomě rozvíjet horizontálně územní a prostorové a zejména vertikálně integrační vazby v rámci ZPoK, dále napřimovat a upevňovat dodavatelsko-odběratelské vztahy v ZPoK a postupně posilovat úlohu odběratelů v těchto vztazích. Významným posláním soustavy plánů je jejich jednotné působení v rámci ZPoK tak, aby plán spojoval a sjednocoval hospodářskou činnost všech složek ZPoK k co nejefektivnější výrobě potravin.

— Vést v souladu se zdokonalováním národohospodářského plánování k vyšší proporcionalitě meziodvětvových hmotných vazeb, zejména pak vzájemných vazeb ZPoK se strojírenstvím, chemickým průmyslem, palivo-energetickou základnou, výrobou stavebních hmot, a současně intenzivně působit na hospodárnost hmotné spotřeby. To vyžaduje dále rozšířit a objektivizovat soustavu strukturálních, hmotných a odbytových bilancí a plánovacích normativů hmotné spotřeby.

— Účinněji využívat dosud rozsáhlých vnitřních rezerv zvyšování a zhospodárnění zemědělské výroby, zejména v podnicích a okresech s podprůměrnou úrovní využívání přírodních a materiálních zdrojů. To vyžaduje působit plánem na vytváření podmínek pro rychlejší mobilizaci vnitřních rezerv, zejména ve vztahu k podprůměrným podnikům a okresům.

Uvedené cíle zdokonalení soustavy plánů a metod plánování budou zabezpečovány připravovanou soustavou plánovitěho řízení odvětví zemědělství a výživy pro období 7. pětiletky. Soustava plánů a metody plánování rozvoje ZPoK pro období 7. pětiletky budou intenzivněji propojeny do soustavy plánů rozvoje národního hospodářství, vyjádří však současně i odvětvové zvláštnosti řešení jednotlivých problémů, vyplývající ze specifických podmínek zemědělství a výživy.

TEORETICKO-METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

Hlavním směrem zdokonalení soustavy plánů a metod plánování rozvoje ZPoK je účinnější využívání objektivních předností soustavy plánovitěho řízení socialistické ekonomiky, založené na závaznosti stěžejních úkolů státních a hospodářských plánů, na rozvíjení hospodářské iniciativy a aktivity všech článků řízení, na uplatňování chozrasčotních principů hmotné zainteresovanosti a odpovědnosti hospodářských organizací a pracujících, na rostoucí úloze ekonomických a politicko-morálních podnětů při plnění úkolů plánu.

Uplatnění tohoto obecně platného metodologického východiska v ZPoK pro období 7. pětiletky vyznívá v požadavcích na zvýšení závaznosti úkolů centrálního plánu v části hmotné energetických vazeb ve vztahu k ZPoK rozšířením působnosti centrálního závazného bilancování hmotných vstupů. Těžiště závaznosti národohospodářského plánu ve vztahu k výstupům ZPoK je účelné postupně soustřeďovat na konečnou výrobu potravin, při zachování nezbytné závaznosti stěžejních ukazatelů plánu zemědělské výroby a nákupu zemědělských výrobků do státních fondů.

Rozšiřování a upevňování kooperačních a integračních vazeb potravinářského a zpracovatelského průmyslu se zemědělstvím umožní postupně

zužovat rozsah centrální direktivity plánu zemědělské výroby a nákupu a nahradit ji účinnějším zabezpečováním celospolečenských potřeb odpovědností odběratelských organizací a jejich silicím vlivem na materiálně technický, investiční a finanční rozvoj jednotlivých zemědělských odvětví. V podmínkách stupňující se náročnosti na růst zemědělské výroby, na hospodárnost a celospolečenskou efektivnost a rostoucích nároků na sortimentní a kvalitativní hlediska již nemůže centrální plán nahrazovat nedostatky v dodavatelsko-odběratelských vztazích, zejména neformálním rozšiřováním sféry direktivity do celé oblasti sortimentu a jeho jakosti. To vyžaduje postupně zvyšovat úlohu odběratelských organizací v plánovacím procesu a zvýraznit společenskou odpovědnost jednotlivých VHH za zabezpečení finální výroby v plánovaném rozsahu, sortimentu a jakosti. Rozvíjení iniciativy a aktivity všech článků řízení ZPoK vyžaduje širší uplatňování objektivizačních ekonomicko-matematických metod v plánovacím procesu v období 7. pětiletky na všech člancích řízení. K tomuto významnému kroku zdokonalení plánování jsou již vytvořeny základní předpoklady v disponibilní technické základně i v prověřených ekonomicko-matematických metodách a modelech.

V této souvislosti nutno zdůraznit nezaměnitelnou úlohu plánovacích, technicko-ekonomických normativů, které plní objektivizační funkci v ekonomicko-matematických propočtech. Široce založené práce na tvorbě normativní základny pro 7. pětiletku skýtají záruku podstatného zdokonalení a zvýšení účinnosti metod plánování. Jde zejména o vývoj a aplikaci plánovacích normativů hmotné spotřeby (průmyslová hnojiva, krmiva, PHM, energie), normativů hektarových výnosů v diferencovaných přírodních podmínkách i orientačních normativů k plánování vlastních nákladů. Plánovací normativy je nutno účelově diferencovat ve vztahu k jednotlivým stupňům řízení i v míře jejich závaznosti při tvorbě plánů.

Rozsáhlý prostor rozvoji iniciativy středních článků řízení v plánovacím procesu poskytuje oblast koncepčně plánovitého řízení dalšího postupu koncentrace, specializace, kooperace a integrace v rámci ZPoK, kde se uplatňuje tvůrčí přístup řešení ve specifických výrobně ekonomických podmínkách jednotlivých odvětví, oborů, krajů a okresů.

Dokonalejší uplatňování chozrasčotních principů hmotné zainteresovanosti hospodářských organizací v období 7. pětiletky ústí především do požadavků na další řešení ekonomické efektivnosti výrobků chovu skotu a posilování ekonomických nástrojů pro rozvoj koncentrace a specializace zemědělské výroby. Ve zvyšování hmotné odpovědnosti je to především hmotná výrobní spotřeba (krmné směsi, průmyslová hnojiva, energie, náhradní díly), kde se projevuje potřeba zvýšení účinnosti plánu nejnaléhavěji.

Dalším významným teoreticko-metodologickým východiskem zvýšení účinnosti soustavy plánů a metod plánování je zdokonalení vnitřně sladěného systému dlouhodobých výhledů (konceptí), střednědobých a prováděcích plánů, optimalizujících makroekonomické proporce rozvoje ZPoK v rámci národohospodářských proporcí a zabezpečujících provázanost soustavy plánů ZPoK na všech stupních řízení. I v této části soustavy plánů a metod plánování rozvoje ZPoK lze předpokládat pro období 7. pětiletky kvalitativní posun vpřed.

Je to především vybudované poznávací zázemí centrálního dlouhodobého výhledu rozvoje zemědělsko-potravinářského komplexu do roku 1990,

kteřé skýtá směrodatnou informaci o tendencích rozvoje zemědělství a výživy v návaznosti na předpokládaný přírůstek obyvatelstva a celospolečenské záměry v racionalizaci výživy. Dlouhodobý výhled vymezuje možné cíle rozvoje a formuluje variantní cesty a prostředky k jejich dosažení. Významnou předností dlouhodobého výhledu je naplnění společenského požadavku soběstačnosti a vymezení reálných možností výrobně ekonomického růstu ZPoK ve vazbě na měnící se spotřební struktury. V dlouhodobém výhledu je určen i směr a dynamika vývoje základních růstových faktorů (chemizace, biologizace, mechanizace, výrobní fondy, pracovní síly) i zapojení ZPoK do mezinárodní dělby práce.

Stěžejní problematika na tomto úseku plánování spočívá v postupném propojení centrálního dlouhodobého výhledu s oblastními a okresními studii rozvoje koncentrace a specializace. Úloha oblastních a okresních studií v plánovací činnosti se zvyšuje. Okresní studie ve svém metodickém pojetí úspěšně plní funkci dlouhodobého výhledu v daném územním prostoru, vyznačují se potřebnou pružností, jsou uzpůsobeny přijímat a vstřebávat silící proud inovací technologické i organizační povahy. Zkušenosti naznačují, že v metodické podobě okresních a oblastních studií byla nalezena účelná forma zvládnutí dlouhodobého výhledu na úrovni středního článku řízení, která odpovídá současnému stavu poznání a specifickým podmínkám zemědělství a výživy.

Dlouhodobý výhled umožňuje podstatně kvalifikovaněji přistoupit k tvorbě 7. pětiletého plánu, a to nejenom s žádoucím časovým předstihem, ale především s vyšší provázaností jednotlivých částí plánu rozvoje ZPoK.

Hlavní problematika v této oblasti se soustřeďuje na racionální tvorbu pětiletého plánu na všech stupních řízení, aby střednědobý plán plnil v období let 1981—1985 účinněji funkci hlavního nástroje plánovitého řízení. Ukazuje se, že určující funkce střednědobých plánů v soustavě plánů je spjata i s metodickým pojetím tvorby těchto plánů. Hlavním článkem plánovacích prací na střednědobém plánu je stanovení cílových úkolů (horizont 1985) všem stupňům hospodářského řízení v úzké vazbě na současné stanovení stěžejních úkolů na pětiletku celkem. Metodická odlišnost tvorby prováděcích a střednědobých plánů spočívá v tom, že metody rozpisu prováděcích plánů vycházejí především z genetických metodologických postupů, tj. přihlížejí nutně k výchozí základně, k setrvačným momentům a posunují výrobně ekonomické ukazatele od současného k budoucímu. Při tvorbě plánu 7. pětiletky je účelné zejména ve vztahu k jednotlivým podnikům prosadit především objektivizované cílové úkoly v střednědobé perspektivě (horizont 1985).

V správném stanovení objektivně zdůvodněných a normativně stanovených cílových úkolů pro všechny články řízení spočívá významné zdokonalení tvorby střednědobých plánů v zemědělství.

Kvalitativně novým rysem ve vývoji soustavy plánů v zemědělství je narůstající počet okresů s rozpracovaným dlouhodobým výhledem na jednotlivé zemědělské podniky a společné zemědělské podniky. To opět umožní lépe a účinněji zvládnout práce na 7. pětiletce. Při meziročním rozpracování úkolů pětiletého plánu je účelné více respektovat pravděpodobnosti meziročních výkyvů v rostlinné výrobě, společenské požadavky na plynulost zásobování, meziroční rozpracování plánu investic a plánu práce (ve stěžejních položkách).

Metodický aparát střednědobého plánu se nutně odlišuje od metodické-

ho aparátu plánu prováděcího. Dosud tomu tak v odvětví zemědělství zcela není. Proto je prospěšné uvést metodickou stránku střednědobého plánu do souladu s jeho obsahovou funkcí v soustavě plánů.

Nezaměnitelná úloha ročních, prováděcích plánů v ZPoK zůstane i nadále zachována. Vyplývá to z meziročních výkyvů rostlinné výroby, z dosud vysoké dovozní závislosti ZPoK a zejména z politicko-ekonomické nutnosti operativního centrálního řízení zásobování potravinami. Avšak i na úseku prováděcích plánů je účelné řešit jejich zdokonalení, a to především lepší organizací a věcnou náplní plánovacího cyklu. Zcela reálně se rysují možnosti podstatného snížení administrativní zátěže plánovacích prací v etapě návrhů prováděcího plánu, a to na všech stupních řízení. Naproti tomu je účelné plánovací práce více rozvinout v etapě rozpisu prováděcího plánu, zejména zabezpečením vyšší provázanosti jednotlivých částí rozpisu a těsnějšími vazbami na dodavatelsko-odběratelská smluvní jednání.

K stěžejním metodologickým požadavkům na zdokonalení plánovacích prací náleží i racionalizace převodu centrálně plánovaných cílů přes střední články řízení do jednotlivých podniků. Z řady otázek, které souvisejí s touto náročnou problematikou, je možno uvést zejména optimální územní rozmístění plánu zemědělské a potravinářské výroby. I na tomto úseku lze předpokládat pro období 7. pětiletky výrazný posun. Rozvíjí se práce na projektu racionálního rozmístění zemědělské výroby (horizont 1990) do jednotlivých krajů a okresů. Dochází k vazbám okresních studií, oblastních studií a výrobových (odvětvových) koncepcí s centrálním dlouhodobým výhledem. Na úrovni republik, krajů a okresů dochází k vytypování specializovaných zemědělských podniků na výrobu maloobjemových rostlinných výrobků, užitkových směrů ve výrobě brambor, skotu, na výrobu osiv atd.

Zdokonalení převodu a rozpisu plánu je spjato i s vytvářením a účelným využíváním rezerv v plánovacím procesu. Napjatost plánovaných úkolů zřejmě neumožní již v průběhu 7. pětiletky vytvořit dostatečné centrální rezervy obilovin, deviz a finančních zdrojů. Přesto je třeba již v přípravě plánu tyto rezervy brát v úvahu. Plánovací praxe prokazuje nutnost minimalizace rozpisových rezerv na středních článcích řízení. Úsilí o vybilancování plánů vyžaduje nasazovat co nejvíce dostupných zdrojů již v prvních fázích plánovacího cyklu.

V období 7. pětiletky je zcela reálné metodicky založit transformaci plánu zemědělské výroby i části plánu hmotného zabezpečení s využitím ekonomicko-matematických metod a vyšší výpočetní techniky. To vyžaduje podstatné zdokonalení ve využívání již rozsáhlé a komplexní informační základny na všech stupních řízení.

Součástí transformačního systému je i podnikové a vnitropodnikové plánování, zabezpečující optimální variantu naplnění stanovených cílů státního i hospodářského plánu v podnikové a vnitropodnikové sféře. Je zřejmé, že problematika podnikového a vnitropodnikového plánování se dostává již v závěru 6. pětiletky do kvalitativně nové a vyšší polohy. Souvisí to především s pronikavým zvýšením průměrné plošné velikosti zemědělských podniků a s umocněním jejich výrobně ekonomické kapacity. Praxe předních zemědělských podniků ukazuje i tady směry a formy dalšího vývoje. Jde především o podstatné zvýšení úrovně podnikového plánu, jeho komplexnosti a provázanosti, o vyjádření vnějších kooperačních vazeb,

zejména pak o sladění hmotných a finančních plánů rozvinutým plánovacím vlastních nákladů.

Vnitropodnikové plánování se bude vyvíjet v souladu s požadavky chozrasčotu. Má zabezpečit dovedení podnikového plánu přes vnitropodnikové útvary na jednotlivé hony, do jednotlivých stájí a útvarů pomocné a přidružené výroby. Plán má proniknout k jednotlivým pracovním kolektivům a pracovníkům a to vše bez těžkopádné administrativní zátěže umožňuje automatizovaný systém řízení, zaměřený i na průběžnou kontrolu plnění plánu. V této souvislosti nutno zdůraznit obnovující se význam výrobně ekonomické pasportizace jednotlivých výrobních jednotek, podniků, okresů atd. Zvědečtění plánování bude vždy vyžadovat směrodatnou a neustále obnovovanou srovnávací základnu, založenou na analýze časových řad, víceletých průměrů atd. Tuto základnu lze zcela reálně budovat při stabilizaci podnikových a vnitropodnikových organizačních struktur a při plném využívání vyšší výpočetní techniky.

SPECIFIKA SOUDOBÉ VÝVOJOVÉ ETAPY

Soudobá vývojová etapa rozvoje ZPoK je charakterizována souběhem (kumulací) soustředěných tlaků na inovace technické a biologické povahy, na inovace výrobně organizačních a řídicích systémů v podnikové a nadpodnikové sféře v podmínkách relativně vysokého stupně intenzity zemědělské výroby, vymezení dodatečných zdrojů intenzifikace a zmenšení dosud značné závislosti zemědělské výroby na zahraničních dovozech a zvyšující se fondové a materiálové náročnosti intenzifikace.

Strukturální změny zakotvené v dlouhodobé koncepci předpokládají vysoké tempo rozvoje obilnářství a výroby masa (hlavní články plánů výroby) a výrob dosud vysoce pracovní náročných (zelinářství, ovocnářství, vinařství, chmelářství, chov skotu).

Vnitřní logika zdokonalování soustavy plánů a metod plánování musí být založena na respektování stabilizačních faktorů v tvorbě plánu, k nimž náleží především:

— Priorita celospolečenských potřeb ve finálních produktech zemědělsko-potravinářského komplexu a z toho vyplývající podřízení hledisek lokální efektivity celospolečenským kritériím. V metodách plánového řízení ZPoK bude třeba klást důraz zejména na finální ukazatele výroby potravin za ZPoK celkem. Lze předpokládat, že zvýraznění ukazatelů státního plánu finálních potřeb společnosti ve vztahu k ZPoK by uvolnilo ve svých důsledcích prostor pro utváření ZPoK jako plánovacího komplexu, rozšířilo by sféru centrálního odvětvového řízení a umožnilo by pronikavější rozvoj kooperačních a integračních vazeb v rámci ZPoK. Priority společenských potřeb je třeba zabezpečovat souběžně ve všech částech plánu, zejména však v plánu výroby zdůrazněním stěžejní vazby: obilí — výroba masa, v plánu investic důsledným prosazováním odvětvových investičních programů a ve finančním plánu prostřednictvím ukazatelů efektivity.

— Priorita věcných cílů, úkolů a řešení v oblasti výrobních struktur, hmotného zabezpečení plánu a hmotných výstupů a účelový soulad ekonomických nástrojů s věcnými a strukturálními záměry plánu. Priorita užitné hodnoty nikterak neoslabuje úlohu ekonomické stimulace, ba naopak zvý-

razňuje úlohu této stimulace ve vazbě na věcné záměry plánu. Posuzováno z tohoto hlediska, je nutno hodnotit stávající soustavu ekonomických nástrojů a finanční politiky převážně kladně. Soudobá soustava ekonomických nástrojů plní účinně oblastně přerozdělovací funkce finančních zdrojů, tlumí mezipodnikovou ekonomickou diferenciaci, zabezpečuje národohospodářskou, mezisektorovou i mezioblastní paritu odměn, podporuje rozvíjení koncentrace a specializace zemědělské výroby. Náročným a složitým úkolem dalšího zdokonalení ekonomického mechanismu ve směru hlubšího sepětí s věcnými záměry plánu je řešení ekonomické efektivity výrobních chovů skotu, zvyšování ekonomické ekvivalence mezi družstevním a státním sektorem v zemědělství, otevírání prostoru pro intenzivnější rozvoj kooperačních a integračních vazeb v rámci ZPoK. S touto problematikou je spjata i vazba plánů investic na reálné finanční zdroje v podnikové sféře. Zejména v posledním období tu dochází k neprovázanosti, neboť podnikové požadavky na investice nejsou v řadě případů v souladu s vytvářením vlastních zdrojů, ekonomicky únosným úvěrovým zatížením a subvenčními zdroji.

— Priorita dlouhodobě koncipovaných směrů strategické povahy v rozvoji ZPoK a zásadní soulad střednědobých řešení s dlouhodobou koncepcí. K prosazení této priority jsou vytvořeny základní předpoklady v dlouhodobém výhledu rozvoje zemědělství a výživy do roku 1990. Ujasněná strategie hlavních směrů rozvoje výživy, zemědělské výroby a potravinářského průmyslu je výrazným kladem soudobé soustavy plánů. Negativním rysem při prosazování této priority je dosavadní nejasnost některých otázek koncepčního charakteru. Jde tu i o optimalizaci podnikových výrobně organizačních struktur v zemědělské prvovýrobě. Zejména v posledním období směřuje teorie i praxe k názoru na nutnost stabilizace již vytvořených podnikových struktur v zemědělské prvovýrobě. Další centralizace podnikové základny by působila zřejmě převážně destabilizačně, zejména v ekonomické efektivitě, a mohla by značně tlumit vlivy centrální plánovitosti. K nedostatečně ujasněné problematice náleží i rozvoj technologických systémů, zejména v chovu skotu. Naléhavost vyřešení tohoto problému je zřejmá, zejména ve vazbě na plán investic a realizaci koncepčních záměrů v chovu skotu. Také v systémech řízení se projevují úzká místa, zejména na úrovni krajů a okresů, kde dosud nedochází k účinné oblastní koordinaci činností jednotlivých organizací ZPoK. Tyto a další problémy bude účelné řešit v rámci zdokonalení soustavy plánovitěho řízení.

Analýza účinnosti soustavy plánovitěho řízení zemědělství a výživy prokázala, že podstatný růst poznání budoucích potřeb a zdrojů, ke kterému došlo zejména v sedmdesátých letech, umožnil dokonalejší a dlouhodobější predikci budoucího vývoje a tím i nacházení optimálních řešení v soudobé etapě. Rostoucí náročnost a složitost rozvoje ZPoK, zejména prohlubující se integrace výroby potravin s nezemědělskými odvětvími národního hospodářství, zesiluje nutnost centrální koordinace a řízení. To vše vede k dalšímu zvyšování úlohy plánu jako základního nástroje řízení.

Ukazuje se však, že zejména v posledním období je od plánu a plánování požadováno splnění mnoha úkolů. Je nesprávné se domnívat, že náročné úkoly rozvoje ZPoK pro období 7. pětiletky lze splnit pouze plánem. Souběžně s plánem a ve shodě s ním jsou to především ekonomické nástroje, jejichž úloha v odvětví zemědělství a výživy je obzvláště významná. Zkušenosti zcela jednoznačně prokazují, že o reálných výsledcích roz-

hoduje nemalou měrou organizace výroby a práce, systémy řízení. Významná úloha náleží morálně politické stránce, o čemž svědčí zejména výsledky hnutí komplexně racionalizačních brigád. Plán může účinně působit v příznivém ekonomickém, organizačním a morálně politickém prostředí.

Poznatky z analýzy účinnosti soustavy plánů a metod plánování znovu potvrdily, že tato soustava musí být neustále konfrontována s ekonomickou praxí a zdokonalována v souladu s celospolečenskými potřebami.

Práce na zvýšení účinnosti soustavy plánů a metod plánování jsou součástí prací na zdokonalení soustavy plánovitého řízení ZPoK a celého národního hospodářství. Základ tvoří analýza současného stavu a trendů pozorovaných v 5. a 6. pětiletce ve spojitosti s prognózou faktorů a podmínek, které ovlivní účinnost soustavy v budoucnu, tj. v období 7. pětiletky a do roku 1990. Byly určeny a vyhodnoceny základní věcné problémy, které musí být postupně vyřešeny.

Jednoznačně se prokázalo, že složitost podmínek rozvoje celého národního hospodářství se plně promítá v zemědělsko-potravinářském komplexu a tedy se musí v té či oné míře a formě promítat i do náročností úkolů každého podniku.

Z hledisek celého národního hospodářství jde především o zvýšení exportní výkonnosti čs. ekonomiky. Zemědělsko-potravinářský komplex přispívá k řešení tohoto stěžejního úkolu především důsledným promítnutím antiimportních a proexportních aspektů do celé soustavy plánu. Druhým národohospodářským problémem je oblast pracovních sil, charakterizovaná nedostatečným využitím pracovního potenciálu. Zemědělsko-potravinářský komplex může výrazně přispět k řešení problému podstatným růstem produktivity práce i absolutním snížením průměrných počtů pracovníků, zejména v zemědělské prvovýrobě.

Složitý národohospodářský problém tkví v reprodukci základních fondů, charakterizované rychlým rozšířením kapacit, nedostatečnou intenzitou modernizace a nízkým produkčním využíváním kapacit. Zvláštnost zemědělství tu spočívá ve značné potřebě dalšího zvyšování kapacit (odvodnění, závlahy, výsadba sadů a zejména výstavba stájových i posklizňových a skladovacích kapacit). Avšak i v zemědělství je velmi naléhavá potřeba i možnosti modernizace a zvýšení produkčního využívání kapacit. Materiálová a energetická náročnost čs. ekonomiky je vysoká a náročnost zajištění ekonomického růstu surovinami a energií se všeobecně zvyšuje.

V odvětví zemědělství a výživy dochází zcela zákonitě k pronikavému vzestupu energie. Plán musí na tomto úseku ovlivnit především hospodárnost spotřeby. Obsahem zdokonalení soustavy plánů a metod plánování v ZPoK je tak především účinnější celospolečenské řízení ekonomiky odvětví v souladu s národohospodářskými potřebami.

Poznatky z dosavadních prací prokazují, že současná soustava plánů a metody plánování v ZPoK spočívají na pevných ideologicko-metodologických základech marxisticko-leninské teorie o řízení socialistické ekonomiky. Zdokonalování soustavy je nepřetržitým procesem dialektického střetávání nového se starým, složitým procesem teoretického vyhledávání a praktického ověřování a zavádění účinnějších forem a metod plánování v zájmu dalšího rozvoje naší socialistické ekonomiky.

Náročné úkoly rozvoje zemědělství a výživy vyžadují zdokonalovat postupně soustavu plánů i metody plánování. Cíle zdokonalení spočívají zejména v posílení úlohy plánu při uskutečňování hospodářské politiky KSČ, při zabezpečení strategických cílů ve zvyšování soběstačnosti ve výrobě zemědělských a potravinářských výrobků. V článku jsou charakterizovány jednotlivé cíle zdokonalení plánování a způsoby jejich zabezpečení. Vychází se z teoreticko-metodologických východisek vědeckého řízení ekonomiky a formulují se zvláštnosti jejich uplatňování v soudobé etapě rozvoje zemědělství a výživy. Je charakterizována současná etapa vývoje ZPoK a formulovány stěžejní priority, které je nutno respektovat v metodách plánování. Zdůrazňuje se přímá a silící vazba obsahu i metod plánování zemědělství a výživy s plánováním národohospodářským.

Došlo dne 24. 2. 1978

Adresa autora:

Ing. Jan Burian, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

K zdokonalování soustavy plánů a metod plánování rozvoje zemědělství a výživy

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 7, s. 441—449

zemědělsko-potravinářský komplex, řízení, plánování, úroveň celostátní, úroveň
okresu, úroveň podniku, teoretické pojednání

Autor se ve svém příspěvku zabývá zdokonalením soustavy plánování a metod
při plánování v odvětví zemědělství a výživy v ČSSR. Vychází z cílů zdokonalení,
definuje metodologická východiska zdokonalení soustavy plánování a předkládá
současně náměty jeho realizace, odpovídající soudobé etapě rozvoje ZPoK. For-
muluje stěžejní priority, které je nutné respektovat v metodách plánování.

Povětrnostní podmínky roku 1976 nebyly pro zemědělství příznivé. K zmírnění důsledků nepřízně počasí na zemědělskou výrobu a ekonomiku socialistických zemědělských podniků byla v praktické řídicí činnosti tohoto významného odvětví národního hospodářství uplatněna řada operativních technických, technologických, organizačních i ekonomických opatření, která ve svém komplexu měla čelit ekonomickým důsledkům těchto podmínek v podnikové sféře zemědělství.

Povětrnostní podmínky v roce 1976 (jako v roce 1975) byly oblastně i územně velmi diferencované. Odlišně proti předchozímu období působily na ekonomické výsledky a reprodukční proces podniků též jednotné i oblastně diferencované ekonomické nástroje soustavy plánovitého řízení zemědělství.

V důsledku zhoršených povětrnostních podmínek v roce 1975 a zvláště pak v roce 1976 došlo k výraznému poklesu hektarových výnosů některých tržních plodin a objemné píce.

K největšímu poklesu došlo zejména u kukuřice na zrno, cukrovky, píce na orné půdě a sena z luk, hektarové výnosy obilovin zůstaly v podstatě na úrovni roku 1975, hektarové výnosy brambor naopak vzrostly (tab. I).

I. Index hektarových výnosů

Plodina	JZD		Státní statky	
	1975/74	1976/74	1975/74	1976/74
Cukrovka	89,0	62,1	90,2	59,2
Obiloviny	89,0	90,8	89,9	89,0
Brambory	88,5	109,1	85,0	107,4

Z uvedeného srovnání lze nepřímo usuzovat na intenzitu působení povětrnostních podmínek roku 1976 na hospodářské výsledky JZD a státních statků v rozdílných přírodních podmínkách, charakteristických rozdíly ve struktuře tržní produkce rostlinné a živočišné výroby.

MEZIOBLASTNÍ A MEZIPODNIKOVÉ ROZDÍLY V PRODUKCI A UŽITKOVOSTI

Ve srovnání s rokem 1975 byly v roce 1976 povětrnostními vlivy více postiženy zemědělské podniky v příznivějších přírodních podmínkách s vyšším podílem rostlinné produkce na tržní produkci zemědělské výroby, kde kromě kukuřice a cukrovky došlo i k poklesu hektarových výnosů dalších tržních plodin.

V roce 1976 hrubá zemědělská produkce dále poklesla. Její pokles byl zapříčiněn především poklesem rostlinné produkce (tab. II), méně poklesem živočišné produkce. V SSR byl v roce 1976 dokonce přírůstek živočišné produkce, a to v lepších přírodních podmínkách. Hlavní zásluhu na tom měly chovy zvířat, krmené především koncentrovanými krmivy.

II. Hrubá produkce rostlinné výroby v Kčs na 1 ha z. p.

JZD	1974	1975	1976
ČSSR	5 565	5 325	4 971
ČSR	5 948	5 673	5 207
SSR	4 957	4 775	4 601
ČSR 1	6 557	6 547	5 999
z toho podprůměrná JZD	5 684	5 737	4 989
ČSR 2	4 263	4 273	3 928
z toho podprůměrná JZD	3 815	3 829	3 527
SSR 1	7 925	8 288	7 129
z toho podprůměrná JZD	7 090	7 440	6 309
SSR 2	3 347	2 890	3 245
z toho podprůměrná JZD	2 873	2 519	2 844

1 lepší přírodní podmínky

2 horší přírodní podmínky

Rostlinná produkce poklesla všude kromě horších přírodních podmínek SSR, kde byly v roce 1976 proti roku 1975 především podstatně vyšší výnosy u obilovin. U dalších plodin byly sice i v horších přírodních podmínkách SSR nižší hektarové výnosy než v roce 1975, ale pokles nebyl tak prudký jako v ostatních skupinách. Tento vývoj byl stejný v JZD i na státních statcích a také v podnicích s různou úrovní hospodaření.

Na úroveň rostlinné produkce měl vliv nejen vývoj hektarových výnosů, ale také struktura osevních ploch a kultur. V horších přírodních podmínkách jsou na orné půdě méně zastoupeny obiloviny a jednoleté pícniny, více je především víceletých pícnin. U podprůměrných podniků je výrazně nižší podíl intenzivních plodin jako cukrovky, brambor, kukuřice na zrno, naopak více olejnin, především pracovně méně náročné řepky. Více je jednoletých i víceletých pícnin na orné půdě (při vyšším podílu luk a pastvin).

Tyto strukturální rozdíly, které existují již delší období, jsou vedle rozdílů v hektarových výnosech další příčinou rozdílů v úrovni hrubé produkce rostlinné výroby mezi podniky s různou úrovní hospodaření.

Rozdíly v hrubé zemědělské produkci jsou vedle vlivů z rostlinné výroby ovlivněny také rozdíly v produkci živočišné výroby. Značná část i těchto příčin má své zdroje už v rostlinné výrobě a v nesouladu rostlinné a živočišné výroby. Tak např. spotřeba krmiv celkem na 100 Kčs hrubé produkce živočišné výroby je vyšší v horších přírodních podmínkách a v podprůměrných podnicích (tab. III).

III. Spotřeba krmiv na 100 Kčs hrubé produkce živočišné výroby v roce 1976 (JZD ČSSR celkem = 100)

	JZD					Státní statky
	ČSR 1	ČSR 2	SSR 1	SSR 2	podprůměrná JZD	
Spotřeba krmiv na 100 Kčs HP ŽV	73,7	76,9	77,0	81,3	77,9	81,1
Index	96,6	100,8	100,9	106,6	102,1	106,3

Spotřeba krmiv a jejich účinnost je do určité míry podmíněna také strukturou živočišné výroby. V horších přírodních podmínkách a v podprůměrných podnicích je relativně vyšší podíl skotu, v SSR také ovcí, a menší podíl prasat. Tím ve struktuře živočišné výroby převládají méně rentabilní chovy, které také zpětně působí na potřebu krmiv. Spotřeba v těchto podnicích vyžaduje při nižších výnosech vyšší podíl ploch krmných plodin, čímž se snižuje podíl tržních plodin a tržní produkce z rostlinné výroby, je narušována optimální skladba v podniku a tím se také celková produkce prodražuje.

Přes nepřízeň počasí v letech 1975 a 1976 dále rostla produkce masa celkem na 1 ha z. p. (tab. IV). Pouze v JZD v lepších přírodních podmínkách SSR bylo v roce 1976 nepatrné snížení.

IV. Roční dojivost na 1 krávu v litrech a produkce masa celkem v JZD na 1 ha z. p. v kg

	Roční dojivost na 1 krávu			Výroba masa celkem na 1 ha z. p. v kg		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976
ČSSR	2 845	2 851	2 845	211	238	239
ČSR	2 841	2 864	2 869	223	252	253
SSR	2 854	2 817	2 789	193	216	218

Roční dojivost na 1 krávu stoupla pouze v ČSR a v lepších přírodních podmínkách SSR (tab. IV). Zvláště na dojivosti je vidět, že nepřízeň počasí se projevila především v podprůměrných podnicích, které dosáhly nejvyšší dojivosti na 1 krávu většinou již v roce 1974.

V návaznosti na změny v produkci v letech 1975 a 1976 došlo ke změnám výkonů i v tvorbě hrubého důchodu. Ukazatel hrubého důchodu na pracovníka, který vyjadřuje přínos zemědělských podniků k nově vytvořené hodnotě (národnímu důchodu) ukazuje tab. V.

V. Hrubý důchod bez diferenciálních příplatků na průměrného pracovníka v JZD v Kčs

	1974	1975	1976
ČSSR	34 209	33 085	29 519
ČSR	37 483	36 139	32 646
SSR	29 133	28 453	24 923

VI. Náklady celkem na 100 Kčs výkonů celkem a pracovní náklady na 100 Kčs výkonů bez diferenciálních příplatků

	Náklady celkem			Pracovní náklady		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976
JZD						
ČSSR	89,1	89,4	96,4	27,8	27,7	28,6
ČSR	87,7	88,8	95,6	27,1	26,9	27,6
SSR	91,3	90,4	97,8	29,2	29,0	30,5
ČSR 1	86,7	87,6	95,3	26,4	26,1	27,2
z toho podprůměrných	90,8	96,4	102,9	26,9	27,5	28,7
ČSR 2	91,2	91,1	96,2	29,2	28,6	28,5
z toho podprůměrných	97,5	101,4	104,0	30,7	31,1	31,2
SSR 1	82,5	80,4	91,6	25,3	24,5	26,7
z toho podprůměrných	85,3	87,5	97,3	25,4	25,1	27,9
SSR 2	98,3	98,7	102,5	32,6	33,1	33,6
z toho podprůměrných	107,6	116,9	113,5	33,2	34,0	36,2
Státní statky						
ČSSR	99,1	99,4	107,4	30,7	30,5	32,3
ČSR	98,3	99,4	107,8	29,8	29,7	31,6
SSR	101,7	99,4	105,9	33,8	33,0	34,4
ČSR 1	96,1	97,5	111,3	27,7	28,6	31,7
ČSR 2	102,6	100,8	105,3	34,0	30,6	31,6
SSR 1	89,8	86,7	98,1	28,3	26,8	28,8
SSR 2	107,4	105,2	109,3	36,6	36,1	37,2

V tomto ukazateli se promítly všechny nepříznivé vlivy let 1975 a 1976, takže ani pokles pracovníků a jeho relativní působení na zvýšení tohoto ukazatele nemohl zabránit jeho silnému poklesu. Jestliže už v roce 1975 poklesl hrubý důchod na pracovníka v JZD ČSSR o 3,3 % (na státních statcích ČSSR o 13,7 %), potom v roce 1976 došlo k dalšímu poklesu, takže hrubý důchod na pracovníka v roce 1976 v JZD ČSSR činil pouze 86,3 % z roku 1974 (na státních statcích 57,8 %). Zemědělství tím nejen přispělo méně k tvorbě národního důchodu, ale také se dostalo do nepříznivé finanční situace.

V roce 1976 opět po dlouhých letech v JZD ČSR poklesla úroveň celkových odměn na 1 ha z. p. a v JZD SSR se prakticky udržela na stejné výši jako v předchozím roce. Přesto v roce 1976 poklesl zisk na minimální úroveň od roku 1968, při daleko větších potřebách zdrojů na rozšířenou reprodukci.

Nepříznivý vývoj zisku až ztrátovosti donutil značný počet podniků, aby použily vlastních rezerv a dotovaly hospodářský výsledek prostředky z rezervního fondu. I když byly rezervní fondy značně vysoké, proti roku 1968 dokonce více než o 40 % vyšší, situace v letech 1975 a 1976 ukázala, že přesto nejsou dostatečné použitelné prostředky v rezervních fondech především v podnicích, které by je nejvíce potřebovaly, to znamená v podprůměrných JZD a na státních statcích.

Potřeba použít vlastních zdrojů na doplnění hospodářského výsledku v jedné skupině podniků a vysoké stavy rezervních fondů ve druhé skupině podniků vedla v roce 1976 k vysokému překročení rozdělení hospodářského výsledku v roce 1976, převážně nekrytému, resp. krytému dlouhodobými provozními úvěry.

Charakteristickým rysem v ekonomice socialistických zemědělských podniků v roce 1975 a 1976 byl též vzrůst nákladovosti produkce (tab. VI). U tohoto ukazatele nelze však z dostupných podkladů dát přesnou odpověď, jaký je podíl povětrnostních podmínek a ostatních vlivů na uvedeném vývoji nákladovosti.

PŮSOBENÍ EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ V PODMÍNKÁCH MIMORÁDNÝCH VÝKYVŮ POVĚTRNOSTNÍCH VLVŮ

Nákupní ceny nereagují na meziroční výkyvy a i příplatky k cenám jsou využívány z větší části k jiným účelům než ke zmírnění vlivu meziročních výkyvů. Cenové vlivy za této situace v podstatě kopírují výkyvy v tržní produkci a nevyjadřují přímou spojitost s meziročními výkyvy jednotlivých produktů, vyvolanými povětrnostními vlivy.

Ekonomické nástroje k řešení důsledků vlivu rozdílných přírodních podmínek (daň z pozemků a diferenciální příplatky) byly spjaty s uplatňováním sazeb, platných na více let. Úroveň těchto sazeb se nepřizpůsobuje meziročním výkyvům v povětrnostních podmínkách. Pokud byly v souvislosti s novým zákonem o zemědělské dani od roku 1975 provedeny dílčí úpravy (rozšíření diferenciálních příplatků na další přírodní stanoviště a částečné zvýšení sazeb diferenciálních příplatků v horších přírodních podmínkách, při současném zrušení daně z pozemků v přírodních stanovištích, která mají nárok na diferenciální příplatky, a zvýšení horní hranice sazeb daně z pozemků v nejprůzračnějších přírodních podmínkách),

sledovaly tyto úpravy zmírnění dlouhodoběji se projevujících rozdílů v reprodukčních podmínkách a nebyly motivovány řešením meziročních výkyvů povětrnostních vlivů.

Pokud výkyv povětrnostních vlivů vedl k poklesu čistého zisku (bez dotací), dochází zároveň v lepších přírodních podmínkách (pásma s daní z pozemků ČSR 1 a SSR 1) ke zvýšení podílu daně z pozemků na realizovaném zisku a v horších přírodních podmínkách (pásma s diferenciálními příplatky ČSR 2 a SSR 2) vede pokles zisku (i při nevýrazných změnách v objemu diferenciálních příplatků na 1 ha) k výrazné změně jejich relativního vztahu k zisku (tab. VII).

VII. Zisk, daň z pozemků a diferenciální příplatky v Kčs na 1 ha z. p. v JZD

	Zisk bez dotací			Daň z pozemků			Difer. příplatky		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976	1974	1975	1976
ČSR 1	2 462	1 930	1 002	312	385	377	18	20	21
SSR 1	3 199	3 260	1 815	321	442	433	14	15	21
ČSR 2	1 597	1 150	644	17	8	7	434	404	393
SSR 2	824	160	31	15	4	2	1 015	1 071	1 058

Podíl daně z pozemků v poměru k čistému zisku JZD vzrůstá, přičemž vlastní úprava sazeb daně má na to vliv jen nepatrný (tab. VIII). Rozhodující vliv je odvozen od příčin, které působily na pokles zisku (a to i v lepších přírodních podmínkách SSR, kde bylo zvýšení sazeb výraznější).

VIII. Podíl daně z pozemků a diferenciálních příplatků v % ze zisku bez dotací u JZD

	Podíl daně z pozemků			Podíl difer. příplatků		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976
ČSR 1	12,7	19,9	37,6			
SSR 1	10,0	13,6	23,8			
ČSR 2				27,2	35,1	61,0
SSR 2				123,2	669,4	3 412,9

Objem zisku na 1 ha z. p. se snížil v roce 1976 proti roku 1974 u JZD v pásmech ČSR 1 na 40,7 % a v pásmech SSR 1 na 56,7 %. Pokud bychom vyloučili úpravy sazeb daně z pozemků, došlo by ke snížení zisku v ČSR 1 na 43,3 % a v SSR 1 na 60,2 % výchozí úrovně zisku v roce 1974. Je zřejmé, že rozhodující vliv na změny v objemu zisku na 1 ha měly změny v produkci

olivněné nepříznivými povětrnostními vlivy a změny v nákladovosti. Nižší intenzita zdanění daní z pozemků v poměru k úrovni zisku u podniků v lepších přírodních podmínkách SSR způsobila, že snížení zisku zde bylo nejméně citelné.

U diferenciálních příplatků i při jejich vazbě na 100 Kčs tržní produkce vybraných zemědělských produktů úprava sazeb částečně zmírnila účinek nepříznivých povětrnostních vlivů a vyšší nákladovosti. Celkový objem diferenciálních příplatků se zvýšil proti roku 1974 v roce 1975 v ČSR o 106 mil. Kčs a v SSR o 83 mil. Kčs. V roce 1976 činilo zvýšení proti roku 1974 v ČSR 102 mil. Kčs a v SSR 97 mil. Kčs. Bližší vymezení míry vlivu změn v systému diferenciálních příplatků na změny v zisku nelze z existujících podkladů provést, neboť srovnatelnost s obdobím před rokem 1975 byla změnami narušena. Jestliže zisk na 1 ha z. p. u JZD v pásmech s diferenciálními příplatky poklesl v roce 1976 proti roku 1974 v ČSR 2 na 40,3 % a v SSR 2 na 3,8 %, pak bez úprav, které byly uskutečněny v systému diferenciálních příplatků nezávisle na povětrnostních výkyvech, by úroveň zisku bez dotací byla ještě nižší.

Z dosavadní funkce systémových nástrojů k řešení ekonomických důsledků rozdílných přírodních podmínek nevyplývá, že by byly zaměřeny na řešení vlivu výrazných meziročních výkyvů povětrnostních. Zvláště citelný je účinek těchto nástrojů v letech s nepříznivými povětrnostními vlivy na hospodářské výsledky JZD s podprůměrnou úrovní hrubého důchodu. Při poklesu produkce, případně zvýšení nákladovosti se nesnižuje daň a v horších přírodních podmínkách klesá objem diferenciálních příplatků vázaných na tržní produkci za vybrané výrobky, což se nejcitlivěji dotýká právě ekonomicky podprůměrných JZD. Řešení těchto vlivů se přenáší zčásti do nástrojů charakteru dotací k zisku (pasívně i do regulace zisku daní ze zisku) a především do nástrojů řešení rizikovosti.

Daň ze zisku působila v souladu se svou funkcí na zmírňování mezipodnikové diferenciace, a to i v podmínkách roku 1976. Reaguje na výkyvy ve vytvořeném zisku operativněji než dřívější daň z upraveného hrubého důchodu (tab. IX).

IX. Pokles zisku a pokles daně ze zisku u JZD v roce 1976 oproti roku 1974 (v Kčs na 1 ha z. p.)

	Pokles zisku (bez dotací) o Kčs	Pokles daně ze zisku o Kčs
JZD		
ČSR 1	1 460	230
SSR 1	1 384	157
ČSR 2	953	158
SSR 2	793	52

Pasívním vlivem (tím, že byla vyměřena daň nižší) působila na zmírňování rozdílů v zisku kladně zejména u skupin JZD s podprůměrnou úrovní hrubého důchodu, a to ve všech přírodních podmínkách ČSR i SSR. Přesto

však tento nástroj sám o sobě nemohl výrazněji zmírnit ekonomické důsledky, které vyplynuly z územně diferencovaného vlivu zhoršených povětrnostních podmínek.

Nástroje charakteru dotací k zisku mohou působit na pokles zisku vyvolaný nepříznivými povětrnostními podmínkami jen v té míře, v jaké se při jejich poskytování přihlíží k důchodové situaci podniku. Tyto nástroje plní zčásti funkci zmírňování mezioblastní ekonomické diferenciaci (zaměřením na horší přírodní podmínky), zčásti funkci zmírňování mezipodnikové ekonomické diferenciaci (zaměřením na zaostávající podniky) a konečně funkci nástroje, stimulujícího realizaci specifických cílů. Značný podíl těchto dotací plní funkci dodatečné doplňkové úhrady společensky nutných nákladů na zemědělskou výrobu v horších přírodních podmínkách či zmírňuje nedostatek zdrojů k reprodukci v zaostávajících podnicích. Problémem je, že nedostatečná objektivizace podmínek pro poskytování některých dotací vede k tomu, že část podniků nemá v potřebném rozsahu deficit zdrojů pokryt, zatímco část prostředků se dostává i do podniků, jejichž objektivní ekonomická situace toho nevyžaduje. Částečně k této nevyrovnanosti přispívá i vývoj nákladovosti v poměru k vývoji produkce. Nejméně příznivý stav v tomto směru je v horších přírodních podmínkách v SSR.

Působení systému dotací z hlediska účinku na ekonomiku JZD v lepších a horších přírodních podmínkách rámcově charakterizuje přehled v tab. X.

X. Působení systému dotací z hlediska účinku na ekonomiku v JZD v lepších a horších přírodních podmínkách

	Zisk vč. dotací v Kčs na 1 ha z. p.			Dotace k zisku v Kčs na 1 ha z. p.			Podíl podniků se ztrátou v %		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976	1974	1975	1976
ČSR 1	2 621	2 050	1 161	159	120	159	1,2	6,1	26,2
SSR 1	3 393	3 461	1 976	194	201	161	1,5	3,0	9,4
ČSR 2	1 904	1 433	953	307	283	309	4,8	11,8	35,1
SSR 2	1 449	851	702	625	691	671	21,0	45,1	46,7

Z hlediska vlivu na výsledek hospodaření v JZD s podprůměrnou úrovní hrubého důchodu na 1 ha z. p. ukazuje situaci podniků a působení systému dotací k zisku tab. XI.

Je zřejmé, že při výrazném podílu dotací na úhradě společensky nutných nákladů v horších přírodních podmínkách *není ani systém dotací schopen překonat diferenciační účinek rozdílných přírodních a ekonomických podmínek, zvláště pak v letech s převažujícími nepříznivými povětrnostními vlivy*. Poněkud účinněji může působit tento systém v letech s vyrovnanými či příznivějšími povětrnostními vlivy. Vyplyvá to ze skutečnosti, že celkové přiděly ze státního rozpočtu na dotace a subvence mají v podstatě statický charakter a nepřízpůsobují se změnám podmínek ekonomiky v jednotlivých letech.

	Podíl podprůměrných podniků z počtu podniků oblasti	Zisk (ztráta) v Kčs na 1 ha z. p.		Podíl podniků se ztrátou (z počtu podprůměrných)
		bez dotací	vč. dotací	
ČSR 1	39,8	-58	166	49,4
SSR 1	37,5	+768	956	22,5
ČSR 2	38,8	-226	218	63,4
SSR 2	35,8	-867	-37	79,1

SOUHRN

Mimořádné povětrnostní podmínky v letech 1975 a 1976 vedly v zemědělství k výraznému výkyvu produkce, nákladovosti i důchodů. Výkyv byl oblastně nerovnoměrný a svým vlivem na důchodovou situaci postihl nejcitelněji podniky s nižší ekonomickou úrovní. Analýza signalizuje, že řešení vlivu meziročních výkyvů je jedním z problémů, kterému bude třeba v souvislosti s úpravami soustavy ekonomických nástrojů pro 7. pětiletku věnovat zvýšenou pozornost.

Daň z pozemků se při výkyvu produkce nemění a objem diferenciálních příplatků má při jinak nezměněných podmínkách obdobnou tendenci jako objem tržní produkce. Daň ze zisku působí, v souladu se svou funkcí, na zmírňování mezipodnikové diferenciace, ale svým kvantitativním účinkem nestačí sama o sobě tlumit ekonomické důsledky, které vyplynuly z vlivu zhoršených povětrnostních podmínek. Nástroje charakteru dotací k zisku, pokud zohledňují důchodovou situaci podniků, mohou přispívat k tlumení účinků nepříznivých povětrnostních vlivů. Jejich dosah je však determinován tím, že celkové příděly na dotace a subvence ze státního rozpočtu se výrazně nemění v letech s převažujícími nepříznivými povětrnostními vlivy. Řešení účinku mimořádných povětrnostních výkyvů se zatím ve značné míře přenáší do oblasti řešení rizikovosti, případně do mimořádných opatření, nezakotvených v soustavě.

Literatura

ŘÁDEK, S.: Zpracování vybraných ukazatelů o hospodářských výsledcích JZD a státních statků za rok 1976. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1977

Adresa autora:

Ing. Stanislav Řádek, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Působení ekonomických nástrojů v letech s mimořádnými povětrnostními vlivy

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 7, s. 451—459. — 11 tab., lit. 1

ekonomické nástroje, zemědělství, vliv povětrnostní, analýza srovnávací, analýza statistická

V článku jsou charakterizovány výsledky zemědělské výroby v letech 1975 a 1976, ve kterých se projevilo působení nepříznivých, oblastně nerovnoměrně působících povětrnostních vlivů. Dosažené výsledky jsou porovnávány s vyrovnanějšími výsledky roku 1974. Je analyzováno působení daně z pozemků, diferenciálních příplatků, daně ze zisku a systému dotací k zisku na ekonomiku JZD v lepších a horších přírodních podmínkách. Analýza signalizuje, že řešení vlivu meziročních výkyvů bude třeba v souvislosti s úpravami ekonomických nástrojů věnovat zvýšenou pozornost.

Rozhodující úlohu v soustavě ekonomických nástrojů mají nákupní ceny, protože právě od nákupních cen jsou odvozovány ostatní ekonomické nástroje, ať již jde o ty cenové nástroje, jejichž úkolem je objektivizovat předpoklady pro rozšířenou reprodukci v zemědělských podnicích hospodařících v různých přírodních podmínkách, nebo o nástroje odvodové, subvenční a intervenční politiky.

Soustava cen a cenových nástrojů ve všech etapách poválečného rozvoje v té nebo oné míře reagovala na dosaženou etapu rozvoje výrobních sil a výrobních vztahů v našem zemědělství. Nikdy při tom nešlo o soustavu, která by tento rozvoj jen pasivně kopírovala. Naopak, byla vždy utvářena tak, aby napomáhala progresivnímu společenskému pohybu, ať již šlo o získání jednotlivě hospodařících rolníků pro politiku KSČ v prvních letech po osvobození, nebo o jejich získání pro myšlenku socialistického družstevního hospodaření v době boje za socialistickou přestavbu zemědělství, nebo o podporu boje za hospodářsko-organizační upevnění a rozšíření nově vybudovaných socialistických zemědělských podniků. Nejinak je tomu i v současné etapě rozvoje našeho zemědělství, pro kterou je charakteristické úsilí o překonání dosavadních bariér dalšího ekonomického růstu cestou koncentrace a specializace zemědělské výroby a její integrace se zpracovatelským průmyslem a postupné integrace zemědělství do národního hospodářství.

Tento přístup je v plném souladu s principy dialektického a historického materialismu a je třeba jej uplatňovat i nadále. Z toho ovšem vyplývá, že prvním úkolem při utváření soustavy cen a cenových nástrojů pro období 7. pětiletky je ujasnit si společensko-ekonomický charakter etapy, do níž naše zemědělství vstoupilo a která bezesporu bude pokračovat i v období 7. pětiletky.

Není třeba si zastírat, že půjde o etapu velmi složitou. Její složitost bude dána zejména tím, že v ní bude docházet k rozsáhlým změnám výrobních, řídicích a organizačních struktur, které budou důsledkem prohlubující se společenské dělby práce cestou rozvoje koncentrace a specializace výroby a pronikání prvků integrace zemědělství se zpracovatelským průmyslem. Lze očekávat, že v důsledku tohoto vývoje se značně změní tvářnost zemědělských podniků a že se začnou objevovat nové prvky i v jejich organizační nadstavbě v podobě výrobních sdružení horizontálního i vertikálního typu.

Přitom je třeba vidět, že tento proces je podmíněn především rozvojem výrobních sil v důsledku vědeckotechnického rozvoje, jehož pronikání do

jednotlivých odvětví zemědělské výroby je však značně nerovnoměrné. To se projevuje a bude projevovat v různém stupni a rozsahu koncentrace, specializace a zprůmyslnění jednotlivých odvětví zemědělské výroby se všemi organizačními a ekonomickými důsledky, z tohoto nerovnoměrného vývoje vyplývajícími.

Zároveň je třeba si plně uvědomit, že jde o materiálově, fondově a investičně velmi náročný proces, takže je nutno mít neustále na zřeteli reálné možnosti našeho národního hospodářství. Jinými slovy, tempo tohoto rozvoje bude těmito možnostmi podmíněno a limitováno, stejně jako možnostmi v oblasti růstu odborné způsobilosti kádrů, které je třeba v žádoucím předstihu připravit tak, aby jejich kvalifikační a profesní struktura očekávanému vývoji odpovídala.

Může vzniknout dojem, že jde o problémy, které mají s tvorbou a soustavou nákupních cen jen málo společného. Ve skutečnosti však jde o problémy, které je nutno v soustavě cen a cenových nástrojů respektovat, mimo jiné i z toho důvodu, že očekávaný růst materiálově, fondově a investiční náročnosti tohoto procesu bezpodmínečně vyžaduje, aby soustava nákupních cen vykonávala tlak na růst ekonomické efektivnosti zemědělské výroby, na její racionální rozmístění a na racionální využívání jejích základních zdrojů. Z těchto hledisek je také třeba hodnotit současnou soustavu cen a cenových nástrojů.

Rada analýz, které byly vypracovány ústředními hospodářskými orgány a výzkumnou základnou ukázala, že současná soustava cen a cenových nástrojů významně přispěla k všestranně progresivnímu rozvoji našeho zemědělství koncem páté a začátkem šesté pětiletky. Zároveň však tyto analýzy ukázaly, že již plně neodpovídá požadavkům, které na soustavu cen klade etapa rozvoje koncentrace a specializace výroby, která v období 7. pětiletky bude dále pokračovat, a že je tedy třeba ji přizpůsobit nové tvárnosti zemědělství a stupni zprůmyslnění jednotlivých odvětví zemědělské výroby. Období 7. pětiletky lze právem označit za období přechodu od současné soustavy ekonomických nástrojů k „cilové“ soustavě, která by plně odpovídala budoucímu charakteru naší zemědělské výroby v době, kdy současný proces koncentrace a specializace a s ním spojený proces strukturálních změn včetně změn v organizační nadstavbě bude plně dokončen. To ovšem klade požadavky na soustavu cen pro období 7. pětiletky zejména v tom, aby na jedné straně organicky navazovala na současný stav a na druhé straně, aby veškeré změny v této soustavě byly v souladu s očekávaným vývojem v dalších pětiletkách, resp. aby soustava cen pro další očekávaný vývoj vytvářela dostatečný prostor.

Zmínili jsme se již o tom, že soustava cen požadavkům současné etapy vývoje našeho zemědělství již plně neodpovídá. Je tomu tak zejména z těchto důvodů:

— Ceny zemědělských výrobků a ceny řady výrobních prostředků pro zemědělství jsou vzdáleny od svého hodnotového základu a nedávají proto zemědělským výrobcům správnou informaci o skutečných nákladech na zemědělskou výrobu. Existují i takové rozdíly v tvorbě cen zemědělských a průmyslových výrobků, které nejsou odůvodněny zákonitostmi a odlišnostmi reprodukčního procesu v zemědělství a průmyslu.

To vše ztěžuje rozhodování o racionální substituci živé práce prací minulou, racionální rozhodování o otázkách efektivnosti investic do jednotlivých odvětví národního hospodářství a snižuje ekonomický tlak cen

na růst ekonomické efektivity zemědělské výroby a na hospodárné využívání výrobních prostředků a pracovních sil.

— Nadměrné rozdíly ve fondové a nákladové rentabilitě jednotlivých výrobků a sektorové rozdíly v soustavě a struktuře cenové a mimocenové úhrady brzdí rozvoj koncentrace a specializace výroby a kooperaci mezi podniky státního a družstevního sektoru. Uvedené rozdíly jsou zřejmé z údajů tab. I a II.

I. Relace rentability zemědělských výrobků (ČSSR)¹⁾

Výrobek	Čistý důchod na 1 ha osevní plochy v Kčs			Nákladová míra rentability v %		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976
Pšenice	2 344	2 425	2 710	97,9	63,33	63,59
Žito	2 449	1 713	1 446	80,8	48,49	35,96
Ječmen	2 918	1 830	1 918	95,2	55,48	50,38
Oves	1 653	963	530	58,0	25,62	-13,33
Kukuřice	2 061	5 149	463	39,9	95,31	7,51
Řepka	4 100	3 628	3 238	91,2	84,06	60,36
Cukrovka	1 740	880	284	21,2	10,38	-29,98
Brambory	625	160	445	4,8	-10,51	26,33
Chmel	6 159	20 781	9 961	13,6	43,99	16,84
Vinná réva	9 091	25 144	14 621	39,2	87,79	42,80
Mléko	-5,12	-1,65	-3,21	-1,8	-7,31	-12,87
Jatečná prasata	1,64	5,00	4,51	12,9	8,07	7,15
Vejce	17,05	40,35	52,55	23,0	24,88	3,69
Jatečný skot	-1,38	-0,84	-0,63	9,5	-0,72	-5,292
Jatečná kuřata	1,75	.	.	15,4	.	.

Údaje FMZVž

¹⁾ Rentabilita je počítána na průměrné realizační ceny, vykazované Federálním statistickým úřadem.

²⁾ skot ve výkrmu

— Současná soustava cen a cenových nástrojů nedostatečně objektivizuje podmínky reprodukce v jednotlivých odvětvích výroby a v různých přírodních podmínkách; tím do určité míry brzdí proces racionálního rozmístění výroby a orientuje výrobní strukturu podniků v rozporu se záměry státního plánu i v rozporu s požadavkem maximálního využívání přírodních podmínek.

II. Struktura úhrady reprodukčních nákladů v zemědělství (rok 1976 v %)

	ČSSR		ČSR		SSR	
	1)	2)	1)	2)	1)	2)
Cenová úhrada	93,4	82,7	94,3	81,5	91,8	86,0
z toho:						
nákupní ceny (NC)	87,5	69,4	90,0	68,6	82,8	71,7
příplatky k NC	2,2	1,9	2,6	2,0	1,6	1,5
přírůstkové prémie	0,5	0,4	0,4	0,3	0,8	0,7
diferenciální příplatky	3,2	11,0	1,3	10,6	6,6	12,1
Mimocenová úhrada						
z toho:						
subvence na investice	3,1	3,0	2,6	2,1	4,0	5,5
stabilizační dotace	0,7	3,0	0,5	2,8	1,1	3,4
fond stabilizace pracovních sil	0,4	0,8	0,4	0,9	0,4	0,4
subvence do provozu	0,1	1,0	0,2	1,0	0,1	1,3
subvence na bytovou výstavbu	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,9
soustavová rezerva	1,3	1,4	1,0	1,1	1,5	2,5
účelová dotace	0,0	7,1	0,0	9,6		0,0

1) družstevní organizace celkem

2) státní zemědělské organizace celkem

Údaje FMZVž

— Diferenciace nákupních cen podle jakosti není uplatňována u všech výrobků a tam, kde je uplatňována, není dostatečně vědecky zdůvodněna.

Tím je brzděno úsilí o růst jakosti zemědělských výrobků, potravin a surovin pro zpracovatelský průmysl.

Z těchto základních nedostatků současné soustavy cen a cenových nástrojů lze odvodit i hlavní směry jejího zdokonalování v období 7. pětiletky, které lze stručně vyjádřit takto:

— postavit tvorbu nákupních cen na objektivní vědecký základ, s cílem přiblížit je jejich hodnotovému základu a s cílem sblížit principy tvorby nákupních cen zemědělských výrobků a velkoobchodních cen průmyslových výrobků;

— pokračovat ve sblížování relací cen jednotlivých výrobků při zachování cenových preferencí výrobků, zvlášť významných z hlediska politiky soběstačnosti ve výrobě zemědělských produktů;

- objektivizovat úhradu reprodukčních nákladů v podnicích hospodařících v různých přírodních podmínkách a v podnicích různé specializace;
- sblížit principy a strukturu cenové a mimocenové úhrady ve státním a družstevním sektoru zemědělství;
- zvětšit diferenciaci cen zemědělských výrobků podle jejich jakosti a exploatačních vlastností.

Ve svém souhrnu to znamená:

- nahradit dosavadní soustavu empiricky tvořených jednotných nákupních cen soustavou vědecky zdůvodněných cen při současném zrealnění ceny výrobních zdrojů;

- objektivizaci cenové úhrady reprodukčních nákladů (územní diferenciaci soustavy cen a cenových nástrojů) řešit buď jednotnými cenami v kombinaci s územně diferencovanými výrobovými (resp. skupinovými) diferenciálními příplatky, nebo soustavou územně diferencovaných cen, obdobně jako je tomu v SSSR;

- reagovat jak v soustavě cen a cenových nástrojů, tak v soustavě mimocenových ekonomických nástrojů na meziodvětvové rozdíly v dosaženém stupni vědeckotechnického rozvoje diferencovaně.

Řešení těchto otázek by mohla napomoci i kvantifikace různých variant, lišících se hladinou nákupních cen a způsobem řešení cenové úhrady reprodukčních nákladů podniků, hospodařících v různých přírodních podmínkách.

Abstrahujeme-li od těch variant hladiny nákupních cen, které z řady důvodů lze označit jako málo reálné nebo metodicky nevhodné (např. varianta cen jednotné báze, varianta hladiny cen na úrovni plánovaného objemu investic a přírůstku oběžných prostředků), pak lze za přijatelné považovat tyto dvě varianty hladiny nákupních cen:

- varianta, uvažující se zvýšením hladiny nákupních cen v rozsahu, umožňujícím zcela nebo zčásti zrušit intervence cen výrobních prostředků pro zemědělství a vyrovnat příspěvek na sociální zabezpečení na úroveň pracovníků státního sektoru;

- varianta, počítající se zachováním současné hladiny nákupních cen.

Z teoretických i praktických hledisek je podle našeho názoru třeba dát přednost variantě první, která by vedla k určitému přiblížení hladiny nákupních cen jejich hodnotovému základu a umožňovala by reálněji ocenit zemědělský input i reprodukční ekvivalent pracovní síly a navíc by vytvářela větší prostor pro sblížení relací cen jednotlivých zemědělských výrobků.

Zbývá poznamenat, že zvýšení hladiny nákupních cen nemusí být provázeno změnou vztahu zemědělství ke státnímu rozpočtu. Nejsou však vyloučeny změny vztahů ke státnímu rozpočtu v navazujících článcích výrobní vertikály: zemědělská prvovýroba — zemědělské zásobování a nákup — potravinářský průmysl — maloobchod.

Za nejzávažnější problém soustavy cen a cenových nástrojů pro období 7. pětiletky je třeba považovat problém relací cen jednotlivých zemědělských výrobků a problém objektivizace cenové úhrady podniků hospodařících v různých přírodních podmínkách a podniků s různou specializací výroby.

Možnost řešení tohoto problému spatřujeme ve využití některého z *fundových typů ceny* (nejlépe dvoukanalového) jako výchozího orientačního základu pro stanovení konkrétních nákupních cen i jako metodického základu pro objektivizaci diferencované cenové úhrady v různých přírodních podmínkách a podniků různé specializace.

Přitom máme za to, že část disponibilního čistého důchodu odpovídající společensky zabezpečované části reprodukčního ekvivalentu pracovní síly by měla být do cen rozvrhována stejnou sazbou jako v podnicích státního sektoru a zbývající část úměrně fondové náročnosti jednotlivých výrobků (výrob) podle vzorce:

$$p = c + v(1 + e_1) + e_2F$$

kde: p — výchozí cena

c — materiálové náklady

v — pracovní náklady

F — materiálové výrobní fondy (s oceněním základních výrobních fondů pořizovací cenou)

e_1 — normativ společenské části reprodukčního ekvivalentu pracovní síly

e_2 — normativ ekonomické efektivity materiálových výrobních fondů

Normativ ekonomické efektivity materiálových výrobních fondů je nulno územně diferencovat na základě rozdílů ve fondové náročnosti jednotlivých výrobků v různých přírodních podmínkách, aby bylo možno na tomto základě objektivizovat úhradu reprodukčních nákladů.

Za nejvhodnější metodickou variantu zjišťování fondové náročnosti považujeme variantu, v níž jsou základní výrobní fondy oceněny pořizovací cenou, materiálové oběžné fondy se zřetelem na dobu jejich obratu a s oceněním meziprojektu cenou zahrnující ziskovou složku.

Je známo, že při volbě ekonomického základu cen zemědělských výrobků lze v zásadě vycházet buď z relativně nejhorších podmínek, z průměrných podmínek, nebo z relativně nejlepších podmínek. To platí jak pro variantu jednotných cen, tak pro variantu územně diferencovaných cen. U jednotných cen *považujeme za nejúčelnější variantu založenou na průměrných podmínkách*, neboť minimalizuje jak rozsah přerozdělovacích procesů, tak i metodické potíže spojené s vymezením přírodních podmínek. U územně diferencovaných cen považujeme za nejvhodnější variantu založenou na relativně nejhorších podmínkách příslušné cenové zóny.

Výhodou fondových cen s použitím územně diferencovaného koeficientu ekonomické efektivity materiálových fondů mimo jiné je i to, že umožňují zhodnotit oprávněnost současné územní diferenciace ekonomických nástrojů, a to cestou porovnání salda cenové úhrady a odvodů při současných cenách a sazbách diferenciálních příplatků a pozemkové daně s obdobným saldem, zjištěným pomocí teoretických cen.

Nákupní ceny mohou účinně napomáhat realizaci společenských záměrů, zakotvených v plánech rozvoje zemědělské výroby. Jejich účinnost lze v tomto směru ještě dále zvýšit tím, že teoretické ceny budou korigovány podle rozdílů v plánovaném tempu rozvoje jednotlivých odvětví s použitím vzorce:

$$e_2F' = e_2F(T - 1)$$

kde T — plánované tempo růstu produkce

Kvantitativně rozhodující složkou nákupních cen jsou vlastní náklady. Na jejich věrohodnosti, reprezentativnosti a metodické správnosti jejich zjišťování a používání proto do značné míry závisí i objektivita tvorby cen zemědělských výrobků.

Je známo, že základem kalkulace nákupních cen doposud byly průměrné vlastní náklady v družstevním sektoru našeho zemědělství a že mezi produkt se při jejich kalkulaci oceňoval nejednotně: u tržních výrobků cenami obsahujícími ziskovou složku, u netržních výrobků cenami vlastních nákladů. Máme za to, že k účelům cenové tvorby by bylo účelné používat zprůměrovaných vlastních nákladů podniků obou sektorů (státního i družstevního) při současném metodickém sjednocení dosavadních rozdílů v jejich statistickém zpracování a při ocenění pracovní síly v družstevním sektoru na úrovni mezd pracovníků státních statků. Toto opatření by vedlo k určitému posílení chozrasčotního postavení státních statků a zároveň vytvořilo lepší podmínky pro porovnání ekonomických výsledků dosažovaných oběma sektory.

Od dosavadního nejednotného oceňování meziprojektu doporučujeme k účelům cenových kalkulací přejít k jednotnému oceňování meziprojektu cenami zahrnujícími ziskovou složku, kalkulovanou podle principů fondových cen. Domníváme se, že toto opatření odpovídá současné etapě vývoje, kdy sortiment finálních výrobků se v souvislosti se specializací výroby rozšiřuje a původní meziprojekt se s rozvojem kooperačních vztahů čím dále tím více finalizuje.

Vedle sbližování rentability jednotlivých výrobků je dalším složitým problémem *objektivizace úhrady reprodukčních nákladů v podnicích hospodářících v různých přírodních podmínkách*.

Je známo, že tento problém je v současné době řešen pomocí územně diferencovaných sazeb daně z pozemků a pomocí diferenciálních příplatků, jejichž sazby jsou — stejně jako sazby daně z pozemků — diferencovány podle stanovištních jednotek. Diferenciální příplatky se v principu poskytují na globální tržní produkce po odpočtu nakupovaného meziprojektu. Provedené analýzy ukázaly, že tato konstrukce diferenciálních příplatků (která byla uplatněna v době, kdy výroba v našich socialistických zemědělských podnicích měla univerzální charakter) již neodpovídá podmínkám rozvoje koncentrace a specializace výroby. Proto také bylo přikročeno k diferencovanému a neúplnému zápočtu některých výrobků (vejce, drůbež, prasata) do nároku na diferenciální příplatky. Tím byl učiněn určitý krok od globálního principu k výrobkovému principu jejich poskytování.

Pro období 7. pětiletky je nutno na úseku objektivizace úhrady reprodukčních nákladů řešit dva problémy. Prvním z nich je problém samotné konstrukce diferenciálních příplatků, druhým je problém vhodného základu pro jejich územní diferenciaci.

Pro řešení konstrukce diferenciálních příplatků se nabízejí tyto možnosti:

— Zachovat současnou konstrukci diferenciálních příplatků (tj. globální princip jejich poskytování) a postupně prohlubovat dosavadní praxi diferencovaného zápočtu jednotlivých výrobků (resp. skupin výrobků) do nároku na diferenciální příplatky.

— Přejít od dosavadního globálního principu poskytování diferenciálních příplatků k jejich poskytování na jednotlivé výrobky (resp. skupiny výrobků), tj. uplatnit výrobkový princip jejich poskytování.

Výhodou první alternativy je určitá pružnost tohoto způsobu, která spočívá v tom, že tržní produkci jednotlivých výrobků lze do nároku na diferenciální příplatky započítávat diferencovaně: tržní produkci některých výrobků plně, jiných jen částečně (například koeficientem 0,8), jiných např.

koeficientem 1,2, přičemž tyto koeficienty by mohly být navíc oblastně diferenciovány tak, aby napomáhaly racionálnímu rozmístění zemědělské výroby v souladu s principy rajonizace.

Další výhodou tohoto systému je, že umožňuje pružně reagovat na vývoj ekonomiky jednotlivých odvětví zemědělské výroby (koeficienty i jejich oblastní diferenciace lze měnit podle skutečného vývoje i podle změn v plánech rozvoje zemědělské výroby).

Nevýhodou tohoto systému je jeho složitost a administrativní náročnost i nebezpečí pronikání empirických prvků do tohoto systému, neboť je velmi obtížné postavit zápočtové koeficienty na objektivní základ. Za zamyšlení stojí i to, zda takto chápáná pružnost není v rozporu s požadavkem dlouhodobější stability ekonomických nástrojů, což ovšem platí pro kterýkoliv z možných způsobů řešení tohoto problému.

Další možností je *uplatnění výrobkového principu poskytování diferenciálních příplatků*. Tento princip ovšem není třeba chápat tak, že diferenciální příplatky mají být poskytovány na každý výrobek. Je nutno jej chápat tak, že je třeba vybrat ty výrobky, které z různých důvodů umožňují, aby diferenciální příplatky svou funkcí objektivizace reprodukčních podmínek vůbec plnily. Jsou to především ty výrobky, které jsou vyráběny na celém území státu a prakticky ve všech přírodních podmínkách (obiloviny, mléko, jatečný skot) a které se významněji podílejí na tvorbě hrubého a čistého důchodu.

Lze rovněž uvažovat i o diferenciaci příplatků podle určitých skupin výrobků (např. zrniny celkem, jatečná zvířata celkem, výrobky v odvětví chovu skotu celkem apod.). Avšak již první představa o tom, o jaké skupiny výrobků by mohlo jít, nabádá k opatrnosti a vyvolává určité pochybnosti. Tak např. kdyby mělo jít o skupinu „obiloviny“, narazili bychom na specifické rozdíly v rozmístění výroby jednotlivých druhů obilovin, u výrobků z odvětví chovu skotu na specifické rozdíly ve výrobním a reprodukčním procesu ve výrobě mléka a jatečného skotu. Nelze k tomuto účelu seskupit patrně ani technické plodiny, ani olejninu, a to pro typicky oblastní charakter jejich rozmístění. V úvahu připadá ovšem i určité seskupení rostlinných výrobků s výrobky živočišnými, např. seskupení pšenice — ječmen — jatečná prasata — jatečná drůbež — vejce.

Pokud tato alternativa bude připadat v úvahu, bude prvním problémem najít znak, který by jednotlivé výrobky předurčoval pro jejich seskupení za účelem poskytování diferenciálních příplatků. Zřejmě by muselo jít o výrobky, jejichž ekonomika, charakter reprodukčního procesu i charakter jejich rozmístění vykazují z hlediska objektivizace důchodové pozice podniků shodné rysy. A takových se patrně najde málo, a je otázkou dalšího výzkumu, zda se naleznou vůbec.

Jako kompromisní se nabízí takové řešení, při němž by byly diferenciální příplatky poskytovány výrobkově pouze na některé vybrané výrobky, např. individuálně na pšenici, ječmen (nebo na pšenici a ječmen spolu), mléko, jatečný skot (případně i jatečná prasata, brambory).

Soustředění diferenciálních příplatků pouze na několik málo výrobků by ovšem vedlo k tomu, že výsledná cena (tj. cena včetně diferenciálních příplatků) jednotlivých výrobků by byla nadměrná a v řadě oblastí by výsoce převyšovala ceny maloobchodní. Proto patrně bude účelné, aby na zbývající výrobky (resp. souhrn tržní produkce těch produktů, na něž nejsou diferenciální příplatky poskytovány výrobkově) byly diferenciální

příplatky poskytovány jako dosud (tj. na globál tržní produkce). Došlo by tedy ke kombinaci obou možných principů poskytování diferenciálních příplatků — globálního i výrobního.

K určitému spojení těchto dvou principů dochází i v případě zachování dosavadního způsobu poskytování diferenciálních příplatků při současné diferenciaci zápočtu jednotlivých výrobků do nároku na jejich poskytování. Je třeba schematickými propočty prokázat, do jaké míry je tento poslední jmenovaný způsob identický s oním způsobem, při němž jsou na vybrané výrobky poskytovány diferenciální příplatky výrobně a na zbývající tržní produkty globálně, a do jaké míry nikoliv, a to nejen obecně, nýbrž i s hlediska záměrů, které společnost sleduje.

V této oblasti však existuje další problém — sektorový. Je obecně známo, že státní statky mají z některých důvodů objektivně vyšší náklady na výrobu než JZD. Zároveň je známo, že z hlediska oblastního průřezu se tento problém řeší tak, že ve zhruba stejných podmínkách jsou státním statkům poskytovány zpravidla vyšší diferenciální příplatky než jednotným zemědělským družstvům. Zřejmě bude třeba prozkoumat, zda a do jaké míry jsou tyto rozdíly diktovány odlišnou strukturou výroby, direktivně stanovené plánem, zda a do jaké míry jsou způsobeny známými rozdíly v ekonomice obou sektorů (odměna za práci, výše příspěvku na sociální zabezpečení, odlišný způsob úhrady a financování v oblasti společenské spotřeby atd.) a nakonec, což je ovšem nejobtížnější, do jaké míry jsou způsobeny subjektivními příčinami.

Je řada momentů, které „nahrávají“ tomu, aby sortiment (skladba) ekonomických nástrojů a u systémových (sazbových) nástrojů i jejich sazby byly stejné, aby bylo možno objektivně hodnotit a porovnávat ekonomickou efektivnost výroby obou sektorů. V případě, že by sortiment ekonomických nástrojů i jejich „sazby“ byly v obou sektorech stejné, bylo by zřejmě nutno pro státní statky nalézt další doplňující ekonomický nástroj, který by státním statkům zabezpečil úhradu objektivně podmíněných vyšších nákladů na výrobu a zároveň umožnil kvantifikovat „míru ekonomické odlišnosti“ obou sektorů. Jedním ze základních vodítek v tomto směru by mělo být zabezpečení a posílení chozrasčotního postavení podniků státního sektoru. O jedné z možností jsme se již zmínili (společná základna kalkulace nákupních cen pro oba sektory, tj. průměrované chozrasčotní náklady obou sektorů). Další možnost, tj. nalezení dalšího ekonomického nástroje pro státní statky, čeká na své řešení.

Specifickým problémem v tomto směru je řešení *ekonomických vztahů mezi státem a oborovými podniky*. Nutnost specifického řešení vyplývá jednak z toho, že jde o podniky, které vzhledem ke svému mimořádnému plošnému rozsahu zahrnují nejrůznější stanovištní (přírodní) podmínky, dále z toho, že část funkcí dosud vykonávaných státem lze na tyto podniky přenést (např. právě funkci objektivizace podmínek pro financování reprodukčního procesu), a nakonec z toho, že vedení oborového podniku musí samo rozhodovat o rozmístění investic, což v rámci podniku znamená, že význam výrobně akumulací složky ceny je v těchto podnicích ve vztahu k jejich závodům potlačen.

Obecně lze říci, že problematika tvorby cen a diferenciace cenové úhrady se v těchto podnicích dostává z polohy stát — podnik do polohy stát — oborový podnik a že se dále štěpí na vztah oborový podnik — odštěpný závod,

A v této souvislosti se začínají objevovat nové problémy, např. *potřeba stanovení objektivizované individuální úhrady reprodukčních nákladů pro oborové podniky.*

Je nám přitom jasné, že jakmile se vysloví pojem „individuální úhrada“, bude běžná reakce teoretika i hospodářského pracovníka taková, že se zeptá: „A neztratí v tomto případě ekonomické nástroje svou kritériální funkci?“ Domníváme se, že nikoliv. Aby k tomu nedošlo, bylo by nutno disponovat objektivně stanovenými nákladovými a ziskovými normativy a podnikům, jimž platné nástroje úhrady nezabezpečují úhradu objektivizovaných (normativních) reprodukčních nákladů, poskytnout individuální dotaci, a pro podniky, u nichž platné nástroje povedou k vytvoření přebytečného (nadnormativního) zisku, stanovit pravidla, jak s těmito volnými zůstatky zisku disponovat.

Dalším problémem, který je nutno v této oblasti řešit, je problém základu pro územní diferenciaci diferenciálních příplatků. Velký společenský pohyb, k němuž v našem zemědělství došlo, vedl ke slučování zemědělských podniků. V důsledku toho pozemky jednoho a téhož podniku často zahrnují několik stanovištních jednotek. Vzniká proto právem otázka, zda by nebylo účelné sazby diferenciálních příplatků diferencovat podle zemědělských přírodních oblastí, které byly zemědělským výzkumem v nedávné době nově vymezeny a z nichž každá představuje určitou agregaci stanovištních jednotek.

Je přirozené, že ani využití zemědělských přírodních oblastí pro územní diferenciaci ekonomických nástrojů není bez problémů. Zejména bude nutno prozkoumat míru variace ekonomických veličin uvnitř zemědělských přírodních oblastí a na základě jejího rozboru rozhodnout o případné jejich další agregaci nebo dezagregaci.

Je rovněž přirozené, že přechod k výrobkovému nebo kombinovanému principu poskytování diferenciálních příplatků přinese i určitou komplikaci v tom, že územní diferenciací sazebových nástrojů se bude u jednotlivých výrobků lišit, zatímco v případě globálního principu jejich poskytování to nebylo zapotřebí.

SOUHRN

Soustavu cen a cenových nástrojů je třeba přizpůsobit procesu koncentrace a specializace výroby, nové tvářnosti zemědělství a stupni zprůmyslnění jednotlivých odvětví zemědělské výroby. Je účelné přiblížit nákupní ceny jejich hodnotovému základu, sblížit principy tvorby cen zemědělských a průmyslových výrobků, pokračovat ve sblížování relací nákupních cen jednotlivých výrobků, objektivizovat úhradu reprodukčních nákladů v podnicích hospodařících v různých přírodních podmínkách a podniků různé specializace, sblížit systém úhrady v zemědělských podnicích státního a družstevního sektoru a zvědečtit diferenciaci cen zemědělských výrobků podle jakosti.

Cestou k tomu je uplatnění fondových typů cen jako výchozích cen pro tvorbu konkrétních cen, zrealnění společensky zabezpečované části reprodukčního ekvivalentu pracovní síly, zrealnění cen výrobních prostředků pro zemědělství, přechod od globálního principu poskytování diferenciálních příplatků k principu výrobkovému (resp. skupinovému), přechod k jednotnému oceňování meziprojektu ziskovými cenami a využití zemědělských

přírodních oblastí jako základu pro územní diferenciaci cen a cenových nástrojů.

Hlavní problémy soustavy cen a cenových nástrojů pro období 7. pětiletky se tedy koncentrují především na problém relací nákupních cen a na problém územní diferenciacie soustavy, dále na problém hladiny nákupních cen a hladiny cen vstupu, a na problém řešení mezisektorových rozdílů v soustavě úhrady reprodukčních nákladů.

Došlo dne 24. 2. 1978

Adresa autora:

Doc. ing. Ladislav Sobotka, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Možnosti zdokonalení soustav cen a cenových nástrojů pro období 7. pětiletky

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 7, s. 461—471. — 2 tab.

ceny, cenové nástroje, typy cen, koncentrace, specializace, teoretické pojednání

V příspěvku se autor zabývá problematikou cenové soustavy a cenových nástrojů v etapě procesu koncentrace a specializace v zemědělství. Rozebírá důvody, které vyvolávají potřebu změn v cenové soustavě. Dochází k názoru, že současným požadavkům by nejlépe vyhovoval tzv. fondový typ ceny jako výchozí pro tvorbu konkrétní ceny, že by mělo mj. dojít k zrealnění cen výrobních prostředků pro zemědělství, k jednotnému oceňování meziprojektu ziskovými cenami a k využití zemědělských přírodních oblastí jako základu pro územní diferenciaci cen.

Základním předpokladem pro zajištění plnění náročných a stále se zvyšujících úkolů odvětví zemědělství při pokračujícím snižování počtu pracovníků je prosazování rostoucího vlivu vědeckotechnického pokroku.

Přebudováním a rozšiřováním materiálně technické základny zemědělství v 5. pětiletce se vytvářely předpoklady pro další intenzifikaci výroby a růst společenské produktivity práce.

Růst intenzity investiční výstavby v zemědělství vyžaduje zvyšování tlaku na mobilizaci a efektivní využívání všech zdrojů reprodukce základních fondů.

Ekonomické nástroje subvenční a úvěrové politiky v investiční výstavbě plní významnou úlohu při prosazování a zajišťování plnění úkolu vytyčeného pro odvětví zemědělství Směrnicemi XV. sjezdu KSČ.

Analýza působení nástrojů subvenční a úvěrové politiky v 5. pětiletce vychází z číselných údajů o vývoji reprodukčního procesu v JZD a ve státních statcích, zpracovaných ve VÚEZVŽ v Praze. Je využíváno hodnocení přírodních podmínek soustavou ekonomických nástrojů, tj. podle intervalů sazeb daně z pozemků na 1 ha z. p. (příznivější přírodní podmínky pásma 1–7) a podle intervalů sazeb diferenciálních příplatků (horší přírodní podmínky pásma 8–12).

VÝVOJ STRUKTURY CELKOVÉ ÚHRADY A VLASTNÍCH ZDROJŮ FINANCOVÁNÍ INVESTIC

Cenová úhrada v zemědělství nezajišťuje dostatek prostředků na financování velkých strukturálních změn ve výrobě. Nedostatek vlastních zdrojů podniků na financování plánovaných investic se řeší čerpáním investičních úvěrů a poskytováním dotací a subvencí.

Prosazování tlaku na snížení stavu úvěrů v JZD a snižování tempa růstu úvěrového zatížení na státních statcích bylo v zemědělství jednou ze základních příčin růstu podílu mimocenové úhrady na celkové úhradě v 5. pětiletce (tab. I).

Měnila se struktura zdrojů financování investic. Zlepšující se ekonomická situace zemědělských podniků, společně s plánovitým usměrňováním rozdělování zisku na akumulaci a spotřebu, se projevily zvýšením tempa růstu vlastních zdrojů financování investic. Růstové tempo a vývoj struktury těchto zdrojů byl rozdílný jak v průměru mezi sektory, tak také mezi podniky v různých přírodních podmínkách. V JZD byla vyšší dyna-

I. Struktura celkové úhrady v JZD a na státních statech v roce 1970 a v období 1971—1975 v %

[illegible]

mika odpisů než přidělů fondu výstavby z čistého důchodu, zatímco na státních statcích tomu bylo naopak.

Přes zrychlení tempa tvorby vlastních zdrojů financování investic ve družstvech s podprůměrnou úrovní hospodaření zůstaly koncem 5. pětiletky mezi JZD s různou ekonomickou úrovní výrazné rozdíly v tvorbě vlastních zdrojů financování investic. V průměru příznivějších přírodních podmínek dosáhla v roce 1975 družstva s podprůměrnou úrovní hospodaření v přepočtu na 1 ha z. p. v ČSR 55,8 %, v SSR 49,8 % úrovně těchto zdrojů vytvořených v družstvech s nadprůměrnou ekonomickou úrovní, v průměru horších přírodních podmínek pak v ČSR 59,3 % a v SSR 55,0 %.

PŮSOBNÍ NÁSTROJŮ SUBVENČNÍ POLITIKY

Tvorba vlastních zdrojů financování investic však neodpovídala potřebám zabezpečení plánovaných temp růstu investiční výstavby. V průběhu 5. pětiletky byl rozvoj této výstavby a její věcné zaměření podporováno každoročně se zvyšujícím objemem subvencí na investice, jejichž váha ve struktuře zdrojů financování investic přepočtená na 1 ha z. p. se zvyšovala nejvýrazněji. Ve srovnání s rokem 1970 se v roce 1975 zvýšil objem poskytovaných subvencí na investice v JZD o 763 mil. Kčs a ve státních statcích o 236 mil. Kčs. Tempo růstu subvencí na investice předstihovalo růstové tempo tvorby vlastních zdrojů podniků v obou sektorech.

Subvence na investice jsou základním ekonomickým nástrojem, využívaným v soustavě ekonomických nástrojů plánovitého řízení zemědělství k usměrňování řešení základních rozvojových problémů zemědělství, k ovlivňování struktury zemědělských investic a k formování oblastní a podnikové specializace zemědělské výroby. S růstem objemu poskytovaných subvencí na investice se zvyšoval v průběhu 5. pětiletky jejich význam při zabezpečování plánovaného rozvoje investiční výstavby a výroby v obou sektorech, ve všech přírodních podmínkách a v podnicích s různou ekonomickou úrovní hospodaření. Současně však narůstala potřeba řešení některých nežádoucích účinků subvencí v soustavě ekonomických nástrojů.

Základním požadavkem bylo zabezpečení vyšší koordinovanosti účinnosti subvenční a úvěrové politiky v investiční výstavbě při zabezpečování věcných záměrů v investiční výstavbě a snížení vlivu subvenční politiky na prohlubování nežádoucí důchodové diferenciace mezi podniky.

Při řešení nepříznivého vlivu subvenční politiky na důchodovou situaci zemědělských podniků je třeba respektovat velkou mezipodnikovou diferenciaci v potřebě zdrojů na zabezpečení plánovaných strukturálních změn, rozdílná tempa a výši tvorby vlastních zdrojů, úvěrovou zátěžnost, stávající rentabilitu výroby, rentabilitu zakládanou uvedením pořízovaných investic do provozu aj.

Odklony poskytnuté mimocenové úhrady investic od potřeby podniků je nutno řešit. Na jedné straně se velmi obtížně mobilizuje z podniků část volných vlastních zdrojů financování investic, např. sdružováním těchto prostředků pro budování společných investic, na druhé straně nedostatek úhrady je v zásadě nutno zemědělským podnikům uhradit.

Předstih růstu subvencí na investice před tvorbou vlastních zdrojů, vyjádřený změnou podílu subvencí z tvorby vlastních zdrojů financování

investic, se zvýšil v JZD z 11,0 % v roce 1970 na 20,7 % v roce 1975 a na státních statcích z 26,9 % na 31,6 %.

Vyšším tempem růstu subvencí na investice v JZD se snížil koncem 5. pětiletky mezisektorový rozdíl ve výši těchto subvencí připadajících na 1 ha z. p.

Rychlejší růst poskytovaných subvencí na investice v SSR než v ČSR přispíval k řešení mezirepublikových rozdílů v úrovni zemědělství. V obou sektorech se vytvořil mezi republikami podstatný rozdíl ve výši subvencí na investice připadajících na 1 ha z. p., v JZD výrazným zvýšením subvencí poskytovaných v horších přírodních podmínkách v SSR a na státních statcích navíc nadprůměrným tempem růstu subvencí také v příznivějších přírodních podmínkách.

Subvence na investice ve zvýšené míře využívala družstva s nadprůměrnou úrovní hospodaření jak v průměru příznivějších, tak také horších přírodních podmínek.

V průměru republik se mezi družstva s různou ekonomickou úrovní v zásadě nezměnil za 5. pětiletku rozdíl ve výši subvencí na investice připadající na 1 ha z. p., téměř protikladný však byl vývoj poskytovaných subvencí v různých přírodních podmínkách (tab. II).

Při prosazování věcných záměrů investiční politiky oslabovaly subvence na investice v některých letech účinnost nástrojů řešících nežádoucí mezipodnikovou diferenciaci. Základní předpoklad pro odstranění uvedených nepříznivých účinků subvenční politiky zajišťily úpravy v zásadách a způsobech poskytování subvencí na investice, provedené od 1. 1. 1977.

Další prohloubení řešení uvedeného problému by zajistilo případné rozložení poskytování subvencí na investice do dvou časových období, při pořizování investice a po jejím dokončení. Úprava by řešila především snížení vlivu subvencí na prohlubování nežádoucí ekonomické diferenciacie podniků, zvýšení jejich ekonomické účinnosti při prosazování věcných záměrů v investiční výstavbě a také zvýšení podílu úvěrů ve zdrojích financování investic a subvence by příznivě ovlivňovaly regulaci stavu investičních úvěrů. Zvýšila by se však pracovní náročnost při poskytování subvencí.

Ve sféře financování investic nebyly nástroje subvenční a úvěrové politiky v žádoucí míře sladěny a částečně odlišně působily v jednotlivých sektorech a republikách. Splnění podmínek pro získání subvencí na investice nebylo v zásadě pro zemědělské podniky tak náročné jako splnění podmínek pro získání investičních úvěrů. Navíc podstatným snížením stavu investičního úvěru v JZD se zvýšila nerovnoměrnost jeho rozložení a tím se oslabil předpoklad pro působení investičního úvěru na zvyšování účinnosti subvencí na investice a tento předpoklad nebyl vytvořen ani na státních statcích.

PŮSOBENÍ NÁSTROJŮ ÚVĚROVÉ POLITIKY

Úvěrová politika v odvětví zemědělství respektuje specifika zemědělské výroby v zásadách úvěrování výhodnějšími podmínkami ve srovnání s průmyslem, především delšími lhůtami splatnosti úvěrů, nižšími úrokovými sazbami a větší decentralizací pravomocí při poskytování úvěrů. Investičním úvěrem se překonává časový nesoulad mezi potřebami a zdroji v investiční výstavbě.

II. Vývoj subvencí na investice v 5. pětiletce v členění podle JZD, státních statků, republik, přírodních podmínek a úrovně hospodaření družstev v Kčs na 1 ha z. p.

Sektor Republika Pásma	1971		1972		1973		1974		1975		Index 1975/1970	
	A*)	B*)	A*)	B*)	A*)	B*)	A*)	B*)	A*)	B*)	A*)	B*)
JZD												
ČSR												
1—7	244	148	207	77	266	161	228	175	249	214	140,7	227,7
8—11	243	139	79	85	206	169	350	168	445	276	287,1	287,5
Celkem	176		117		194		207		231		179,1	
SSR												
2—7	139	68	108	53	148	90	266	108	188	60	150,4	142,9
9—12	249	163	199	173	342	393	539	547	700	621	274,5	554,5
Celkem	154		143		261		335		413		338,5	
Státní statky												
ČSR												
1—7	245		222		315		271		253		112,4	
8—11	256		173		283		352		389		228,8	
Celkem	249		202		301		305		310		152,7	
SSR												
2—7	233		269		387		426		340		272,0	
9—12	324		366		449		531		578		241,8	
Celkem	300		342		434		506		525		251,2	

*) úroveň hospodaření: A) nadprůměrná, B) podprůměrná

V oblasti investic úvěrová politika v 5. pětiletce aktivně napomáhala splnění stanovených temp a zaměření investičního rozvoje v zemědělských podnicích. Zvýšená úvěrová podpora byla poskytována pokračujícímu procesu koncentrace, specializace a kooperace.

V předcházejícím období byly založeny předpoklady pro odlišný vývoj investičních úvěrů v jednotlivých sektorech zemědělství jako důsledek rozdílů v ekonomických nástrojích, využívaných ve státním a družstevním sektoru zemědělství. Při sjednocování ekonomických nástrojů bylo přikročeno k zapojování investičních úvěrů do koloběhu fondů státních statků teprve od roku 1967, kdy již byla JZD značně zatížena investičními úvěry.

V závislosti na vztahu mezi rozvojem investiční výstavby a tvorbou vlastních a jiných zdrojů jejího financování se měnilo v zemědělských podnicích zatížení investičními úvěry.

Přebudovávání a další rozvoj materiálně technické základny zemědělství byl v 5. pětiletce zajišťován za snižování stavu investičních úvěrů v JZD (o 1342 mil. Kčs) a jeho růstem na státních statcích (o 862 mil Kčs). Úvěrové zatížení vyjádřené podílem stavu dlouhodobých investičních úvěrů ze zůstatkové ceny základních prostředků na 1 ha z. p. se snížilo v JZD z 15,3 % koncem roku 1970 na 7,8 % koncem roku 1975 a na státních statcích se zvýšilo z 5,2 na 6,3 % (tab. III).

III. Vývoj stavu dlouhodobých investičních úvěrů koncem roku v průběhu 5. pětiletky v členění podle JZD, státních statků, republik a přírodních podmínek v Kčs na 1 ha z. p.

Sektor Republika Pásma	1971	1972	1973	1974	1975	Index 1975/1970
JZD						
ČSR						
1—7	1 150	1 002	908	841	758	57,6
8—11	1 241	1 079	960	941	985	69,4
Celkem	1 174	1 052	922	868	818	60,9
SSR						
2—7	813	626	530	492	460	46,1
9—12	1 476	1 375	1 350	1 446	1 568	98,7
Celkem	1 231	1 107	1 066	1 110	1 180	86,1
Státní statky						
ČSR						
1—7	664	774	825	871	906	156,8
8—11	678	751	788	813	853	184,2
Celkem	669	764	809	847	884	166,2
SSR						
2—7	380	407	517	609	561	148,8
9—12	795	923	919	1 125	1 266	198,1
Celkem	687	798	824	1 003	1 110	194,7

V průběhu 5. pětiletky se prohloubil mezi republikami v obou sektorech rozdíl v úvěrové zadluženosti, v JZD nízkým poklesem investičních úvěrů v horších přírodních podmínkách v SSR a na státních statcích pak jejich nadprůměrným růstem rovněž v těchto podmínkách v SSR.

V různých přírodních podmínkách přecházely do 6. pětiletky zemědělské podniky jednotlivých republik s výrazně odlišným úvěrovým zatížením, zejména v horších přírodních podmínkách.

Podíl dlouhodobých investičních úvěrů ze zůstatkové ceny základních prostředků se snížil v 5. pětiletce rychleji v JZD s nadprůměrnou než podprůměrnou úrovní hospodaření. Nejvýraznější prohloubení rozdílu v úvěrovém zatížení zaznamenala JZD v SSR v průměru 9. a 10. pásma. U JZD s nadprůměrnou ekonomickou úrovní dosáhl v roce 1975 podíl investičního úvěru ze zůstatkové ceny základních prostředků 7,2 a 6,7 %, v JZD s podprůměrnou úrovní pak 17,8 a 21,6 %.

V JZD se zrychlila návratnost dlouhodobých investičních úvěrů a jejich zajištěnost byla podstatně vyšší v JZD s nadprůměrnou než s podprůměrnou úrovní hospodaření.

V ČSR v JZD s nadprůměrnou úrovní hospodaření dosahovaly v druhé polovině 5. pětiletky přiděly fondu výstavby z čistého důchodu v přepočtu na 1 ha z. p. přibližně 1,5násobku stavu dlouhodobých investičních úvěrů koncem jednotlivých let jak v průměru pásem s odvodem daně z pozemků, tak také v průměru pásem s nárokem na diferenciální příplatky.

V SSR v pásmech s odvodem daně z pozemků se hromadily v průměru JZD s nadprůměrnou úrovní hospodaření volné vlastní zdroje investiční výstavby. Přiděly fondu výstavby z čistého důchodu dosahovaly koncem pětiletky v přepočtu na 1 ha z. p. téměř čtyřnásobku stavu dlouhodobých investičních úvěrů koncem roku a více než 1,8násobku ve družstvech s podprůměrnou úrovní, hospodařících v uvedených podmínkách.

Sbližování úvěrové zatíženosti základních prostředků mezi sektory doprovázelo prohlubování rozdílů v zabezpečení návratnosti úvěrů jako důsledek prohlubování mezisektorové diferenciace v úrovni výroby, v hospodářských výsledcích a jejich rozdělování.

Obdobná tempa rozvoje investiční výstavby v obou sektorech a podstatně nižší tvorba vlastních zdrojů financování investic a také nižší tempo růstu subvencí na investice na státních statcích ve srovnání s JZD, založily v 5. pětiletce předpoklad pro rozdílný další vývoj investičních úvěrů v jednotlivých sektorech. Tuto skutečnost je potřebné respektovat při poskytování mimocenové úhrady na investice v dalším období.

Nerovnoměrné rozložení úvěrového zatížení a diferenciace zabezpečení návratnosti investičních úvěrů mezi zemědělskými podniky hospodařícími v různých přírodních podmínkách a také mezi podniky s různou ekonomickou úrovní hospodařícími v obdobných přírodních podmínkách vytvořily pro další období diferencované předpoklady pro využívání a účinnost investičních úvěrů v zemědělských podnicích. Posílení koordinovanosti v účinnosti nástrojů subvenční a úvěrové politiky mimo jiné vyžaduje, aby subvence na investice neoslabovaly v zemědělských podnicích účinnost investičních úvěrů na jedné straně a zabraňovaly jejich nadměrnému růstu na straně druhé.

Jedním z předpokladů pro optimální využívání základních funkcí úvěrů v oblasti reprodukce základních fondů je také výše úvěrů odpovídající dané etapě rozvoje zemědělství a rovnoměrnost rozložení úvěrů v zemědělských podnicích. Z hlediska tohoto předpokladu nelze jednoznačně kladně hodnotit celkové snížení stavu investičních úvěrů v JZD za 5. pětiletku, zejména v příznivějších přírodních podmínkách a ve družstvech s nadprůměrnou úrovní hospodaření.

Analýza vývoje investičních úvěrů v 5. pětiletce v JZD a na státních statcích prokázala rezervy v možnostech využívání investičních úvěrů a ve zvyšování jejich ekonomické účinnosti v oblasti reprodukce základních fondů, zejména v JZD.

VÝVOJ NÁKLADŮ A EKONOMICKÝCH VÝSLEDKŮ

Ekonomické důsledky uskutečňování velkých strukturálních změn v zemědělské výrobě byly v 5. pětiletce v průměru sektorů v zásadě eliminovány (při zvýšení dotací a subvencí) ekonomickými výsledky docílenými mobilizací některých faktorů, které kladně ovlivnily růst výroby a její efektivnost, a také příznivým průběhem povětrnostních podmínek.

Proces intenzifikace výroby při pokračující substituci živé práce prací zhmotnělou se projevil v růstu celkových nákladů, v rozhodující míře nákladů materiálových. S výjimkou roku 1975 (na státních statcích i roku 1974) se zvyšovala v zemědělských podnicích rentabilita výroby a míra zisku v obou sektorech.¹⁾ S výjimkou horších přírodních podmínek se v JZD růst míry zisku opožďoval za růstem míry rentability. Důsledkem nepříznivých povětrnostních podmínek roku 1975 bylo výrazné zhoršení ekonomických výsledků výroby.

Podstatně nižší výroba státních statků ve srovnání s JZD při téměř shodné úrovni nákladů na 1 ha z. p. zapříčiňuje výrazné mezisektorové rozdíly v míře rentability a míře zisku. Přes trvající podstatné rozdíly v míře rentability se tyto rozdíly začaly v 5. pětiletce snižovat.

Subvenční politika v oblasti investic řeší otázku zdrojů financování pořizovaných investic. Ekonomické důsledky uvedení investic do provozu však nejsou řešeny (s výjimkou omezené, krátkodobé účinnosti záběhových příplatků). Ve výrobních odvětvích, v nichž nejsou vytvořeny předpoklady pro efektivní substituci živé práce prací zhmotnělou (zejména v důsledku nízké produkční intenzity), se po uvedení investic do provozu zhoršuje rentabilita výroby a roste tlak na zvyšování doplňkové úhrady do provozu. Nepříznivé ekonomické důsledky substituce napomáhají eliminovat nástroje doplňkové úhrady, které mají jiné cílové určení (např. se jedná o jednu z příčin mezisektorových rozdílů ve výši diferenciací příplatků, poskytovaných v obdobných přírodních podmínkách).

Diferencované ekonomické důsledky investiční výstavby ve výrobních odvětvích budou při pokračujícím procesu prohlubování podnikové specializace v dalším období zvyšovat aktuálnost řešení důsledků investiční výstavby na hospodářské výsledky podniků.

Variantou řešení důsledků uvedení investic do provozu, pro jejichž efektivní využití nebyly dosud z hlediska podniků vytvořeny předpoklady, je případné zavedení odvětvových subvencí do provozu u vybraných výrobních odvětví s velmi nepříznivými ekonomickými důsledky investiční výstavby. Zdrojem rozhodující části těchto subvencí by měly být prostřed-

$$1) \quad MR = \frac{\text{bilanční zisk} \pm \text{saldo odvodů a přídelů k hospod. výsledku}}{\text{celkové náklady}} \cdot 100$$

$$MZ = \frac{\text{bilanční zisk} \pm \text{saldo odvodů a přídelů k hospod. výsledku}}{\text{základní prostředky v zůstatkové ceně}} \cdot 100$$

ky, získané snížením stávajících druhů doplňkové úhrady do provozu a na investice.

Jedním z předpokladů pro snížení nepříznivého vlivu růstu cen základních prostředků (nevyplyvajícího ze zvýšení kvalitativních parametrů) na efektivnost substituce živé práce prací zhmotnělou je případné zavedení intervencí cenových rozdílů před předáváním základních prostředků odvětví zemědělství.

SOUHRN

Přes zvýšení neodpovídala v 5. pětiletce tvorba vlastních zdrojů financování investic potřebám stanoveným plánovanými tempy růstu investiční výstavby v zemědělských podnicích.

Rozvoj investiční výstavby a její věcné zaměření bylo podporováno každoročně se zvyšujícím objemem subvencí na investice, jejichž podíl zaznamenal ve struktuře financování investic nejvyšší růst.

S růstem významu subvencí, při zabezpečování plánovaného rozvoje investiční výstavby, zvyšoval se nepříznivý vliv subvenční politiky na nežádoucí prohlubování mezipodnikové důchodové diferenciace.

Podstatným snížením stavu investičních úvěrů v JZD a jejich zvýšením na státních statcích se zmírnily mezisektorové rozdíly v úvěrovém zatížení, při dalším prohloubení mezisektorových rozdílů v zabezpečení návratnosti investičních úvěrů. V možnostech využívání investičních úvěrů byly v zemědělství v 5. pětiletce rezervy, zvláště v JZD.

Ekonomické důsledky uskutečňování velkých strukturálních změn v zemědělské výrobě byly v průměru sektorů v zásadě plně eliminovány zvýšenou účinností faktorů, ovlivňujících příznivě růst výroby a její efektivnost.

Zvýšení stimulačního účinku ekonomických nástrojů na prosazování žádoucích strukturálních změn v zemědělské výrobě vyžadovalo koncem 5. pětiletky především zvýšení koordinovanosti v působení nástrojů subvenční a úvěrové politiky v investiční výstavbě, snížení nepříznivého vlivu subvencí na mezipodnikovou ekonomickou diferenciaci, řešení změny mezisektorové proporce v poskytování subvencí na investice a řešení ekonomických důsledků uvedení investic do provozu ve výrobních odvětvích, v nichž nejsou dosud vytvořeny předpoklady pro efektivní substituci živé práce prací zhmotnělou.

Základní nedostatky působení nástrojů subvenční politiky řešila úprava zásad a způsobů poskytování subvencí na investice od roku 1977.

Zhoršení ekonomických výsledků v zemědělství v letech 1975 a 1976 ovlivnilo zvýšení stavu investičních úvěrů v zemědělských podnicích.

Literatura

ZÁBRANSKÁ, A.: Analýza účinnosti nástrojů subvenční a úvěrové politiky v investiční výstavbě. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1977

Došlo dne 24. 2. 1978

Adresa autorky:

Ing. Alena Zábranská, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Působení nástrojů subvenční a úvěrové politiky v investiční výstavbě

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 7, s. 473—481. — 3 tab., lit. 1

investiční výstavba, financování, ekonomické nástroje, úvěry, JZD, státní statky

V práci je analyzován vývoj struktury zdrojů financování investic v 5. pětiletce a ekonomická účinnost subvencí a úvěrů v investiční výstavbě v členění na JZD a státní statky. Uvádějí se náměty na zvýšení ekonomické účinnosti nástrojů subvenční a úvěrové politiky v investiční výstavbě při omezení jejich vlivu na nežádoucí prohlubování důchodové diferenciacie podniků.

Realizace programu soběstačnosti ve výrobě potravin v naší zemi si vyžádá značné prostředky na investice. Vzhledem k náročnosti plánovaných temp rozvoje výroby, k potřebám realizace strukturálních změn a vytvoření jednotného, organicky spjatého ekonomického celku ze ZPoK se investiční výstavba dostává do zcela nových podmínek. V ZPoK se rozvíjejí nové vazby výrobních činností (horizontální a vertikální), které jsou podkladem pro integrační vztahy a je nutno je investičně zajišťovat.

ODPISY A TEMPO LIKVIDACE ZÁKLADNÍCH PROSTŘEDKŮ

Z analýzy stavu základních prostředků (ZP) v zemědělství a potravinářském průmyslu je zřetelné pomalé vyřazování zastaralých ZP, které je vyvoláno především nedostatečným přírůstkem nových kapacit. Proto k zajištění plánovaných úkolů výroby musí být nadále využívány málo produktivní zastaralé ZP; např. v zemědělství celkem v ČSSR činil objem likvidace ZP (v cenách roku 1967) ke konci roku 1965 6 370 mil. Kčs, ke konci roku 1970 jen 1 997 mil. Kčs a ke konci roku 1975 2 900 mil. Kčs. Toto snižující se tempo likvidace ZP je zvláště výrazné u budov, kdy v roce 1966 činilo v ČSSR 4,4 % a v roce 1975 již jen 0,6 % (u strojů kleslo z 14,2 na 5,6%). Přitom zastaralost objektů např. v chovu skotu je značná. V roce 1975 bylo v ČSR ustájeno 17,3 % dojnic v malokapacitních objektech (do 30 ks a od 31—60 ks) a ve stájích vyhovujících po úpravě 22,8 % dojnic; u ostatního skotu je stav ještě horší. Tento stav ZP vede ke zpomalování vědeckého a technického pokroku.

Nedostatečné vyřazování zastaralých ZP způsobuje zbytečný a neefektivní vzrůst stavů ZP (v pětiletých obdobích) a zkresluje celou řadu ukazatelů, např. stupně vybavení pracovníka ZP, zatížení jednotky produkce ZP atd. Vytváří rovněž v bilanci ZP nereálnou základnu pro plánování reprodukce ZP a nutno proto počítat s určitým neefektivním přebytkem ZP, o který by bylo třeba celkovou bilanci snížit. Tento neefektivní přebytek ZP je velmi nesnadné vypočítávat v příslušných obdobích a možná, že by k tomu posloužila jen určitá korekce odvozovaná ze vztahu sumy odpisů a objemu likvidace zastaralých ZP.

Ve srovnání s objemem likvidace ZP je suma odpisů podstatně vyšší. Obnova objemu likvidovaných ZP nemůže být měřítkem pro prostou

reprodukcí ZP. Bude-li objem nově pořízených ZP z odpisů vzat jako základ (pro praktické výpočty) po hodnocení prosté reprodukce a objem nově pořízených ZP nad tuto sumu odpisů brán jako rozšířená reprodukce ZP, pak celkový objem investic (po sobě jdoucích v pětiletých obdobích) musí mít určitou dynamiku, protože při nedostatečné dynamice by došlo k zhoršování relace mezi prostou a rozšířenou reprodukcí. Podle našich orientačních propočtů, kde byl zkoumán podíl přebytku odpisů (nad objemem likvidace ZP) na investicích podle navrhovaných objemů investic (v Jednotných podkladech) do roku 1990 se ukazuje, že v ČSSR činil v letech 1971–1975 tento podíl 28 % a orientačně vypočtený podíl pro léta 1986 až 1990 by byl 46,7 %.

Odpisům jako významnému zdroji reprodukce ZP je nutno věnovat mimořádnou pozornost jednak proto, že ve srovnání s akumulací jde o stabilní zdroj reprodukce ZP (veličina akumulace reaguje mnohem citlivěji na horší výsledky zemědělských podniků a vyžaduje delšího období ke své stabilizaci) a jednak proto, že v podprůměrných zemědělských podnicích (menší objem ZP, vyšší podíl zastaralých ZP) se tvoří nízký odpisový fond a prohlubují se jejich diferenciace v rozvojových předpokladech. Odpisy z některých ZP, které byly dříve pořízeny a plní v současné době svůj výrobní účel, nevytvářejí z hlediska současných podmínek reprodukce (jde zejména o objekty v živočišné výrobě) dostatečné prostředky pro vlastní prostou reprodukci. U těchto ZP nelze použít zvýšených odpisových sazeb, neboť u nově pořizovaných ZP tohoto druhu by došlo k neúnosné části odpisů v jednotce produkce. Proto je nutno tyto podceněné ZP (starší objekty v živočišné výrobě) nově ocenit v poměru k nové reprodukčně pořizovací ceně nových objektů pro živočišnou výrobu. Jinak je tomu u některých strojních investic, kde odpisové sazby vzhledem k životnosti těchto ZP jsou nízké. U nich by bylo žádoucí nově upravit odpisové sazby.

PLÁN INVESTIČNÍ VÝSTAVBY JAKO ZÁKLAD ŘÍZENÍ INVESTIČNÍCH PROCESŮ V ZPoK

Tvorba plánu investiční výstavby a fáze jeho realizace

Závěry z analýzy investiční výstavby ZPoK potvrzují, že některé dosavadní vývojové tendence budou pokračovat i v letech 7. pětiletky. Narůstající výrobní úkoly bude zapotřebí zajišťovat další intenzifikací výroby, která se bude realizovat z určité části i v horších výrobních podmínkách. Vedle racionálnějšího využívání již vložených vkladů musí být nové výrobní vklady strukturovány tak, aby respektovaly nejen dané podmínky, ale i možné přírůstky produkce podle druhů výrob.

Při posuzování plánů investic nejen v oblasti přípravy, ale hlavně ve fázi jejich realizace se stále více ukazuje potřeba jednotného (svobodného) řízení investic v rámci ZPoK. Zatím jsou rozepisovány objemy investic pro jednotlivé články ZPoK, které umožňují v podstatě minimální přesuny do úseků výrob, zvláště tam, kde to vyžadují nově vznikající výrobní vazby v rámci ZPoK. Jde o řadu nových rozvojových programů v souvislosti s usnadněním přípravy jídel jak v individuálním, tak i společném stravování (předpřipravené a opracované potraviny), v souvislosti s výrobou a distribucí kvalitnější zeleniny a ovoce atd. Realizace těchto programů vyžaduje soustředit investiční zdroje a vypracovat investiční

programy (podle typů výrobních vazeb) buď v podobě společných investičních programů ZPoK, anebo v podobě koordinovaných investičních programů jednotlivých článků ZPoK.

I když řada investic je soustředěná do investičních priorit, např. v zemědělství do meliorační výstavby, posklizňových linek a skladů na obilí a brambory, sušárenství, manipulačních středisek a ovoce a zeleniny (vč. skleníků pro rychlou zeleninu), skotu (zejména dojnice a telata), výstavby agrochemických center a na rozvoj opravárenských středisek, nejsou vždy tyto investiční priority oborově a zvláště mezioborově propojeny. V plánovací činnosti jsou sporadicky zpracovávány tzv. koncepce rozvoje odvětví (úseků), avšak převážně z hlediska vývoje daného odvětví a v malé míře je v nich uvažováno s vertikální nebo horizontální vazbou, zvláště pokud jde o potřeby rozvoje ZPoK jako celku. Tyto nedostatky by mohly být odstraněny zpracováním společných nebo koordinovaných investičních programů z hlediska ZPoK.

V plánovací praxi se pocítuje slabá provázanost pětiletých plánů investiční výstavby s dlouhodobým plánem. Problémy leží jednak v transformaci prognóz a dlouhodobých výhledů do dlouhodobého plánu investic a jednak v určitém nerovnoměrném vývoji, který v průběhu realizace plánů investic v pětiletkách vyžaduje některé operativní zásahy, což má pro celkovou koncepci své důsledky. Zdá se, že některé prognózy by měly mít průřezový charakter, podle rozvojových směrů hlavních výroby, abychom mohli lépe posoudit nutné strukturální změny a jejich časovou naléhavost. Problematika provázanosti dlouhodobého a střednědobých plánů investic zůstává nadále aktuální, hlavně v určení aktivní úlohy dlouhodobého plánu v hierarchii plánů v soustavě řízení.

Požadavek komplexnosti plánu investiční výstavby zemědělství se projevuje nejen ve věcném a časovém sladění investičních akcí, nýbrž i v návaznostech na ostatní výrobní vklady (zvláště intenzifikační). Zemědělství má v tomto směru určitou specifiku v tom, že některé z těchto vkladů mají stejné účinky jako investice (např. neinvestiční vklady na zúrodnění půdy, rozvoj plemenářské a chovatelské práce apod.) a působí neoddelitelně od vkládaných investic. I při posuzování ekonomických přínosů je nutno mít na zřeteli, že investice jsou jedním z prvků (v řadě případů rozhodujícím) celkových výrobních vkladů, a proto musí být posuzován celý technologický způsob výroby, který je dán novým uspořádáním výrobního organismu. Tento způsob sestavování pětiletého plánu investic by nejen lépe synchronizoval ostatní části výrobních vkladů s investicemi, ale současně by dával pro tyto ostatní části (intenzifikační prvky) výrobních vkladů dostatečný časový předstih a komplexnější pohled i na investice samotné.

Zvýšené využití výrobních zdrojů čs. zemědělství i potravinářského průmyslu ke splnění výrobních úkolů i nutných strukturálních změn vede i ke zvýšené potřebě nových investic. Přitom roste současně i ekonomická náročnost investic. Tato ekonomická náročnost se neprojevuje jen v oblasti investiční, nýbrž v řadě případů i v oblasti provozu, zvláště u těch nově pořizovaných ZP, které jsou náročné na energii, opravy atd. Ekonomické přínosy těchto nově pořízených ZP nejsou takové, jaké se podle plánovaných a projektovaných ukazatelů očekávaly. Současně s rostoucí investiční a provozní náročností dochází i ke zdražování (růst cen) řady ZP vč. materiálů, přičemž tyto zvýšené výrobní náklady zemědělství jsou zpětně

nepřenosné na jiná odvětví národního hospodářství (při stop cenách zemědělských výrobků). Růst ekonomické náročnosti investic i růst cen investic částečně znehodnocuje objemy investic, které jsou určeny jako limity pro jednotlivé články ZPoK a za ně se pořizuje menší fyzický objem ZP.

Formy plánu v řízení investiční výstavby

a) Limit nově zahajovaných staveb

Tlak na novou výstavbu bude zmenšován v 7. pětiletce větším využitím modernizací a rekonstrukcí k tomu vhodných stávajících ZP; očekává se současně, že tato forma investiční výstavby přinese i větší úspory. Rekonstrukce a modernizace ZP budou směřovány tak, aby současně řešily specializaci a koncentraci v zemědělské výrobě, a proto musí být zařazovány do takového areálu výstavby a dostavby (kompletace ZP), aby našly své reálné funkční místo. Ostatní rekonstrukce a modernizace, které toto řešení specializace a koncentrace neumožňují (i po úvaze o změně původního výrobního účelu), nutně se dostanou do kategorie provizoria.

Obecnějším jevem investiční výstavby ZPoK je, že plány investic v celkovém plnění jsou vysoce překračovány (např. v 5. pětiletce v zemědělství na 128,6 %; v potravinářském průmyslu na 110,9 %) s tím, že u akcí nad 2 mil. Kčs je v plnění deficit a enormně vzrůstá plnění plánu u akcí do 2 mil. Kčs. Výstavba rozhodujících kapacit, z nichž řada má význam pro realizaci strukturálních změn, zaostává i vlivem dalších faktorů (pomalé zařazování do provozu, snižování tempa nově zahajovaných staveb, růst rozpočtových nákladů atd.). Pro 6. pětiletku byly přijaty určité formy regulace investičních akcí do 2 mil. Kčs, není ovšem zaručeno, že plnění plánu u akcí nad 2 mil. Kčs se tím zlepší, protože toto plnění nezávisí jen na přesunu stavebních kapacit z akcí do 2 mil. Kčs na akce nad 2 mil. Kčs, nýbrž na celé řadě dalších faktorů. Přitom i přesun stavebních kapacit není svou strukturou vždy řešením pro urychlení výstavby jmenovitých úkolů, protože jsou uzpůsobeny na drobnější výstavbu. V současné době se znovu akcentuje tzv. „kategorie drobných investic“, budovaných z vlastních zdrojů podniků. Potřeba drobných investic zvláště v zemědělství (drobné meliorace půdy, polní cesty atd.), nenáročných na státní fondy limitovaného materiálu anebo výlučně budovaných z místních materiálových zdrojů, je značná, zejména v souvislosti s potřebami dalšího zúrodňování půdního fondu.

Ke snížení tlaku na novou výstavbu plán využívá v řízení formu limitu nově zahajovaných staveb. Limit je stanoven tak, aby rozestavenost nerostla a aby se spíše snižovala. Jde o obecně používaný limit v celém národním hospodářství. Pro zemědělství je tedy stanoven příslušný závazný limit pro stavby nad 2 mil. Kčs a pro stavby do 2 mil. Kčs stanoven závazný nepřekročitelný roční objem investic. Z tohoto závazného ročního objemu staveb do 2 mil. Kčs jsou vyjmuty: výsadba a údržba vinic, chmelnice, sady a větrolamy a dále stroje a zařízení, které jsou vyráběny a dodávány uvnitř resortu zemědělství, nebo dodavateli, kteří nespádají do řízení ministerstva hutnictví, těžkého a všeobecného strojírenství; konečně je možno překročit ukazatel ročního plánu investiční výstavby o 400 mil. Kčs ročně výstavbou odvodnění (vl. usn. č. 103/1976).

Limity nově zahajovaných staveb mají vedle svých pozitivních stránek i některé negativní prvky. Brzdí zahájení některých staveb dů-

ležitých kapacit určitých výrobních oborů (negativní prvky tohoto limitu vystupují velmi silně u potravinářského průmyslu), zpomalují nutné strukturální změny a nevytvářejí dostatečný předstih v investiční výstavbě. Tento nedostatečný předstih (optimální rozestavenost) je zvláště výrazný při nástupu do nové pětiletky.

Největším nedostatkem tohoto limitu je jeho strnulost. Funguje pouze jako zákaz (nepřekročitelný limit) a nikoliv jako regulátor nově zahajovaných staveb. V případě rychlejšího uvádění nových kapacit do provozu (pokles rozestavenosti) by tento limit nereagoval na novou situaci, a proto by bylo zapotřebí novým příkazem stanovit jeho novou hranici, aby rozestavenost neklesla pod svou optimální mez. Obráceně při prodlužování doby výstavby není sám o sobě stanovený limit nově zahajovaných staveb schopen přispět k urychlení výstavby nových kapacit; má pouze restriktivní funkci a při dalším negativním vývoji rozestavenosti může být dále snižena.

K prodlužování lhůt výstavby a k nadměrnému zvyšování rozestavenosti přispívá celá řada činitelů v investiční výstavbě (přípravné práce, schvalovací řízení, materiálně technické zabezpečení, finální dodavatelé atd.). Z hlediska řízení investičních procesů se jeví jako základní nedostatek současný způsob hodnocení stavebních, dodavatelských a jiných organizací, soustava kvalitativních ukazatelů, které jsou podkladem pro toto hodnocení. Čím více materiálu je použito, materiálů cenově výhodnějších, tím je ukazatel hrubé výroby a výkonů vyšší. Zajímavé jsou pro stavební podniky právě ty stavby, které jsou materiálově nákladné, především výkony s malou potřebou živé práce; mnohem pomaleji se dokončují stavby náročné na řemeslné práce. Na tyto ukazatele jsou právě vázány mzdové fondy, prémie a další navazující dispozice o použití prostředků a vedení těchto stavebních organizací se musí starat o to, aby tyto ukazatele byly čtvrtletně, pololetně a ročně splněny, aby zabezpečovalo příslušné prostředky pro své zaměstnance a další činnost podniku.

Limit nově zahajovaných staveb nelze zřejmě zcela zrušit. Měl by však doznat určitých úprav, a to na základě posouzení některých specifických ZPoK (výroba potravin), typů a významu nově zahajovaných staveb. Limit nově zahajovaných staveb by měl působit jako regulátor v řízení investiční výstavby, podporovat zainteresovanost projektových, investorských a stavebních (dodavatelských) organizací nejen na včasné výstavbě, nýbrž i v garanci, že základní prostředky uvedené do provozu splňují projektované parametry a že jejich provozuschopnost je spolehlivá.

b) Limit průměrných investičních nákladů na účelovou jednotku

Další formou, kterou plán řídí investiční výstavbu, jsou limity průměrných investičních nákladů na účelovou jednotku. Tyto limity mají brzdit neodůvodněnou ekonomickou náročnost (využívání náročných materiálů pro plnění plánu hrubé výroby) a zesílit tlak na efektivnost investic. V praktické činnosti investiční výstavby nejsou tyto limity dodržovány a hledají se formy, jak získat další prostředky k úhradě vyšších investičních nákladů.

Použití levnějších stavebních materiálů i nových konstrukčních prvků není vždy možné, protože jejich výroba je zatím deficitní; tyto materiály

a konstrukční prvky nejsou vždy dostatečně prověřovány, takže nejsou vždy paritní náhražkou dříve používaných materiálů; ne vždy tyto materiály přinášejí skutečnou úsporu v investiční výstavbě. Dále projektové i stavební (dodavatelské) organizace jsou zainteresovány na ceně celkového investičního nákladu a pro ně jsou tudíž výhodnější velké a cenově významné investiční akce (drobnější akce, byť i s vyšší efektivností, jsou méně zajímavé), které se řeší nově a mohou být fakturovány podle příslušného stupně náročnosti (např. opakovatelné projekty jsou pro projektové organizace méně zajímavé, protože z ceny těchto projektů jsou srážky).

Hlavním nedostatkem limitů průměrných investičních nákladů na účelovou jednotku je, že dostatečně neorientují činnost v investiční výstavbě na progresivní technické a technologické řešení nových investic, které by zvyšovaly produktivitu společenské práce cestou snižování výrobních nákladů na jednotku produkce. Tyto limity vyvíjejí tlak na udržení velikiny investičního nákladu v určitých mezích, ale skutečné ekonomické efekty realizovaných investic nepostihují již v procesu výstavby těchto investic. Ty jsou ponechány pouze různým technickým ukazatelům, aniž by byly hlouběji ekonomicky prověřovány. Tento nedostatek se projevuje ve dvou oblastech. První z nich je, že ekonomické kritérium přínosu investic je druhořadé a dominující jsou technická hlediska; není zpětný korelující vztah těchto skutečných efektů pro projekci a výrobce investic (k tomu přispívá vedle nedostatečné zainteresovanosti i současná forma subvencí v investiční výstavbě); neanalyzuje se investice jako komponent celkových výrobních vkladů. Druhou oblastí je záměna materiálů v investiční výstavbě, kdy snížení investičního nákladu z tohoto titulu ještě nezaručuje vyšší efektivnost dané investice. Naopak může dojít v některých případech ke zhoršení skutečných ekonomických efektů, při současném snížení investičního nákladu na účelovou jednotku. K tomuto případu dojde tehdy, když odpis na jednotku produkce se zvýší z důvodu nižší ekonomické životnosti investice z náhradních materiálů v porovnání s funkcí ekonomickou životností původní investice.

Pro realizaci a řízení investiční výstavby jsou důležité další nástroje, které by v souladu s věcnými záměry plánu měly přispívat k regulaci investiční výstavby. Již při sestavování pětiletého plánu jsou vytypovány investiční priority, které tvoří základnu pro nové možné výrobní programy (vč. strukturálních změn v dané etapě) a musí být zajišťovány materiálně technickým zásobováním a dalšími zdroji, včetně finančních. Do investičních priorit nelze libovolně zařazovat investice, protože tyto priority musí vyhovovat určitým kritériím. Investiční priority jsou především národohospodářskou kategorií a nikoliv podnikovou, ačkoliv podnik může mít své pořadí budování investic. Pořadí investic vyjadřuje časovou naléhavost v reprodukci ZP, zatímco investiční priority, novou a moderní strukturu výroby v návaznostech na ostatní odvětví, řeší v perspektivě uzlové body rozvoje národního hospodářství (v užším pojetí ZPoK, zemědělství atd.).

c) Hmotná zainteresovanost

V řízení investiční výstavby hraje nemalou úlohu správná orientace materiálního zájmu stavebních, dodavatelských a projektových organizací. Dosavadní orientace materiálního zájmu těchto organizací převážně na kvantitativní ukazatele plnění plánu investiční výstavby nevede vždy

k vyšší hospodárnosti, kvalitě a včasnosti výstavby. V úvahách o potřebě úprav v orientaci materiálního zájmu těchto organizací narážíme v první řadě na volbu soustavy kvalitativních ukazatelů pro hodnocení činnosti těchto organizací v plnění plánu investiční výstavby. Tato soustava kvalitativních ukazatelů pro hodnocení činnosti by měla své důsledky i pro tvorbu vlastních prostředků stavebních, dodavatelských a projektových organizací, a proto by se musela soustředit pozornost na optimální návaznost tvorby jejich vlastních prostředků v závislosti na plnění těchto kvalitativních ukazatelů.

Ukazatel tzv. čisté výroby má nesporně řadu výhod proti ukazatelům hrubé výroby nebo výkonům. Zamezil by tlak na zvýšení používání drahých materiálů (zčásti i při výrobě stavebních hmot), protože by nepřicházel v úvahu při hodnocení jejich činnosti (na rozdíl od ukazatele hrubé výroby nebo výkonů), má však také své nevýhody, které by se musely eliminovat nebo zeslabit při konkrétní konstrukci (základu tzv. čisté výroby). Nejde jen o ukazatel čisté výroby, ale o řadu dalších navazujících ukazatelů, jejichž funkcí by byla garance za kvalitu (dosáhnout nebo překročit projektované parametry) a vyvíjet tlak na snižování rozestavěnosti.

Nedostatky v dosavadní orientaci materiálního zájmu stavebních, dodavatelských a projektových organizací vedou k tomu, že celá řada opatření ke snižování stavu rozestavěnosti (limity nově zahajovaných staveb a další) a ke zvyšování efektivnosti investiční výstavby (limity průměrných investičních nákladů) se neprosazují v hospodářské činnosti těchto organizací v té míře a tempu, které jsou žádoucí. V investiční výstavbě je manipulováno s obrovským množstvím různých materiálů a podle současných zkušeností ne vždy je s tímto materiálem zacházeno hospodárně; skluzu v investiční výstavbě nepřináší jen vyšší náklady a nebezpečí zastarání budovaných základních prostředků, ale i výpadky produkce, s kterou plán výroby v následujících letech již počítá. Vzniká řada disproporcí, které se řetězovitě přenášejí do jiných oblastí národního hospodářství a vytvářejí pak úzká místa, která vyžadují značné prostředky na jejich tlumení.

Formy působení plánu (limity, režimy stavby a pravidla) nelze odtrhnout od způsobů hodnocení stavebních, dodavatelských a projektových organizací a forem jejich materiální zainteresovanosti. Nejsou-li tyto formy působení plánu v investiční výstavbě v souladu s účelným využitím materiální zainteresovanosti daných organizací, projevuje se snaha o únik z těch úkolů, které jsou náročné na plnění, hledají se důvody a objektivní příčiny nesplnění atd. Proto úvahy o zdokonalení forem působení plánu i forem materiální zainteresovanosti stavebních, dodavatelských a projektových organizací musí vycházet z komplexní analýzy dosavadních nedostatků investiční výstavby a usilovat o vytvoření racionálních vazeb mezi nimi.

Investiční výstavba ZPoK je nejednotná jak ve způsobech pořizování ZP, tak i ve způsobech financování jejich reprodukce. Zemědělské stavebnictví pokrývá (včetně svépomocné výstavby) převážnou část stavebních investic v zemědělství, zatímco potravinářský průmysl a ZZN jsou odkázány v těchto investicích výlučně na vnější dodavatelské vztahy, financování investic se liší nejen specifikou průmyslu a zemědělství, ale i existencí družstevního vlastnictví v zemědělství.

Zemědělské stavebnictví trpí však značnou rozstřížeností kapacit

(149 organizací), jejich nízkou technickou vybaveností a vysokým stavem opotřebení používaných mechanismů (cca 57 %). Poměrně rychlý růst jeho kapacit, zejména v průběhu páté pětiletky, umožňuje v podstatě vlastními silami zajišťovat zemědělskou investiční výstavbu (podíl mimoresortních stavebních organizací činí 6,5 %). Mnohem horší je stav v potravinářském průmyslu a ZZN, kde výstavba je náročnější, jsou velké skluzy u jmenovitých investičních akcí a překračování plánovaných rozpočtových nákladů (např. za pátou pětiletku v potravinářském průmyslu téměř o 1 mld Kčs, přičemž plán investic činil celkem necelých 15 mld Kčs, skutečné splnění 16,5 mld Kčs). Obdobně je tomu i u ZZN, kde výstavba velkokapacitních sil na obilí byla splněna v ČSSR na 98,7 %, z toho v ČSR pouze na 88,5 %.

OSTATNÍ EKONOMICKÉ NÁSTROJE ŘÍZENÍ V INVESTIČNÍ VÝSTAVBĚ

Strukturální změny v zemědělství vytvářejí nové podmínky v tvorbě a užití prostředků fondu výstavby zemědělských podniků. Při slučování JZD je tento problém řešen jako součást sloučení v nový podnik. Problémy zůstávají u společných investic v rámci kooperujících zemědělských podniků pro vydělující se výrobní činnost včetně služeb. Dosavadní forma příspěvků na tyto společné investice se nejeví z hlediska potřeb investiční výstavby jako dostatečná. V poslední době byly schváleny tzv. nadlimitní investice budované z vlastních zdrojů zemědělských podniků, což představuje nejen pokrok v použití vlastních zdrojů zemědělských podniků, ale současně i rozvoj iniciativy, a to nejen ve směru realizace určitých investičních děl, ale i posílení kritérií efektivity, protože s nimi je spojen i materiální zájem investorů. Obdobně je třeba využít i tzv. kategorie drobných investic. I když v obou případech investování nejde o investiční priority, mohou obě formy řešit (v pořadí naléhavosti v neprioritní výstavbě) řadu závažných problémů a je zapotřebí jim věnovat pozornost, zvláště jsou-li při této výstavbě využívány místní materiálové zdroje.

Důležitým problémem v tvorbě a v užití vlastních zdrojů zemědělských podniků na investice je regulace akumulací částí. Odpisy ze ZP se dostávají na fond výstavby automaticky, akumulací částka je podmíněná tvorbou zisku, odhlédneme-li od naturální části akumulace, která se může objevit v podobě věcných a pracovních vkladů zemědělských podniků do investičních děl (tuto formu akumulace nelze podceňovat a je třeba ji rozvíjet). Na základě různé úrovně hospodaření zemědělských podniků vzniká diferenciace v tvorbě vlastních zdrojů na investice a tedy i v možnostech dalšího rozvoje. Z těchto důvodů mají státní subvence své nezapopíratelné místo a musí zmírňovat tyto difference.

S růstem ekonomické náročnosti investic, naléhavosti strukturálních změn a s růstem výrobních nákladů v zemědělských podnicích (nižší tvorby zisku) vzniká značný tlak na státní subvence na investice. Nelze očekávat, že tyto vyšší požadavky na státní subvence budou splněny (zřejmě se zachová současný objem), a proto je nutno soustředit pozornost na mobilizaci a zvýšenou tvorbu vlastních prostředků na investice v zemědělských podnicích.

Jednou z forem této mobilizace i zvýšené tvorby vlastních zdrojů na investice v zemědělských podnicích je investiční úvěr. Investiční úvěr může tuto úlohu sehrát účinně jen tehdy, nebude-li odčerpávat příliš velkou část z této tvorby vlastních zdrojů v podobě úroků. Investiční úvěr by vázal

(v podobě splátek) určitou míru tvorby vlastních zdrojů a podněcoval by i zvýšenou akumulaci. K tomuto účelu lze využít zčásti i státní subvence na investice. Místo pasivní úhrady části investičních nákladů je nutno je zaměřit tak, aby rovněž poděcovaly zvýšenou tvorbu vlastních zdrojů na investice. Je možné využít určitých kombinací státních subvencí s investičním úvěrem (u splátek, u úroků); možné jsou i formy (pro lépe hospodařící zemědělské podniky), že státní subvence bude použita jen pro počáteční krytí investičních nákladů a v určité stanovené lhůtě bude postupně vrácena (celá nebo jen část). Při těchto úvahách nesmíme však ztrácet ze zřetele určité únosné úvěrové zatížení zemědělských podniků a současně i problémy možnosti tvorby vlastních zdrojů v zemědělských podnicích (lepších, průměrných a podprůměrných) na investice.

Dosavadní analýza ukazuje, že na regulaci investiční výstavby v ZPoK měly tyto nástroje menší vliv a plnily spíše úlohu úhradových forem k financování dané investice, než jednu z podkladových informací pro rozhodování. Tím nemají být oslabovány přímé nástroje plánu, které mají v investiční oblasti (národohospodářská kritéria, rozvojové směry v strukturálních změnách atd.) rozhodující význam pro její perspektivní vývoj. Jde současně o to, aby ekonomické nástroje se nestaly čistě pasivními formami úhrady, symptomy růstu investičních nákladů atd., ale aby plnily aktivnější úlohu.

Směry úprav těchto ekonomických nástrojů musí vycházet z toho, že pro budoucí vývojové období hlavním zdrojem pro financování investiční výstavby musí být vlastní zdroje investora, doplněné úvěrem ze SBČs, že se počítá s využitím volných zdrojů ostatních investorů i formou jejich přerozdělení, zejména ve státním sektoru, a přitom by neměly státní subvence vzrůstat. Zvýšený tlak na tvorbu a užití vlastních zdrojů se bude projevovat v podnicích nejen v hledání úspornějších způsobů výstavby, ale i ve větší mobilizaci vlastních prostředků. Největší problémy se objeví v těch zemědělských podnicích, které hospodaří v horších výrobních podmínkách, kde již v současné době jsou určité obtíže v realizaci investiční výstavby právě v oblasti podílu jejich vlastních zdrojů při jejím financování. Obdobné problémy jsou i u tzv. podprůměrných zemědělských podniků. Tyto otázky si vyžadují hlubšího propracování, a protože jde o nástroje, na které zemědělské podniky citlivě reagují, nelze je řešit čistě empiricky, ani pouze na úrovni hypotéz.

SOUHRN

Realizace programu soběstačnosti ve výrobě potravin si vyžádá koncepčně propracovat způsoby racionálnějšího využití výrobních zdrojů našeho zemědělství (tedy i horších výrobních podmínek), jakož i způsobů současných možností minimalizace ztrát (skladování, doprava, manipulace, konzervace atd.) v pokračujících výrobních nebo povýrobních úsecích. Proto nové investiční programy by měly směřovat do těchto vybraných úseků prvotní a tzv. sekundární intenzifikace a postupně zakládat nové výrobní struktury, které jsou anticipovány novými výrobními vazbami v rámci ZPoK. Investiční programy mohou mít formu společných nebo koordinovaných investičních programů v rámci ZPoK.

V řízení investiční výstavby je nutno posílit formy působení plánů

nejen cestou jejich zdokonalování, ale i cestou úpravy ekonomických nástrojů. Proto je zapotřebí systémově spojit formy působení plánu s ostatními ekonomickými nástroji v investiční výstavbě, aby účinněji regulovaly její vývoj, uvolňovaly iniciativu podniků a resortů a současně vyvíjely dostatečný tlak na efektivnost.

Došlo dne 24. 2. 1978

Adresa autora:

Prof. Ing. Ján Bača, DrSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy,
Mánesova 75, 120 58 Praha 2

V poslední době se v našem zemědělství stále více dostávají do popředí otázky efektivity a v souvislosti s tím i otázky sledování a využívání vlastních nákladů.

Problematika zjišťování a využívání vlastních nákladů v zemědělských podnicích byla v popředí zájmu již na několika zasedáních a jednáních stranických a státních orgánů. Bylo závazně stanoveno, aby všechna JZD a státní statky postupně zaváděly zjišťování vlastních nákladů a využívaly jejich rozborů ke zhuštění zemědělské výroby a ke snižování vlastních nákladů.

Nadcházející změny v organizaci zemědělských podniků vyžadují věnovat trvalou pozornost metodickým i teoretickým otázkám zjišťování vlastních nákladů.

Předkládaná studie obsahuje návrh na zdokonalení metod kalkulací vlastních nákladů v zemědělství. Návrh je v některých částech vypracován s možností řešení problému ve dvou variantách, které by po projednání se zainteresovanými pracovníky řídicích orgánů, výzkumu a praxe měly umožnit výběr nejvhodnější varianty pro realizaci.

Jsmo si vědomi toho, že metodickým i teoretickým otázkám zjišťování vlastních nákladů je třeba věnovat soustavnou pozornost a v příštím období je třeba dále řešit problematiku uvedenou v této zprávě, případně řešit i některé další problémy, zvláště v souvislosti s možností podstatně většího využití výpočetní techniky.

Informační systém o nákladech není tedy možno chápat jako uzavřenou soustavu. Soustava informací o nákladech musí být zákonitě otevřeným systémem, ve kterém se musí odrážet technické, technologické a organizační změny, ke kterým dochází v důsledku rozvoje výrobních sil.

ZÁKLADNÍ METODICKÁ VÝCHODISKA

V současné etapě rozvoje koncentrace, specializace a kooperace v zemědělství vystupují stále zřetelněji do popředí některé problémy související se zjišťováním vlastních nákladů. Tyto problémy vznikají především z těchto důvodů:

— při výrobě zemědělských výrobků nevzniká většinou jen jeden výrobek, ale více výrobků s různou užitnou hodnotou a upotřebitelností, která se může i měnit;

— značnou část vlastních nákladů tvoří vlastní výrobky, kde je možnost různých přístupů k jejich oceňování, což ovlivňuje výši vlastních nákladů finálních výrobků;

— některé nákladové druhy nepůsobí bezprostředně jen na kalkulovaný výrobek, ale i na další výrobky;

— některé náklady jsou vynakládány na několik výrobků apod.

Všechny tyto vlivy ovlivňují kalkulace vlastních nákladů a nesprávně volený postup nebo metoda kalkulace může zkreslit výsledek, případně jej učinit i nepoužitelným.

Ve svém příspěvku věnujeme pozornost jen metodám kalkulace vlastních nákladů u hlavních rostlinných a živočišných výrobků, a to jen u těch, kde je třeba zdokonalit současné metody kalkulace vlastních nákladů.

METODY KALKULACE VLASTNÍCH NÁKLADŮ

Vzhledem k tomu, že zemědělská výroba má u většiny výrobků charakter sdružené výroby, tzn. že v jediném výrobním procesu vzniká více výrobků, nebo technologie sklizně a posklizňové úpravy způsobuje, že vznikají u jediného výkonu kvalitativně různorodé výrobky, proto vyžaduje použití různých kalkulačních metod. Volba těchto metod a jejich praktická použitelnost ovlivňuje výsledek kalkulace vlastních nákladů, tj. vlastní náklady na jednotku produkce.

V současné době jsou v podstatě ve sdružené zemědělské výrobě používány tři kalkulační metody: metoda odečítací, metoda rozčítací a kombinovaná metoda odečítací a rozčítací.

Obiloviny

Kalkulační jednicí je zde 1 t zrna, vedlejším výrobkem sláma, která se oceňuje stálými cenami a používá se zde odečítací kalkulační metoda. Je samozřejmé, že výsledek kalkulace, tj. 1 t zrna, je do značné míry ovlivněn výší ocenění slámy, kde v současné době pro krmnou slámu je stanovena stálá cena ve výši 160 Kčs za 1 t a u stelivové slámy 120 Kčs za 1 t. Uvedené ocenění slámy ovlivňuje i ty úseky, kde se sláma spotřebovává; tj. především živočišnou výrobu.

V dalším období lze v podstatě dále používat tuto kalkulační metodu, přičemž je nutno mít na zřeteli její nedostatky, které především spočívají v tom, že zvláště u jarních obilovin nelze jednoznačně považovat zrno za hlavní výrobek a slámu za výrobek vedlejší, neboť sláma není ani pokud jde o množství a cenu, ani pokud jde o její význam, zvláště v posledních letech pro zemědělský podnik výrobkem druhořadým především z těchto důvodů:

— hmotnost sklizené slámy je zhruba stejná nebo i vyšší než hmotnost zrna,

— škrobová hodnota slámy činí téměř jednu třetinu škrobové hodnoty zrna,

— nákupní cena slámy činí zhruba jednu čtvrtinu nákupní ceny zrna (v roce 1976 průměrná nákupní cena slámy za ČSSR činila 395 Kčs za 1 t),

— krmná sláma představuje v krmné bilanci zemědělského podniku podstatnou část objemné píce a stelivová sláma je důležitým stelivem pro hospodářská zvířata.

Tyto důvody ukazují na to, že současné hodnocení slámy v zemědělských podnicích neodpovídá jejímu významu vzhledem k možnostem jejího využití i vzhledem k vlastním nákladům vynaloženým na její sklizeň a je tudíž nutno provést zde úpravy. V podstatě půjde buď o zdokonalení odečítací metody ve smyslu úpravy stálé ceny slámy, nebo o zavedení jiné kalkulační metody u obilovin.

I. varianta — zdokonalení odečítací metody

Zde půjde především o úpravu stálé ceny slámy krmné a stelivové. Podkladem pro úpravu stálé ceny slámy by měly být její užité vlastnosti, tj. především obsah živin, a to obsah škrobových jednotek a stravitelných dusíkatých látek, přičemž bude třeba přihlídnout i k její jakosti. Na základě obsahu SNL a ŠJ a jejich ohodnocení ve výši 2,50 Kčs za 1 % SNL a 1 Kčs za 1 ŠJ (zdůvodnění navržené ceny Sobotka 1977, str. 22 a 23) je třeba zvýšit stálou cenu stelivové slámy (pšeničné a žitné) na 140 Kčs za 1 t a stálou cenu krmné slámy (ječné a ovesné) na 180 Kčs za 1 t. Toto hodnocení by mělo odpovídat kvalitní suché slámě a mělo by být používáno nejen při kalkulacích vlastních nákladů, ale i pro oceňování v hrubé produkci. Vzhledem k tomu, že v řadě zemědělských podniků není sklizní slámy věnována potřebná pozornost, dochází k jejímu znehodnocování a tím se zhoršuje její využitelnost především pro krmné účely, je třeba slámu hodnotit i podle některých kvalitativních vlastností a na základě toho diferencovat i její ocenění. Za kvalitativní znaky je třeba považovat vzhled a barvu, pach, prašnost a drolivost.

II. varianta — použití rozčítací kalkulační metody

Návrh na použití rozčítací metody pro kalkulaci obilovin se v odborné literatuře i při praktickém použití vyskytuje již více let. Doporučují se a prakticky používají různé koeficienty, stanovené většinou na základě krmné hodnoty zrna a slámy a vyjádřené v škrobových jednotkách a stravitelných bílkovinách, nebo na základě peněžních rozčítacích základů apod.

Domníváme se, že nejvhodnější rozčítací základnou by byly koeficienty stanovené na základě poměru krmné hodnoty zrna a slámy.

Vezmeme-li tedy v úvahu krmnou hodnotu zrna a slámy (SNL a ŠJ), bude přepočítávací koeficient u stelivové slámy:

zrno	1,00
sláma	0,12
u krmné slámy:	
zrno	1,00
sláma	0,15

Použití těchto změn v kalkulacích vlastních nákladů by ovlivnilo vlastní náklady na jednotku produkce například u pšenice takto:

Současná metodika

VN na 1 ha sklizňové plochy v roce 1976 v ČSSR činily 4621 Kčs
vedlejší výrobek — 431 Kčs

VN na hlavní výrobek 4190 Kčs

Výnos zrna 4,18 t

Kalkulace $4190 : 4,18 = 1002$ Kčs za 1 t

Zdokonalená metodika

a) při ocenění slámy stálou cenou 140 Kčs za 1 t:

$$\begin{array}{r} 4621 \\ -503 \\ \hline 4118 : 4,18 = 985 \text{ Kčs za 1 t} \end{array}$$

b) při použití rozčítací kalkulační metody:

$$\begin{array}{r} 4621 \\ -554 (12 \%) \\ \hline 4067 : 4,18 = 973 \text{ Kčs za 1 t} \end{array}$$

$$1 \text{ t slámy} = 154 \text{ Kčs}$$

Odlišná výše vlastních nákladů by ovlivnila i míru rentability takto:

současná metodika	59,7 %
zdokonalená metodika	a) 62,4 %
	b) 64,4 %

Navrženou úpravou metod kalkulací vlastních nákladů dojde ke zvýšení míry rentability u pšenice, které ale není podstatné.

Cukrovka

U cukrovky je v současné době rovněž používána odečítací kalkulační metoda. Kalkulační jednicí je 1 t kořene, vedlejším výrobkem chrást, řepné řízky a melasa, které se oceňují stálými cenami.

U cukrovky ještě více než u obilovin není zcela přesné rozdělovat vyrobené výrobky na hlavní a vedlejší. Cukrovka se sice pěstuje hlavně pro kořen, ale s tím souvisí i získání chrástu, který je významným krmivem v oblastech, kde se pěstuje cukrovka. Není tedy přesné označovat chrást za vedlejší výrobek především z těchto důvodů:

- chrást představuje zhruba jednu třetinu (při kombajnové sklizni někdy ještě více) celkového objemu produkce (kořene i chrástu),
- chrást představuje významnou složku krmné dávky hospodářských zvířat, a to podávaný jako zelená píce nebo siláž.

Zdokonalení kalkulací vlastních nákladů u cukrovky může spočívat tak jako u obilovin ve dvou směrech. Jednak to může být úprava stálých cen „vedlejších“ výrobků a jednak použití rozčítací kalkulační metody.

1. varianta — zdokonalení odečítací metody

Současná stálá cena 1 t chrástu ve výši 70 Kčs tvoří jen jednu čtvrtinu nákupní ceny cukrovky. V předchozích letech činila cena chrástu zhruba jednu třetinu nákupní ceny cukrovky.

Cenu chrástu je možno v podstatě odvodit dvojím způsobem. Je to jednak z ceny živin v něm obsažených a jednak z vlastních nákladů živin v porovnatelné zelené píci.

Cenové ohodnocení na základě obsahu živin

Vycházíme-li z toho, že chrást cukrovky obsahuje v průměru 1,7 % SNL a 9,3 ŠJ, pak při stejném ocenění živin jako u slámy obdržíme cenu

ve výši 140 Kčs. Uvažujeme-li dále se ztrátami ve výši zhruba 30 %, docházíme k závěru, že 1 t chrástu by měla být oceněna 90 Kčs.

Cenové ohodnocení na základě vlastních nákladů živin v porovnatelné zelené píci

Vlastní náklady 1 t jednoletých pícnin v průměru let 1973–1975 činily 138 Kčs, což při průměrném obsahu 2% SNL činí 69 Kčs za 1% SNL. Při obsahu 2% SNL v chrástu cukrovky by ocenění ve vlastních nákladech činilo 138 Kčs. K podobným výsledkům dospějeme, budeme-li počítat s cenou ŠJ u jednoletých pícnin:

$138 : 9 = 153$ — cena 1 ŠJ u jednoletých pícnin,

$153 \times 9,3 = 142,2$ — cena ŠJ v chrástu cukrovky.

Z těchto úvah vyplývá, že stálá cena chrástu cukrovky by měla být zvýšena ze 70 Kčs na 90 Kčs za 1 t.

Uvedené zvýšení stálé ceny chrástu by ovlivnilo kalkulace vlastních nákladů 1 t cukrovky (bulev) takto:

V roce 1976 činily vlastní náklady na 1 ha sklizňové plochy cukrovky v ČSR 11 584 Kčs. Při průměrném hektarovém výnosu 26,46 t bulev bylo získáno zhruba 9 t chrástu, při jehož ocenění 70 Kčs za 1 t činily VN na 1 t cukrovky 359 Kčs. Přitom jsou ještě používány jako vedlejší výrobek cukrovarské řízky a melasa.

Při ocenění 1 t chrástu 90 Kčs by VN 1 t cukrovky činily 349 Kčs, tj. byly by zhruba o 10 Kčs za 1 t nižší než při současné stálé ceně.

Vedle chrástu jsou u cukrovky v současné době uvažovány jako vedlejší výrobek ještě cukrovarské řízky a melasa. Domníváme se, že jde o výrobky, které nemají s vlastními náklady na pěstování cukrovky nic společného, protože jde o výrobky, které vznikají při zpracování cukrovky v cukrovaru. Proto by nemělo být s těmito výrobky při kalkulaci vlastních nákladů počítáno. Jiná je samozřejmě situace při úvahách o rentabilitě cukrovky. Zde by s cenou těchto výrobků mělo být počítáno nikoliv jako s položkami snižujícími vlastní náklady, nýbrž jako s položkami zvyšujícími výnosy a tím i zisk odvětví. Přitom by bylo samozřejmě třeba postupovat důsledně a kromě těchto výrobků uvažovat i saturační kaly a zpětný odprodej cukru za snížené ceny a řešit problém osiva cukrovky, které získávají zemědělské podniky zdarma. Z těchto důvodů bude správnější jako vedlejší výrobek, resp. jako druhý sdružený výrobek uvažovat jen chrást cukrovky.

II. varianta — použití rozčítací kalkulační metody

Jako rozčítací základny pro rozdělení nákladů na bulvy a chrást lze použít různých způsobů.

Nejvhodnější bude vycházet z obsahu ŠJ a na základě toho stanovit pevné procento pro rozčítání vlastních nákladů. Jestliže vycházíme z toho, že 1 t bulev obsahuje 164 ŠJ a 1 t chrástu 93 ŠJ, pak při úvaze, že chrást činí zhruba jednu třetinu hmotnosti cukrovky docházíme k tomu, že 1 t chrástu = 20 % vlastních nákladů 1 t cukrovky.

Použijeme-li tohoto procenta pro vyčíslení vlastních nákladů na 1 t

cukrovky na základě výsledku roku 1976 za ČSSR, získáme tento propočet:
 VN na 1 ha sklizňově plochy cukrovky 11584 Kčs
 — 2317 Kčs (20 %)
 9267 Kčs : 26,46 = 350 Kčs za 1 t

Takto vypočtené vlastní náklady jsou o 9 Kčs na 1 t nižší než při použití odečítací metody s oceněním chrástu současnými stálými cenami.

Uvedené rozdílné vyčíslení vlastních nákladů na jednotku produkce by ovlivnilo míru rentability takto:

současná metodika	30,3 %
zdokonalená metodika a)	28,3 %
b)	28,5 %

Jako další rozčítací základnu by bylo možno použít obsah kalorií ve sdružených výrobcích. Vycházíme-li z předešlé úvahy a z toho, že 1 kg bůlev obsahuje zhruba 353 kalorií a 1 kg chrástu 165 kalorií, pak procentní poměr pro rozčítání vlastních nákladů by rovněž byl: 1 t chrástu = 20 % vlastních nákladů na cukrovku.

Nedostatkem těchto rozčítacích základů je především to, že charakterizují oba výrobky více méně jednostranně (např. užitná hodnota bůlev a chrástu nespočívá jen v jejich tukotvorném účinku, nebo jen v jejich kalorické hodnotě apod.). Rovněž tak obsah ŠJ i kalorií kolísá a je závislý na celé řadě činitelů, jako je agrotechnika, hnojení apod. Přesto se domníváme, že přičítat 20 % vlastních nákladů za chrást by bylo přesnější než používání odečítací kalkulační metody.

K rozčítání vlastních nákladů by bylo možno rovněž použít peněžních rozčítacích základů, tj. realizačních cen cukrovky, a cenu chrástu odvodit z ceny tržního výrobku s pokud možno obdobnou užitnou hodnotou. Tato rozčítací základna by nebyla také přesná, protože v současné době neodpovídá jak známo poměr realizačních cen jednotlivých výrobků poměru hodnot těchto výrobků.

Základní stádo skotu

Kalkulační jednicí je zde 1 l mléka, vedlejšími výrobky jsou telata, mrva a močůvka, které se oceňují stálými cenami a při kalkulaci se používá kalkulační metody odečítací.

Domníváme se, že není správné považovat především telata za vedlejší výrobek. Vždyť získání telat od krav je přinejmenším stejně důležité jako získání mléka. V současných kalkulacích vlastních nákladů výroby mléka je hodnocení telat značně podceněno, protože stálá cena 1 kg ž. h. narozeného telete neodpovídá jak nákladovým relacím této kategorie chovu skotu, tak i realizačním cenám, které jsou za telata docilovány.

Zdokonalení metodiky zjišťování vlastních nákladů může zde spočívat ve dvou směrech:

I. varianta — zdokonalení odečítací kalkulační metody

které může spočívat především v úpravě současných stálých cen vedlejších výrobků.

jsou oceňována stálou cenou ve výši 11,20 Kčs za 1 kg ž. h. Tato stálá cena neodpovídá vlastním nákladům vynaloženým v této kategorii a rovněž tak neodpovídá ani průměrným realizačním cenám.

Podle VÚŽV v Uhřetěvsi je k vytvoření 40 kg telete českého strakatého plemene zapotřebí zhruba 250 l mléka. Při průměrné realizační ceně 1 l mléka za poslední tři roky ve výši 2,75 Kčs představuje tele 687,50 Kčs, tj. na 1 kg 17,18 Kčs. Vezmeme-li v úvahu vlastní náklady vynaložené v posledních třech letech na tuto produkci v průměru ve výši 3 Kčs na 1 l mléka, pak celková cena činí 750 Kčs, tj. na 1 kg 18,75 Kčs.

Protože stálé ceny by měly být stanoveny minimálně na úrovni vlastních nákladů, měla by stálá cena 1 kg ž. h. telete být upravena na 17 Kčs. Vlastní náklady vynaložené na 1 kg přírůstku u telat od 6 měsíců se v posledních dvou letech pohybují kolem 19 Kčs. S těmito náklady pro stanovení stálé ceny živé hmotnosti narozených telat by nemělo být počítáno, protože narozená telata jsou sdruženým výrobkem chovu základního stáda skotu, kdežto telata do 6. měsíců představují již kvalitativně jiný výrobek.

Chlévská mrva a močůvka

Domníváme se, že tyto výrobky je možno považovat za vedlejší vzhledem k jejich současné využitelnosti v zemědělských podnicích a rovněž tak jejich ocenění ve stálých cenách odpovídá relativní nákupní ceně živin v nich obsažených.

Použití těchto změn v kalkulacích vlastních nákladů by ovlivnilo výsledky u výroby mléka v průměru za ČSSR v roce 1976 takto: cena vedlejšího výrobku činila 224 Kčs, přičemž rozdělení této ceny na telata a na chlévskou mrvu je proveditelné jen přibližně. Podle výsledků minulých let činí podíl telat na celkovém vedlejším výrobku 37 %, tzn. v našem případě přibližně 83 Kčs na 100 KD, tj. na jednu dojnici 303 Kčs, což při stálé ceně 11,20 Kčs představuje 27 kg ž. h. telete. Oceníme-li tuto hmotnost, která je poměrně velmi nízká, 17 Kčs, obdržíme celkem 459 Kčs za jedno tele, což na 100 KD představuje 126 Kčs. Propočít: $224 - 83 = 141 + 126 = 267$ Kčs, což představuje novou cenu vedlejšího výrobku.

Vlastní náklady na 1 l mléka při ceně vedlejšího výrobku 224 Kčs činily 3,07 Kčs a při ceně vedlejšího výrobku ve výši 267 Kčs by činily 3,02 Kčs.

II. varianta — použití kombinované kalkulační metody (rozčítací a odečítací)

Tato metoda spočívá v tom, že za hlavní výrobky bude považováno mléko a narozená telata a za vedlejší výrobky chlévská mrva a močůvka. Chlévskou mrvu a močůvku není možno podle našeho názoru považovat za sdružené výrobky, zvláště při současném rozvoji velkovýrobních technologií v chovu skotu. Problematické by bylo také stanovení vhodných rozčítacích základů. Podle obsahu živin nelze srovnávat mléko, telata, chlévskou mrvu a močůvku. Rovněž by bylo značně obtížné použít jiných rozčítacích základů, jako je energetická hodnota, peněžní rozčítací základny apod.

Proto zde půjde především o objektivní stanovení vztahů mezi vy-

produkovaným mlékem a telaty. Podobná kalkulační metoda se u nás již dříve používala a rovněž v některých socialistických zemích je používána.

Budeme zde vycházet z úvahy jako u zdokonalení odečítací metody, tj. že k vyprodukování telete je zapotřebí 250 l mléka. Proto je možno přepočítat telata na mléko v poměru 1 tele = 250 l mléka, což představuje cenu telete ve výši 750 Kčs (vlastní náklady na 1 l mléka v průměru posledních tří let činily 3 Kčs, tj. $250 \cdot 3 = 750$). Nedostatkem zde je to, že se nebere v úvahu hmotnost narozených telat. Na druhé straně je ale všeobecně známo, že se ve většině zemědělských podniků narozená telata neváží a že hmotnost se stanoví víceméně odhadem. Proto nebude-li se počítat s hmotností narozených telat, nemusí být tato skutečnost nedostatkem.

Při použití této kalkulační metody u základního stáda skotu se bude jednat o přepočet narozených telat jen od krav.

Použití těchto přepočtů by se v kalkulaci vlastních nákladů 1 l mléka odrazilo následovně (výsledky roku 1976 v průměru ČSSR): Výroba mléka na 100 KD byla 782,33 l, zvýšení z titulu přepočtu telat na mléko činí na 100 KD 68 l, což celkem představuje výrobu mléka 850 l. Vedlejší výrobek bez ceny telat činí 141 Kčs na 100 KD.

Vlastní náklady na 1 l mléka by činily:

VN na hlavní výrobek	2405
telata	+83
VN mléka a telat	<u>2488 : 850 = 2,93</u>

Při uvedeném rozčítání by vlastní náklady na 1 l mléka činily 2,93 Kčs proti původním 3,07 Kčs a vlastní náklady 1 narozeného telete by činily 732,50 Kčs proti původním 303 Kčs.

Tuto metodu nelze ale prakticky používat při kalkulaci u vysoko-březích jalovic.

K jiným výsledkům dojdeme při použití další rozčítací základny, kterou v našem případě mohou být realizační ceny. Vezmeme v úvahu zase výsledky roku 1976 v průměru ČSSR:

— Mléko oceníme průměrnou realizační cenou. Průměrná dojivost činila 2855 l při průměrné realizační ceně 2,75 Kčs ($2855 \cdot 2,75 = 7851$ Kčs).

— Narozené tele rovněž oceníme průměrnou realizační cenou 14,44 Kčs za 1 kg ž. h. ($40 \cdot 14,44 = 578$ Kčs):

7851	93,2 %
578	6,8 %
<u>8429</u>	<u>100,0 %</u>

Z uvedených propočtů vychází, že vlastní náklady výroby mléka by měly činit 93 % a vlastní náklady 1 telete 7 % z celkových vlastních nákladů.

Použití těchto výsledků by se v kalkulacích vlastních nákladů na 1 l mléka za rok 1976 odrazilo takto:

VN na 1 dojnici včetně telat činí	9081 Kčs
VN 1 narozeného telete činí	—636 Kčs
VN na mléko činí	<u>8445 Kčs : 3,65 = 2314 Kč</u> na 100 KD

VN na 1 l mléka by činily ($2314 : 782,33 = 2,96$ Kčs)

Při použití této peněžní rozčítací základny i za výsledky minulých let docházíme v podstatě k zhruba stejným výsledkům, tj. že podíl nákladů

na 1 narozené tele činí zhruba 7 % z vlastních nákladů na základní stádo skotu.

Uvedené kalkulační metody vedle vlivu na vlastní náklady na jednotku produkce ovlivní i míru rentability, která se změní u mléka zvláště u posledních dvou variant (je počítáno s realizační cenou 1 l 2,75 Kčs):

současná metodika		— 10,4 %
zdokonalená metodika:	a)	— 8,9 %
	b)	— 6,1 %
	c)	— 7,1 %

Z uvedených kalkulačních metod je podle našeho názoru relativně ekonomicky nejsprávnější poslední kalkulační metoda, tj. stanovení pevného procentního podílu na základě realizačních cen, podle něhož budou vlastní náklady u základního stáda skotu rozčítány na mléko a na narozená telata.

SOUHRN

Z uvedeného rozboru metod kalkulace vlastních nákladů u tří výkonů je zřejmé, že úprava metod kalkulace, resp. použití jiné kalkulační metody ovlivňuje vyčíslení vlastních nákladů na jednotku produkce. Je rovněž zřejmé, že metody kalkulace vlastních nákladů je třeba již v nejbližší době upravit a některé nedostatky je třeba upravovat postupně, zejména s přihlédnutím k technickým možnostem evidence a v souvislosti se zaváděním výkonné výpočetní techniky.

Odečítací kalkulační metodu je třeba považovat za jednodušší a prakticky dobře proveditelnou u všech výkonů. Je zde také vazba na účtování hrubé produkce v účetní evidenci.

Rozčítací kalkulační metoda je ekonomicky správnější, protože především nerozděluje výrobky vyráběné ve sdružené zemědělské výrobě na hlavní a vedlejší, což je někdy problematické, a dále proto, že bere zřetel na vynaložené vlastní náklady sdružených výrobků. Určitou nevýhodou je, že jednak oceňování tzv. „vedlejších výrobků“ by bylo dvojí, a to jak ve stálých cenách, tak ve vlastních nákladech, a jednak to, že vzniklé kalkulační rozdíly bude nutno promítnout na všechny sdružené výrobky.

Navržené zdokonalení metod kalkulace vlastních nákladů umožní přesnější vyčíslení vlastních nákladů jednotlivých výrobků a tím přispěje ve všech oblastech k jejich větší využitelnosti.

Literatura

- NOVÁK, J.: Zpřesnění metodiky zjišťování vlastních nákladů v zemědělství. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZV 1972
SOBOTKA, L.: Současná problematika stanovení stálých cen zemědělských výrobků. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZV 1977

Došlo dne 24. 2. 1978

Adresa autora:

Ing. Jaroslav Novák, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Problematika metod kalkulací vlastních nákladů v zemědělství

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 7, s. 493—501. — lit. 2

kalkulace, vlastní náklady, účetnictví, aspekty aplikace

Príspevek je venovaný problematice zjištění a využití vlastních nákladů v zemědělských podnicích, a to především v činnosti rozborové. Poskytují se základní metodická východiska a vzájemně se porovnávají jednotlivé metody kalkulace (odečítací, rozčítací a kombinované). Na příkladu obilovin jsou uvedeny problémy těchto metod a výsledky výpočtů jsou vzájemně porovnávány. Podobně se postupuje i u dalších zemědělských produktů. V závěru jsou hodnoceny metody a navrhuje se postup zdokonalení kalkulace vlastních nákladů.

BAČA J., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 150 58 Praha 2

Řízení investičních procesů v zemědělsko-potravinářském komplexu (ZPoK)

Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 7, s. 483—492

zemědělsko-potravinářský komplex, investiční výstavba, plánování, teoretické pojednání

Článek je věnován problematice řízení investiční výstavby v zemědělsko-potravinářském komplexu pomocí plánu. Vychází se z analýzy odpisů a tempa likvidace základních prostředků v zemědělství a potravinářském průmyslu a z funkce plánu pro řízení investičních procesů. Na základě rozborů a teoretických úvah se dochází k závěru, že investiční programy je nutné směřovat do vybraných úseků prvotní i druhotné intenzifikace výroby a postupně tak zakládat nové výrobní struktury, které přispějí k programu soběstačnosti ve výrobě potravin.

ZKUŠENOSTI Z VÝVOJE OKRESNÍCH ZEMĚDĚLSKO-PRŮMYSLOVÝCH SDRUŽENÍ

A. Bondars, A. Kalnynš, A. Peka: *Rajonnyje agrarno-promyšlennye objedinenija. Riga, izdatelstvo Zinatne 1976, 178 stran.*

V roce 1976 vyšla v Rize kniha pracovníků Institutu ekonomiky Akademie věd Lotyšské SSR A. Bondarse, A. Kalnynše a A. Peka, nazvaná Okresní zemědělsko-průmyslová sdružení, v níž je podrobně charakterizován model fungování zemědělsko-průmyslového komplexu na úrovni okresu, který byl vypracován v uvedeném institutu, a popsány zkušenosti z fungování tohoto modelu v jednom z okresů této republiky. Takové sdružení bylo vytvořeno v talsinském okrese jako jeden z experimentů, které se v SSSR v různých podmínkách a z různých hledisek vytvářejí.

Zdokonalování forem organizace výroby a řízení zemědělství je jedním z problémů, nad nimiž se v posledních letech zamýšlejí ekonomové a řídící pracovníci ve všech socialistických zemích. Současná etapa vývoje výrobních sil v zemědělství socialistických zemí, charakterizovaná dalším stupněm jejich zespolštění, vyvolává nezbytnost vytváření nových forem společenské organizace zemědělské výroby, z čehož vzniká řada teoretických i praktických problémů. S hledáním nových dokonalejších forem organizace výroby těsně souvisí otázka o formách řízení zemědělství jako celku i jednotlivých zemědělských podniků.

Ekonomové zabývající se těmito otázkami v jednotlivých socialistických zemích přicházejí více méně jednotně k závěru, že rámec současného zemědělského podniku je příliš úzký pro řešení celé řady otázek spojených se zaváděním výsledků vědeckotechnického pokroku do masové zemědělské výroby, se zabezpečováním výrobního a celého reprodukčního procesu v zemědělství na soudobé úrovni rozvoje výrobních sil při využívání moderní techniky, technologie a organizace výroby.

Různé jsou ovšem (v současné literatuře i v praxi) odpovědi na to, jakým způsobem, jakými cestami a formami by se měly tyto problémy řešit tak, aby z jedné strany byl zachován podnik jako základní

ekonomická jednotka, v jejímž rámci se uzavírají základní reprodukční vazby, a aby se z druhé strany otevřel prostor pro řešení celé řady uvedených problémů na vyšší než podnikové úrovni.

Řešení se hledá v několika směrech a podle toho také se navrhuje, případně zavádějí experimentálně různé formy sdružování podniků ke společnému vykonávání těch druhů činnosti, pro které je rámec současného zemědělského podniku nedostatečný.

Řada autorů vidí řešení těchto problémů v rozvoji různých druhů kooperace (spolupráce) mezi zemědělskými podniky ve formě společných zemědělských podniků, ve formě různých druhů seskupení podniků ke společnému vykonávání určitých druhů činnosti, aniž by tím vznikal nový právní a ekonomický subjekt jako součást podnikové základny, ve vytváření různých forem a druhů sdružení zemědělských a průmyslových podniků, případně zemědělských podniků a podniků služeb, obchodních organizací atd. Řada z těchto námětů se v té či oné míře uplatňuje v jednotlivých socialistických zemích přímo v praxi, případně se experimentálně ověřuje na určitém omezeném území nebo v určitých odvětvích.

Jedním z možných řešení uvedených problémů je i vytváření zemědělsko-průmyslových sdružení v rámci určitého územního celku (např. okresu). Této problematice je věnována uvedená práce, jejímž cílem je vysvětlit některé problémy spojené s rozvojem mezipodnikových vztahů mezi kolchozy, sovkchozy, zpracovatelskými podniky a podniky služeb a problémy spojené se zdokonalováním plánovitého řízení určitého územního zemědělsko-průmyslového komplexu. Důraz se přitom klade na principy organizace a fungování územních (okresních) sdružení, na problémy řízení těchto územních sdružení a na problémy vztahů mezi územním sdružením jako celkem a jednotlivými podniky. Předkládaná práce je zpracována na základě výzkumného

úkolů řešeného v Institutu ekonomiky AV LSSR a na základě zkušeností z fungování územního zemědělsko-průmyslového sdružení, které funguje v jednom okrese LSSR od 1. 7. 1976.

Autoři sami uvádějí, že řada problémů, které se v dané oblasti vyskytují, je diskusních, že vyžadují podrobnější posouzení a další experimentální ověřování. Je to první práce, která komplexně pojednává z teoretického i praktického hlediska o řešení uvedených problémů řízení zemědělství v rámci určitého územního celku. Pro tuto její ojedinělost a pro velmi zajímavé náměty na řešení problémů, které se stále větší naléhavostí vyvíjejí i v zemědělství ČSSR, považujeme za vhodné seznámit s ní podrobněji i čtenáře našeho časopisu.

Práce je rozdělena do tří kapitol.

V první z nich, které je věnována převážná část práce a která tvoří její jádro, se rozebírají *základní principy organizace okresních zemědělsko-průmyslových sdružení (OZPS)*. Velmi výstižně jsou v první části této kapitoly charakterizovány objektivní vývojové tendence, které vedou k nutnosti zdokonalování forem organizace výroby a řízení zemědělství. Nezbytnost zdokonalování forem organizace výroby a řízení je dána, podle autorů, následujícími vývojovými tendencemi:

1. Postupný přechod na velkovýrobní metody hospodaření při současném zdokonalování technické, technologické a organizační struktury výroby vyžaduje soustředění investic tak, aby bylo možno vytvářet optimální rozměry výrobních jednotek v jednotlivých odvětvích zemědělství (velkovýrobních jednotek v živočišné výrobě, dostatečně velkých pozemků v rostlinné výrobě). Racionální koncentrace výroby je jedním z důležitých předpokladů zvyšování ekonomické efektivnosti společenské výroby, zavádění pokrokové techniky a technologie, lepšího využívání techniky, hnojiv, krmiv i pracovních zdrojů, zvyšování kvality produkce, plánování výroby na základě vědeckých prognóz atd. Jednotlivé zemědělské podniky však nemají dostatek vlastních zdrojů (ani materiálových, ani finančních) na uskutečnění takových investic, na výstavbu velkovýrobních technických a technologických zařízení. Nemají k tomu v řadě případů ani dostatečný rozsah zemědělské půdy.

V práci se uvádějí údaje o tom, že i když na jeden zemědělský podnik (sovchoz a kolchoz) připadalo v LSSR v roce 1975 3 800 ha z. p., více než 3 % podniků mělo do 1 000 ha z. p.

a téměř 15 % podniků mělo rozlohu mezi 1 000—1 500 ha z. p. Nevelký rozsah zemědělské a zejména orné půdy v jednotlivých podnicích neumožňuje dosahovat takové velikosti osevních ploch (pozemků) jednotlivých plodů, aby bylo možné na nich v plné míře efektivně využívat moderní techniky. Tyto překážky rozvoje reálné koncentrace rostlinné výroby a využívání moderní techniky v rostlinné výrobě je možno překonat kooperací mezi podniky, a to jak cestou specializace jednotlivých podniků na určitý druh rostlinných plodů, tak přímou výrobní spoluprací v určitých oborech rostlinné výroby (sdružováním pozemků pro dosažení dostatečné koncentrace osevních ploch jednotlivých plodin).

Totéž se týká i počtu hospodářských zvířat připadajících na jeden podnik, který je v řadě podniků tak malý, že neumožňuje zavádět v rámci jednotlivých podniků koncentrovanou velkovýrobu, ani dosáhnout účelné specializace. Vzniká proto nutnost toho, aby mezi jednotlivými podniky došlo v rámci vzájemné mezipodnikové kooperace k dělbě činnosti v živočišné výrobě, aby se jednotlivé podniky specializovaly na určité odvětví či úsek živočišné výroby, čímž bude umožněna vyšší koncentrace chovů. Současně s tím však vzniká nutnost spolupráce mezi podniky při zabezpečování krmivové základny pro jednotlivé specializované velkovýrobní jednotky živočišné výroby.

Protože jednotlivé podniky nemají pro přechod na velkovýrobní formy hospodaření ani dostatek materiálových a finančních zdrojů, vzniká nezbytnost toho, aby jednotlivé podniky sdružovaly své zdroje pro urychlení výstavby velkovýrobních objektů, pro zajišťování jejich provozu i pro nákup složité a nákladné mechanizace pro rostlinnou výrobu.

2. Rovněž tak zabezpečování rozvoje celé řady výrobních služeb nezbytných pro rozvoj rostlinné a živočišné výroby a jejich poskytování na úrovni soudobé vědy a techniky je nemožné v rámci jednotlivých podniků. Jde především o rozvoj a poskytování agrochemických služeb, služeb spojených s aplikací průmyslových hnojiv a prostředků na chemickou ochranu rostlin, služeb spojených s úpravou zemědělských výrobků pro spotřebitele (další zpracování nebo přímou osobní spotřebu), služeb spojených s melioracemi a jinými úpravami půdy, s prováděním některých specializovaných mechanizačních prací, stavebních prací atd. K tomu, aby tyto druhy výrobních služeb bylo možno zabezpečit na úrovni

soudobé techniky a technologie a aby bylo možné racionální a efektivní využívání výrobních prostředků v těchto sférách služeb, je nutno je zabezpečovat v rámci spolupráce několika zemědělských podniků.

3. S rozvojem výrobních vazeb v rámci národohospodářského zemědělsko-průmyslového komplexu vzniká nezbytnost toho, aby bylo dosahováno těsnějšího spojení zemědělských podniků s dodavatelsko-odběratelskými organizacemi v rámci daného územního celku (okresu). Jde především o organizace a podniky, které dodávají do zemědělských podniků různé druhy výrobních prostředků vyrobených v průmyslu a zabezpečují řadu služeb spojených s jejich fungováním v zemědělských podnicích, a dále o organizace, které nakupují v zemědělských podnicích výrobky k dalšímu zpracování, případně k přímé spotřebě. Při současném odděleném řízení těchto různých druhů podniků, spojených v rámci zemědělsko-průmyslového komplexu dělbu práce, různými vyššími články řízení dochází k tomu, že jejich činnost není s činností zemědělských podniků dostatečně vzájemně ani organizačně, ani ekonomicky propojena. Jednotlivé podniky zemědělsko-průmyslového komplexu (dodavatelské, zemědělské, odběratelské) mají různé, často protichůdné ekonomické zájmy, což je na překážku hladkého průběhu reprodukčního procesu jak v samotných zemědělských podnicích, tak v rámci zemědělsko-průmyslového komplexu jako celku.

Proces prohlubování dělby práce, specializace a koncentrace výroby vede ke stále většímu vydělování jednotlivých výrobních sfér a sfér služeb do samostatných odvětví a organizací. To je objektivní tendence vývoje. Z druhé strany však tento proces vyžaduje, aby všechny tyto samostatné organizace navzájem co nejbližší kooperovaly, aby se vytvářely dokonalejší formy vzájemné spolupráce, případně integrace mezi nimi. Vzniká tím objektivní nutnost vzájemné těsné spolupráce jednotlivých podniků zemědělských a dodavatelsko-odběratelských organizací. Toho je možno dosáhnout tím, že všechny tyto podniky a organizace budou jednotně řízeny společnými vyššími orgány řízení v rámci určitých územních celků.

4. Přímá koordinace hospodářské činnosti jednotlivých podniků v rámci určitého územního celku (okresu) je nezbytná i proto, že úroveň rentability jednotlivých zemědělských výrobních je různá, což je brzdou rozvoje specializace jednotlivých podniků, a že jednotlivé zemědělské

podniky mají k hospodaření různé přírodní podmínky, což vede k různým výsledkům hospodaření v jednotlivých podnicích. Oba tyto problémy, které jsou při současné cenové politice velmi obtížně řešitelné, je možno úspěšně řešit přerozdělováním fondů mezi jednotlivými podniky v rámci určitého územního celku, které může provádět vyšší orgán hospodářského řízení v rámci daného území.

Na základě rozboru uvedených problémů a tendencí vývoje přicházejí autoři k závěru, že všechny uvedené problémy vznikající v důsledku dalšího rozvoje výrobních sil v zemědělství a dělby práce v zemědělsko-průmyslovém komplexu je možno řešit zdokonalením organizace a plánovitěho řízení zemědělské výroby v rámci určitého územního celku. Autoři poukazují na to, že uvedené problémy nemůže v plné míře vyřešit dosavadní orgán řízení zemědělství v okrese (oddělení pro řízení zemědělství), a to především proto, že je administrativně správním orgánem řízení a nikoli ekonomickým a právním subjektem.

Oddělení pro řízení zemědělství v okrese nemají plnou ekonomickou odpovědnost za komplexní efektivní využívání všech zdrojů přidělovaných jednotlivým podnikům. Samotný výrobní a reprodukční proces i dodavatelsko-odběratelské vztahy mezi podniky zemědělsko-průmyslového komplexu a služeb v daném okrese se uskutečňují nezávisle na tomto oddělení a jsou zabezpečovány jednotlivými samostatnými chozrasčotními jednotkami — podniky. V rámci okresu existuje řada organizací i orgánů řízení, které odpovídají za různé stránky rozvoje zemědělství a podniků zemědělsko-průmyslového komplexu, aniž by nesly přímou hmotnou zodpovědnost za výsledky činnosti těchto organizací. Z objektivních důvodů je oddělení pro řízení zemědělství v okrese do značné míry pouze mezičlánkem, který předává úkoly administrativním způsobem nižším článkům — zemědělským podnikům. Jednotný orgán ekonomického řízení a koordinace hospodářské činnosti jednotlivých podniků v rámci zemědělsko-průmyslového komplexu tak v okrese neexistuje.

Ke zdokonalení organizace a plánovitěho řízení zemědělství v rámci určitého územní jednotky (okresu) navrhuji autoři, aby experimentálně bylo některé oddělení pro řízení zemědělství v okrese přeměněno na územní (okresní) státně kolchozní chozrasčotní zemědělsko-průmyslové sdružení. Na základě tohoto návrhu bylo v roce 1976 vytvořeno v tal-

sinském okrese okresní zemědělsko-průmyslové sdružení (OZPS).

V další části první kapitoly autoři podrobně rozebírají principy organizace OZPS. OZPS je velkou ekonomicky silnou organizací s vysokým stupněm koncentrace a specializace výroby. Jeho členy se stávají na základě principu dobrovolnosti kolchozy, sovchozy a další organizace, přičemž zůstává zachována ekonomická a právní samostatnost jednotlivých podniků a organizací — členů sdružení. Je přitom důležité, aby členy jednotného sdružení byly jak kolchozy, tak sovchozy, jejichž ekonomická a právní samostatnost zůstává rovněž zachována, což povede k dalšímu sblížení obou forem vlastnictví a perspektivně k plnému odstranění rozdílů mezi nimi a k vytváření jednotného všelidového vlastnictví. V rámci OZPS je nutno vytvářet postupně jednotné metody řízení a principy hospodaření v sovchozech a kolchozech, přičemž z obou těchto forem podniků je nutno převzít ty ekonomické principy, které se plně osvědčily a vedou k efektivnímu hospodaření jednotlivých podniků. Rozboru této otázky věnují autoři značnou pozornost a přinášejí k jejímu řešení řadu nových postřehů.

Kromě zemědělských podniků se stávají členy OZPS i podniky a organizace služeb, dodavatelsko-odběratelské organizace daného územního celku, případně podniky zpracovatelského průmyslu nacházející se v dané územní jednotce. I tyto organizace a podniky služeb, případně průmyslové podniky, si zachovávají nadále ekonomickou a právní samostatnost, což znamená, že mohou být i nadále řízeny příslušnými odvětvovými vyššími články řízení.

Zemědělsko-průmyslová sdružení mají být vytvářena v zásadě na základě územního horizontálního principu, což vyplývá ze specifiky zemědělské výroby a z její vázanosti na půdu. Tomuto územnímu principu je nutno podřídít i zapojení organizací služeb a dodavatelsko-odběratelských organizací.

Důležitá je i otázka velikosti územních celků, v nichž mají být sdružení budována. Tento problém je nutno řešit především opět z hlediska zemědělství, tj. z hlediska množství zemědělské, případně orné půdy, která je v jednom sdružení zahrnuta. Experimentálně bylo vytvořeno v LSSR takové sdružení v rámci celého okresu, který má 73 tis. ha zemědělské a 44 tis. ha orné půdy. Autoři však nevylučují možnost vytváření několika územních zemědělsko-průmyslových sdružení v rámci jednoho většího okresu a rozebírají zkušenosti z takové organiza-

ce horizontálních zemědělských sdružení v Běloruské SSR. Podle jejich názoru je ekonomicky vhodnější vytvářet územní zemědělsko-průmyslová sdružení v rámci celého okresu.

Velmi cennou stránkou práce je i to, že se v ní uvádí celá řada názorů dalších sovětských ekonomů, případně hospodářských pracovníků, které rozebírají uvedené problémy týkající se územního, případně územně odvětvového či odvětvového principu vytváření zemědělsko-průmyslových sdružení, jejich velikosti atd.

Značnou pozornost věnují autoři rozboru chozrasčotního principu organizace okresních zemědělsko-průmyslových sdružení. OZPS je novou hospodářskou jednotkou, která je pověřena vykonáváním určitých ekonomických (chozrasčotních) funkcí, řízením celé řady ekonomických procesů odehrávajících se jak bezprostředně ve výrobě, tak i v dalších fázích reprodukčního procesu. Práce OZPS musí být založena na principech chozrasčotu, aparát OZPS musí nést plnou ekonomickou zodpovědnost za činnost sdružení jako celku a být na výsledcích této činnosti ekonomicky zainteresován. K vykonávání svých funkcí musí mít aparát OZPS určité centralizované zdroje, které vznikají přerozdělováním části prostředků ze sdružených podniků.

V závěru první kapitoly se uvádí, že přeměna existujících oddělení pro řízení zemědělství v okrese z administrativních v chozrasčotní orgány podle vzoru průmyslových výrobních sdružení znamená vytvoření okresního chozrasčotního komplexu, v němž se spojují jak řídicí, tak výrobní funkce. OZPS představuje spolu se sdruženými podniky a organizacemi jednotný výrobně hospodářský systém, v němž se organicky spojuje centralizované plánové řízení s chozrasčotní samostatností a iniciativou jednotlivých sdružených podniků. OZPS rozmisťuje úkoly plánu na jednotlivé podniky a zabezpečuje jejich plnění ekonomickými metodami řízení. Základním problémem organizace řídicího aparátu OZPS je vytváření účinného systému hmotného stimulování a hmotné zodpovědnosti za činnost sdružení jako celku i jeho jednotlivých podniků.

Druhá kapitola práce je věnována problémům systému řízení zemědělsko-průmyslových sdružení. Rozebírají se v ní zkušenosti z různých forem horizontálních i vertikálních zemědělsko-průmyslových sdružení v některých republikách SSSR, především v Běloruské, Ukrajině, Moldavské a Lotyšské SSR. Současně s tím se v práci hodnotí zkušenosti ze

zdokonalování systému řízení zemědělství a zemědělsko-průmyslového komplexu v jiných, především socialistických zemích, zejména v Bulharsku a v NDR. Podrobně se rozebírá složení a systém řízení OZPS v talsinském okrese LSSR. Autoři uvádějí, jaké činnosti v reprodukčním procesu se centralizují na úrovni sdružení jako celku a jaké činnosti zůstávají nadále v pravomoci jednotlivých zemědělských podniků. Obecně je možno říci, že k soustřeďování jednotlivých druhů činností na úrovni sdružení dochází postupně v závislosti na úrovni rozvoje materiálně technické základny a na technické a ekonomické účelnosti centralizace určitých druhů prací na úrovni sdružení. Podle zkušeností existujících OZPS je v současné etapě vývoje účelné soustřeďovat na úrovni sdružení jako celku agrochemické služby, určité druhy mechanizačních prací, dopravy a materiálně technické zásobování podniků a hospodářství včetně různých činností uskutečňovaných v rámci dodavatelsko-odběratelských vztahů.

Podrobně se rozebírají v práci i funkce řídicího aparátu OZPS, který je třeba chápat jako státní kolehozní orgán řízení, který funguje jako chozrasčotní výrobne hospodářské sdružení podřízené okresnímu sovětu, jeho výkonnému výboru a ministerstvu zemědělství republiky. OZPS je řízeno radou sdružení, praktickou řídicí činnost vykonává centrální řídicí aparát. Sdružení a jeho aparát jsou vybaveny pravomocemi k vykonávání hospodářské, finanční, zásobovací a obchodní činnosti. V souladu s funkcemi, které centrální řídicí aparát vykonává, se formují i jednotlivá oddělení tohoto aparátu: oddělení pro zabezpečení dispečerských služeb, oddělení právní, oddělení pro rostlinnou a živočišnou výrobu, oddělení ekonomické a evidenční, oddělení technického pokroku. Podrobně jsou v práci charakterizovány funkce a povinnosti těchto jednotlivých oddělení.

Hlavním charakteristickým rysem práce řídicího aparátu jako celku a všech

jeho oddělení je to, že aktivně zasahuje do reprodukčního procesu, respektive přímo provádí za jednotlivé podniky ty funkce, pro jejichž kvalifikované vykonávání jsou hranice jednoho podniku příliš úzké a které je efektivnější vykonávat v rámci sdružení jako celku.

Poslední třetí kapitola je zaměřena na problematiku *hmotné zainteresovanosti řídicího aparátu OZPS*. Z funkce řídicího aparátu v reprodukčním procesu sdružení jako celku vyplývá, že pracovníci tohoto aparátu musí nést za výkon své práce hmotnou odpovědnost a být zároveň na plnění svých funkcí hmotně zainteresováni.

Podrobně se rozebírají různé konkrétní formy prémiování a systému hmotné zainteresovanosti pracovníků řídicího aparátu, jichž se v různých existujících zemědělsko-průmyslových sdruženích využívá. Autoři se zaměřují především na zhodnocení systému hmotné zainteresovanosti a prémiování v územních sdruženích.

Z rozboru jednotlivých kapitol práce vyplývá, že předkládaná publikace se zabývá jak základními koncepčními otázkami spojenými s dalším rozvojem řídicí struktury socialistického zemědělství a vývoje podnikové a nadpodnikové základny v zemědělství, tak celou řadou praktických problémů, které vyplývají z fungování již existujícího územního (okresního) zemědělsko-průmyslového sdružení.

Problematika dalšího vývoje podnikové a nadpodnikové základny a řídicí struktury v zemědělství je velmi aktuální v současném období i v ČSSR. Těmto problémům je u nás zatím věnováno poměrně málo původních prací československých ekonomů. Proto by se s uvedenou prací sovětských ekonomů měli blíže seznámit v ČSSR jak pracovníci zabývající se řešením těchto otázek ve výzkumu, tak pracovníci hospodářské praxe na různých úrovních a stupních řízení zemědělství.

Ing. Jarmila Matoušková, CSc., Vysoká škola ekonomická v Praze

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA č. 8/1978

bude obsahovat tyto články:

Kutil J., Seják J.: K národohospodářské efektivnosti v zemědělsko-potravinářské sféře

Valenta A.: Předpoklady dalšího zvyšování podílu účasti pracujících na řízení v zemědělském podniku

Šimek F.: Za vyšší ekonomickou efektivnost organizace a řízení specializované rostlinné výroby

Macháček O.: Kovariační analýza vlivu koncentrace výroby na intenzitu výroby

Černá V.: Namáhavost práce v chovu dojníc analyzovaná metodou průměrných hodnot frekvence tepů

Šmrha O.: Vývoj naturální spotřeby potravin

Z vědeckého života

Tošovská E.: Mezinárodní sympozium o otázkách společenské efektivnosti ZPK

Hajná M.: Vyřešené úkoly z oblasti výzkumu potravinářského průmyslu a výživy

Ze zahraničí

Peredrij A. S.: Poľnohospodársko-priemyselná integrácia v členských štátoch RVHP

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Vývoj meliorační výstavby a využívání závlahových zařízení)

Zemědělská ekonomika č. 8/1978 stojí 10 Kčs. Objednávky přijímá Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Slezská 7, 120 56 Praha 2 a Poštovní novinová služba, Jindřišská 14, 110 00 Praha 1

Časopis uveřejňuje studie, rozbor a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu z oboru ekonomika zemědělství a výživy. Kromě těchto prací uveřejňuje v rubrikách Z vědeckého života a Ze zahraničí kratší aktuální zprávy a v rubrice Recenze kritické rozbor nových publikací.

Ke každé práci je nutné připojit prohlášení autorů o tom, že práce nebyla publikována jinde, a souhlas vedoucího pracoviště s jejím uveřejněním. Autor je plně odpovědný za původnost práce a za její věcnou a formální správnost.

O uveřejnění práce rozhoduje redakční rada časopisu, a to se zřetelem k lektorským posudkům, vědeckému a společenskému významu, aktuálnosti a kvalitě práce. Redakční rada také rozhoduje o event. sporných otázkách.

Rukopisy neúplné nebo s jinými závadami v uspořádání článku vrátí redakce k přepracování. Proto by autoři ve vlastním zájmu měli dodržovat tyto pokyny:

Základní členění práce

Název práce má stručně vystihovat její náplň a zaměření. Neužívá se v něm zkratk.

Úvod (bez nadpisu) má stručně vystihnout vědecký, politický, ekonomický i praktický význam práce, současný stav studované otázky v ČSSR i v zahraničí a účel výzkumu.

Vlastní práce má být členěna na kapitoly, má v ní být popsána použitá metodika (není-li původní, uveďte se odkaz na literaturu), výsledky vlastní práce a jejich rozbor, zhodnocení práce ve vztahu k dříve publikovaným výsledkům (doplňte odkazy na literaturu).

Souhrn má podat stručný obsah článku, má poukázat na nově získané informace a fakta s označením jejich závažnosti, popř. osvětlit podstatné části nových výsledků, nového postupu nebo techniky. Má být podán celými větami, může obsahovat i návrh na využití v praxi nebo v dalším výzkumu, pokud autor toto nerozvede ještě dále v závěru.

Literatura uvedená na závěr článku má obsahovat seznam jen těch literárních pramenů, na které se autor odvolává v textu. Do seznamu se zařazují autoři podle abecedy, bez číslování, každá citace na novém řádku.

Adresa pracoviště autorů — autor uveďte své plné jméno, akademické, vědecké a pedagogické tituly a přesnou adresu svého pracoviště (včetně směrovacího čísla).

Anotace má mít asi 8 řádků.

Technické pokyny

Úprava rukopisů má odpovídat ČSN 88 0220. Tabulek, grafů a jiných příloh má být jen nezbytně nutný počet. Nepřipouští se duplicita tabulek a grafů.

Rukopis má být napsán strojem po jedné straně papíru formátu A₄ s dvojitou mezerou mezi řádky (60 klepů na řádek, 30 řádků na stránku). Dodává se originál s jednou kopií. Rukopisy psané perličkovými typy nemohou být redakci přijaty. Ilustrační materiál a tabulky se zařazují na zvláštní listy na konec rukopisu za text, v textu musí být na ně odkaz. Pokud autor používá v práci zkratky jakéhokoli druhu, je nutné, aby byly aspoň jednou vypsány, aby se předešlo omylům.

Ilustrační materiál (obrázky, schémata, diagramy apod., obecně označované jako obr.) má být nepodlepený, kreslený tuší na bílém nebo průsvitném papíře, písmo psané pomocí šablony. Může být dodán v pracovním provedení, honorář za jeho překreslení se pak odečte z autorského honoráře. Obrázky se číslují průběžně arabskými číslicemi a titulky k nim se uvedou souhrnně na zvláštním listě (nezakresluje se do obrázku). Zařazení obrázků v textu se vyznačí příslušným odkazem.

Tabulky musí být dodány samostatně, předběžně číslovány římskými číslicemi a opatřeny titulky. Musí být přehledné, jasně a logicky uspořádané, s minimálním počtem sloupců a s přesně a úplně vyznačeným záhlavím, bez zkratk. Jejich umístění v textu se vyznačí příslušným odkazem.

Matematické vzorce jednoduché je možno psát na stroji, složitější musí být do textu vepsány perem velmi pečlivě a zřetelně. Nad a pod rovníky je třeba vynechat nejméně jeden řádek. Zvláště pečlivě je třeba psát a umisťovat indexy, exponenty a modifikující značky. Zřetelně je nutno vyznačit rozdíl mezi velkými a malými písmeny, mezi písmenem l a číslicí 1 a správně a zřetelně psát písmena řecké abecedy. Je nutno také tužkou označit písmena, která se mají sázet tučně (vektory, matice).

Délka rukopisů

nesmí přesáhnout (včetně tabulek a grafů) rozsah 15 strojových stran (v rubrikách 8 stran).

Měrové jednotky

musí odpovídat ČSN 01 1300, která je pro časopis závazná a vychází z Mezinárodní soustavy jednotek (SI). Uvádíme výběr v časopise nejčastěji používaných jednotek:

Základní jednotky

- pro délku metr (m)
- pro hmotnost kilogram (kg)
- pro čas sekunda (s)

Odvozené jednotky

- pro plošný obsah metr čtverečný (m^2)
- pro objem metr krychlový (m^3)
- pro energii (práci, teplo) joul (J)
- pro výkon wat (W)

Vedlejší jednotky

- pro čas minuta (min), hodina (h), den (d)
- pro objem litr (l)
- pro hmotnost tuna (t)
- pro teplotu Celsiův stupeň ($^{\circ}C$)

Dále je povoleno používat pro plošný obsah jednotky hektar (ha). S platnou normou nejsou v souladu jednotky cent (q) a kůň (k). Přepočítají se takto:

- 1 q = 100 kg = 0,1 t
- 1 k = 0,736 kW

Citace literatury

se řídí ČSN 01 0197. Odkaz na literaturu se uvádí v textu příjmením autora a rokem vydání, odděluje se od textu závorkou. ... jak uvádí Stárek (1973) ... Někteří autoři (Novák 1973, Kovář 1974) tyto problémy řeší ...

Uvádíme příklady citace:

- a) jednosvazkového díla:

LOM, F. aj.: Zemědělská ekonomika. 1. vyd. Praha, SZN 1971, 431 s.

- b) článku v časopise:

VÍTEK, M.: Dynamický model zemědělské výroby. Zeměd. Ekon., 20, 1974, č. 1, s. 1–10.

- c) výzkumné zprávy:

STÁREK, V. aj.: Systémová analýza zemědělsko-potravinářského komplexu ČSR. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1973. 150 s.

Korektury

Za definitivní text práce je třeba považovat rukopis. Stránkový obsah článku, zasláný autorovi ke korektuře, je určen jen pro opravy chyb tiskárny nebo chyb vzniklých přepisem. Odůvodněné větší doplňky nebo změny ve stránkových obtazích budou realizovány jen v nejkrajnějším případě. Autor je povinen věnovat korekturám, zejména ověření všech vzorců a číselných údajů v tabulkách i v textu, co největší pozornost a péči. Redakce není povinna respektovat zřetelně chybné nebo nejasně vyznačené korektury autora a jeho plně nezdůvodněné či sporné zásahy. Obtahy stránek autor ve stanoveném termínu vrátí.

Kunc J.: Některé otázky plánovitého řízení zemědělství pro 7. pětiletku	439
Burian J.: K zdokonalování soustavy plánů a metod plánování rozvoje zemědělství a výživy	441
Řádek S.: Působení ekonomických nástrojů v letech s mimořádnými povětrnostními vlivy	451
Sobotka L.: Možnosti zdokonalení soustav cen a cenových nástrojů pro období 7. pětiletky	461
Zábranská A.: Působení nástrojů subvenční a úvěrové politiky v investiční výstavbě	473
Bača J.: Řízení investičních procesů v zemědělsko-potravinářském komplexu (ZPoK)	483
Novák J.: Problematika metod kalkulací vlastních nákladů v zemědělství	493

Recenze

Matoušková J.: Zkušenosti z vývoje okresních zemědělsko-průmyslových sdružení	503
---	-----

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Užitkovost hospodářských zvířat podle krajů a výrobních oblastí)	
--	--

СОДЕРЖАНИЕ

Кунц Й.: Некоторые вопросы планомерного управления сельским хозяйством в 7 пятилетке	439
Буриан Й.: Об усовершенствовании системы планов и методов планирования развития сельского хозяйства и продовольствия	441
Ржадек С.: Действие экономических рычагов в годы с экстремальными метеорологическими влияниями	451
Соботка Л.: Возможности совершенствования систем цен и ценовых рычагов для 7-ой пятилетки	461
Забранска А.: Действие рычагов политики субвенции и кредитов в капитальном строительстве	473
Баца Й.: Управление инвестиционными процессами в продовольственном хозяйстве	483
Новак Й.: Problematika metod kalkulace sebestoimosti v sel'skom khoz-yaistve	493

Рецензии

Матоушкова Я.: Опыт и развитие районных агропромышленных объединений	503
--	-----

Приложения

Статистические обзоры о чехословацком и зарубежном сельском хозяйстве (Производительность сельскохозяйственных животных по областям и производственным областям)	
--	--

CONTENTS

Kunc J.: Some Problems of Planned Management in Agriculture in the Period of 7th Five Year Plan	439
Burian J.: On the Improvement of the System of Plans and Methods of the Planning of Development in Agriculture and Food Production	441
Řádek S.: The Effect of Economic Implements in Years with Extreme Weather	451
Sobotka L.: Possibilities of Improvement of Price Systems and Price Implements during the Period of the 7th Five Year Plan	461
Zábranská A.: The Effect of Subsidization and Credit Implements in Capital Construction	473
Bača J.: The Management of Investment Processes in the Agricultural and Food-production Complex	483
Novák J.: The Problem of Methods of Prime Cost Calculations in Agriculture	493

Reviews

Matoušková J.: Experience from the Development of District Agro-industrial Associations	503
---	-----

Supplement

Statistical Surveys on Czechoslovak, and Foreign Agriculture (Efficiency of Farm Animals according to Regions and Production Areas)

INHALT

Kunc J.: Einige Fragen der planmäßigen Leitung der Landwirtschaft für den 7. Fünfjahrplan	439
Burian J.: Zur Vervollkommnung des Plansystems und der Planungsmethoden für Entwicklung der Landwirtschaft und Ernährung.	441
Řádek S.: Einwirkung ökonomischer Instrumente in Jahren mit außerordentlichen Witterungseinflüssen	451
Sobotka L.: Vervollkommnungsmöglichkeiten von Systemen der Preise und Preisinstrumente für den Zeitraum des 7. Fünfjahrplanes	461
Zábranská A.: Einwirkung der Instrumente für Investitions- und Kreditpolitik im Investitionsaufbau	473
Bača J.: Leitung von Investitionsprozessen im Agrarlebensmittelkomplex	483
Novák J.: Problematik der Methoden für Selbstkostenkalkulation in der Landwirtschaft	493

Rezensionen

Matoušková J.: Erfahrungen mit der Entwicklung von agrarindustriellen Kreisvereinigungen	503
--	-----

Beilage

Statistische Übersichten über tschechosl. und ausländische Landwirtschaft (Nutzleistung landwirtschaftlicher Nutztiere nach Bezirken und Produktionsgebieten)

Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Lze též objednat u každé pošty i poštovního doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — expedice tisku, oddělení vývozu tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Vytiskl TISK, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, 737 36 Český Těšín.

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

ČÍSLO

7

o československém a zahraničním zemědělství
PŘÍLOHA ČÍSLA 7 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

1978

UŽITKOVOST HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT PODLE KRAJŮ A VÝROBNÍCH OBLASTÍ

Vývoj průměrné dojivosti a snášky za zemědělství celkem

Území, kraj	Prům. roční dojivost v l			Prům. roční snáška v ks		
	1976	1977	%	1976	1977	%
ČSSR	2 805,1	2 887,2	102,9	220,2	225,0	102,2
ČSR	2 846,7	2 920,0	102,6	227,0	229,0	100,9
SSR	2 710,3	2 806,8	103,6	206,4	217,5	105,4
Středočeský	2 635,7	2 730,2	103,6	222,3	227,0	102,1
Jihočeský	2 717,3	2 817,8	103,7	216,1	219,2	101,4
Západočeský	2 707,8	2 810,5	103,8	221,8	230,0	103,7
Severočeský	2 790,4	2 785,0	99,8	225,5	227,1	100,7
Východočeský	3 047,2	3 124,4	102,5	231,0	231,9	100,4
Jihomoravský	3 042,9	3 069,6	100,9	231,1	231,0	100,0
Severomoravský	2 823,9	2 934,6	103,9	227,4	231,3	101,7
Západoslovenský	3 158,5	3 248,5	102,8	203,3	223,9	110,1
Středoslovenský	2 497,6	2 606,1	104,3	205,8	215,0	104,5
Východoslovenský	2 341,5	2 412,6	103,0	212,3	208,7	98,3

Průměrná dojivost a snáška v socialistickém sektoru

Území, kraj	Prům. roční dojivost v l			Prům. roční snáška v ks		
	1976	1977	%	1976	1977	%
ČSSR	2 832,2	2 908,4	102,7	249,3	251,6	100,9
ČSR	2 833,2	2 909,4	102,7	254,2	254,9	100,3
SSR	2 829,7	2 905,9	102,7	237,8	244,7	102,9
Středočeský	2 634,5	2 728,2	103,6	252,6	257,7	102,0
Jihočeský	2 698,7	2 804,6	103,9	251,8	255,1	101,3
Západočeský	2 708,6	2 809,7	103,7	259,7	265,5	102,2
Severočeský	2 783,5	2 773,8	99,7	251,7	253,7	100,8
Východočeský	3 014,4	3 095,9	102,7	252,0	253,0	100,4
Jihomoravský	3 036,9	3 067,3	101,0	258,6	251,8	97,4
Severomoravský	2 803,5	2 920,8	104,2	252,1	251,7	99,8
Západoslovenský	3 162,3	3 249,0	102,7	238,4	248,3	104,2
Středoslovenský	2 625,8	2 703,7	103,0	238,8	244,7	102,5
Východoslovenský	2 452,8	2 516,0	102,6	235,8	238,3	101,1

Odehově telat v socialistickém sektoru

Území, kraj	Odchováno telat na 100 krav			Uhynulo telat z narozených v %		
	1976	1977	%	1976	1977	rozdíl v bodech
ČSSR	95,16	96,35	101,3	5,6	4,9	-12,5
ČSR	96,67	98,08	101,5	5,4	4,6	-14,8
SSR	91,17	91,86	100,8	6,2	5,7	-8,1
Středočeský	94,32	94,58	100,3	5,8	5,4	-6,9
Jihočeský	98,91	100,89	102,0	5,1	3,9	-23,5
Západočeský	94,18	95,02	100,9	5,8	4,9	-15,5
Severočeský	96,29	95,90	99,6	5,8	4,5	-22,4
Východočeský	98,82	100,92	102,1	5,2	4,6	-11,5
Jihomoravský	97,98	98,63	100,7	5,1	4,5	-11,8
Severomoravský	95,18	99,21	104,2	4,9	3,9	-20,4
Západoslovenský	94,23	93,98	99,0	5,8	5,9	+1,7
Středoslovenský	88,92	90,64	101,9	6,5	5,4	-16,9
Východoslovenský	88,07	89,43	101,5	6,6	5,8	-12,1

Odehově selat v socialistickém sektoru

Území, kraj	Odchováno selat od 1 prasnice			Uhynulo selat z narozených v %		
	1976	1977	%	1976	1977	rozdíl v bodech
ČSSR	16,34	16,90	103,4	6,8	6,2	-8,8
ČSR	16,45	17,02	103,5	7,2	6,2	-13,9
SSR	16,11	16,66	103,4	6,0	6,1	+1,7
Středočeský	16,25	16,84	103,6	7,5	6,1	-18,7
Jihočeský	16,53	17,33	104,8	5,4	4,1	-24,1
Západočeský	17,45	17,75	101,7	6,0	5,1	-15,0
Severočeský	15,59	16,21	104,0	8,2	7,1	-13,4
Východočeský	16,64	17,17	103,2	7,9	7,0	-11,4
Jihomoravský	16,43	16,88	102,7	7,8	7,2	-7,7
Severomoravský	16,16	17,05	105,5	7,1	5,7	-19,7
Západoslovenský	16,71	17,28	103,4	6,1	6,5	+6,6
Středoslovenský	14,72	15,12	102,7	5,2	5,2	0
Východoslovenský	15,48	16,20	104,7	6,0	5,5	-8,3

Váňové přirůstky skotu v socialistickém sektoru v kg

Území, kraj	Ø denní přirůstek skotu celkem			Ø denní přirůstek skotu ve výkrmu		
	1976	1977	%	1976	1977	* %
ČSSR	0,66	0,66	100,0	0,74	0,75	101,4
ČSR	0,66	0,67	101,5	0,73	0,74	101,4
SSR	0,65	0,65	100,0	0,78	0,79	101,3
Středočeský	0,63	0,64	101,6	0,67	0,68	101,5
Jihočeský	0,67	0,67	100,0	0,75	0,74	98,7
Západočeský	0,64	0,67	104,7	0,72	0,73	101,4
Severočeský	0,61	0,63	103,3	0,66	0,67	101,5
Východočeský	0,66	0,66	100,0	0,73	0,74	101,4
Jihomoravský	0,71	0,72	101,4	0,79	0,80	101,3
Severomoravský	0,67	0,68	101,5	0,73	0,74	101,4
Západoslovenský	0,73	0,73	100,0	0,85	0,84	98,8
Středoslovenský	0,58	0,59	101,7	0,72	0,74	102,8
Východoslovenský	0,58	0,58	100,0	0,72	0,73	101,4

Váňové přirůstky prasat v socialistickém sektoru v kg

Území, kraj	Ø denní přirůstek prasat v předvýkrmu			Ø denní přirůstek prasat ve výkrmu		
	1976	1977	%	1976	1977	%
ČSSR	0,40	0,40	100,0	0,54	0,55	101,9
ČSR	0,39	0,39	100,0	0,54	0,56	103,7
SSR	0,41	0,41	100,0	0,53	0,54	101,9
Středočeský	0,41	0,41	100,0	0,53	0,56	105,7
Jihočeský	0,38	0,38	100,0	0,55	0,56	101,8
Západočeský	0,39	0,39	100,0	0,55	0,57	103,6
Severočeský	0,43	0,41	95,3	0,54	0,55	101,9
Východočeský	0,38	0,37	97,4	0,56	0,56	100,0
Jihomoravský	0,39	0,37	94,9	0,54	0,55	101,9
Severomoravský	0,39	0,40	102,6	0,53	0,55	103,8
Západoslovenský	0,42	0,43	102,4	0,55	0,56	101,8
Středoslovenský	0,40	0,41	102,5	0,51	0,52	102,0
Východoslovenský	0,36	0,35	97,2	0,49	0,50	102,0

Reprodukce stáda krav v socialistickém sektoru

Území, kraj	Brakování v % ze stavu k 1. lednu v roce			Převod jalovic do krav v % ke stavu krav 1. 1. v roce		
	1976	1977	rozdíl v bodech	1976	1977	rozdíl v bodech
ČSSR	26,6	28,7	7,9	28,7	29,7	3,5
ČSR	27,5	29,7	8,0	29,3	30,5	4,1
SSR	24,1	26,2	8,7	27,1	27,8	2,6
Středočeský	27,4	29,2	6,6	28,1	28,5	1,4
Jihočeský	26,5	28,2	6,4	28,5	30,0	5,3
Západočeský	26,4	26,4	0,0	27,3	28,9	5,9
Severočeský	25,9	28,4	9,7	28,3	29,0	2,5
Východočeský	27,6	29,9	8,3	29,1	31,3	7,6
Jihomoravský	30,6	32,7	6,9	33,3	32,9	-1,2
Severomoravský	26,0	30,4	16,9	27,9	31,0	11,1
Západoslovenský	26,9	28,5	5,9	30,8	30,4	-1,3
Středoslovenský	22,2	24,0	8,1	24,7	26,0	5,3
Východoslovenský	21,0	24,2	15,2	22,9	25,0	9,2

Průměrná roční dojivost u státních statků a JZD podle výrobních oblastí v I

Území	Výrobní oblast	Státní statky			J Z D		
		1976	1975	%	1976	1975	%
ČSSR	kukuřičná	3 004	3 048	98,6	3 020	2 945	102,5
	řepařská	2 671	2 780	96,1	2 887	2 893	99,8
	bramborářská	2 684	2 697	99,5	2 827	2 807	100,7
	bramb.-ovesná	2 658	2 654	100,2	2 777	2 756	100,8
	horská	2 602	2 658	97,9	2 628	2 833	92,8
ČSR	kukuřičná	3 137	3 146	99,7	2 993	2 974	100,6
	řepařská	2 667	2 794	95,5	2 895	2 912	99,4
	bramborářská	2 678	2 713	98,7	2 846	2 832	100,5
	bramb.-ovesná	2 674	2 660	100,5	2 814	2 778	101,3
	horská	2 649	2 678	98,9	2 974	2 927	101,6
SSR	kukuřičná	2 963	3 014	98,3	3 024	2 934	103,1
	řepařská	2 702	2 682	100,7	2 846	2 835	100,4
	bramborářská	2 719	2 551	106,6	2 705	2 741	98,7
	bramb.-ovesná	2 498	2 609	95,7	2 591	2 634	98,4
	horská	2 406	2 608	92,3	2 401	2 711	88,6

Průměrná roční snáška u státních statků a JZD podle výrobních oblastí v ks

Území	Výrobní oblast	Státní statky			JZD		
		1976	1975	%	1976	1975	%
ČSSR	kukuřičná	241	257	93,8	237	223	106,3
	řepařská	260	260	100,0	260	241	107,9
	bramborářská	263	255	103,1	252	235	107,2
	bramb.-ovesná	253	251	100,8	238	220	108,2
	horská	250	222	112,6	203	227	89,4
ČSR	kukuřičná	276	275	100,4	263	249	105,6
	řepařská	263	264	99,6	266	252	105,6
	bramborářská	267	255	104,7	262	232	112,9
	bramb.-ovesná	255	255	100,0	243	222	109,5
	horská	258	236	109,3	218	225	96,9
SSR	kukuřičná	226	247	91,5	225	212	106,1
	řepařská	250	248	100,8	235	189	124,3
	bramborářská	238	240	99,2	242	242	100,0
	bramb.-ovesná	159	239	66,5	226	218	103,7
	horská	238	216	110,2	182	230	79,1

Počet odchovaných telat na 100 krav podle výrobních oblastí

Území	Výrobní oblast	Státní statky			JZD		
		1976	1975	rozdl v bodech	1976	1975	rozdl v bodech
ČSSR	kukuřičná	90,8	87,2	+4,1	93,0	91,2	+1,2
	řepařská	97,8	90,6	+7,9	95,6	92,3	+3,6
	bramborářská	94,0	90,3	+4,1	94,8	94,2	+0,6
	bramb.-ovesná	92,6	90,7	+2,1	96,8	95,1	+1,8
	horská	91,6	88,9	+3,0	92,7	89,8	+3,2
ČSR	kukuřičná	94,3	91,0	+3,6	93,5	90,9	+2,9
	řepařská	98,7	91,4	+8,0	95,8	91,2	+5,0
	bramborářská	94,2	90,9	+3,6	99,4	96,6	+2,9
	bramb.-ovesná	94,1	91,5	+2,8	98,4	95,3	+3,2
	horská	92,1	90,0	+2,3	97,9	95,1	+2,7
SSR	kukuřičná	89,7	85,8	+4,5	92,9	92,4	+0,5
	řepařská	89,8	85,8	+4,7	94,2	92,8	+1,5
	bramborářská	93,0	85,3	+9,0	90,4	89,9	+0,5
	bramb.-ovesná	76,7	84,4	-9,1	88,7	90,8	-2,3
	horská	89,5	86,2	+3,8	89,2	87,5	+1,9

Počet odehovaných selat na 1 prasnici podle výrobních oblastí

Území	Výrobní oblast	Státní statky			JZD		
		1976	1975	rozdíl v bodech	1976	1975	rozdíl v bodech
ČSSR	kukuřičná	15,8	15,4	+2,6	16,4	15,0	+9,3
	řepařská	15,2	15,8	+3,8	16,3	15,4	+5,8
	bramborářská	16,6	16,1	+3,1	16,6	15,7	+5,7
	bramb.-ovesná	16,1	16,0	+0,6	16,3	15,6	+4,5
	horská	15,1	16,3	-7,4	15,6	15,4	+1,2
ČSR	kukuřičná	15,5	17,0	-8,9	15,8	15,1	+4,6
	řepařská	15,2	16,7	-9,0	16,3	15,8	+3,2
	bramborářská	16,8	16,8	0,0	16,6	15,9	+4,4
	bramb.-ovesná	15,5	16,5	-6,1	16,5	15,4	+7,1
	horská	15,2	17,1	-11,1	17,0	16,3	+4,2
SSR	kukuřičná	16,0	14,0	+14,2	16,5	14,9	+10,7
	řepařská	14,9	13,4	+11,2	16,2	14,8	+9,5
	bramborářská	15,9	13,8	+15,2	15,9	15,0	+6,0
	bramb.-ovesná	15,4	14,7	+4,8	15,2	15,1	+0,6
	horská	14,9	14,9	0,0	14,8	14,9	-0,7

Počet státních statků podle výše $\varnothing$ dojivosti ve výrobních oblastech

Území Výrobní oblast		Počet podniků podle roční dojivosti 1 krávy v l							
		do 2 249	2 250 až 2 499	2 500 až 2 749	2 750 až 2 999	3 000 až 3 249	3 250 až 3 499	3 500 až 3 999	nad 4 000
ČSSR	kukuřičná	1	4	3	10	5	6	4	0
	řepařská	5	6	13	7	7	1	1	1
	bramborářská	4	14	16	10	9	1	2	0
	bramb.-ovesná	2	7	3	7	3	1	0	0
	horská	5	12	8	4	6	2	0	0
ČSR	kukuřičná	0	0	0	0	2	1	0	0
	řepařská	4	7	12	7	5	0	1	1
	bramborářská	1	11	14	7	4	1	2	0
	bramb.-ovesná	1	5	3	6	3	1	0	0
	horská	1	7	2	4	6	2	0	0
SSR	kukuřičná	1	4	3	10	3	5	4	0
	řepařská	1	1	1	0	2	1	0	0
	bramborářská	3	3	2	3	5	0	0	0
	bramb.-ovesná	1	2	0	1	0	0	0	0
	horská	4	5	6	0	0	0	0	0

Počet státních statků podle výše $\varnothing$ snášky ve výrobních oblastech

Území Výrobní oblast		Počet podniků podle roční snášky 1 slepice v ks							
		do 169	170 až 199	200 až 214	215 až 229	230 až 244	245 až 259	260 až 274	nad 275
ČSSR	kukuřičná	2	4	2	2	1	0	1	1
	řepařská	1	0	1	2	4	3	2	0
	bramborářská	0	0	0	2	1	2	1	3
	bramb.-ovesná	2	0	0	1	2	1	4	0
	horská	0	1	0	1	2	3	1	0
ČSR	kukuřičná	0	0	1	0	0	0	0	1
	řepařská	1	0	0	2	4	2	2	0
	bramborářská	0	0	0	1	1	1	1	3
	bramb.-ovesná	1	0	0	1	2	1	4	0
	horská	0	0	0	0	1	2	1	0
SSR	kukuřičná	2	4	1	2	1	0	1	0
	řepařská	0	0	1	0	0	1	0	0
	bramborářská	0	0	0	1	0	1	0	0
	bramb.-ovesná	1	0	0	0	0	0	0	0
	horská	0	1	0	1	1	1	0	0

Počet JZD podle výše $\varnothing$ dojivosti ve výrobních oblastech

Území Výrobní oblast		Počet podniků podle roční dojivosti 1 krávy v l							
		do 2 249	2 250 až 2 499	2 500 až 2 749	2 750 až 2 999	3 000 až 3 249	3 250 až 3 499	3 500 až 3 999	nad 4 000
ČSSR	kukuřičná	27	18	42	62	80	32	34	5
	řepařská	41	47	119	130	127	49	35	2
	bramborářská	70	109	152	165	118	64	38	3
	bramb.-ovesná	25	59	64	76	41	25	8	1
	horská	56	37	36	26	25	14	10	1
ČSR	kukuřičná	1	2	7	10	14	3	2	1
	řepařská	25	35	98	109	98	38	27	1
	bramborářská	38	85	119	146	105	52	27	3
	bramb.-ovesná	15	42	40	66	38	20	7	0
	horská	3	7	11	13	15	12	8	1
SSR	kukuřičná	26	16	35	52	66	29	32	4
	řepařská	16	12	21	21	29	11	8	1
	bramborářská	32	24	33	19	13	12	11	0
	bramb.-ovesná	10	17	16	10	3	5	1	1
	horská	53	30	25	13	10	2	2	0

Počet JZD podle výše $\varnothing$ snášky ve výrobních oblastech

Území	Výrobní oblast	Počet podniků podle roční snášky 1 slepice v ks							
		do 169	170 až 199	200 až 214	215 až 229	230 až 244	245 až 259	260 až 274	nad 275
ČSSR	kukuřičná	14	4	5	9	1	4	5	2
	řepařská	6	3	8	5	8	18	11	8
	bramborářská	4	11	8	8	17	12	9	7
	bramb.-ovesná	2	5	1	5	2	3	3	1
	horská	1	3	0	1	0	0	0	0
ČSR	kukuřičná	0	0	0	1	0	1	4	1
	řepařská	3	0	3	5	7	18	9	8
	bramborářská	3	10	6	6	14	11	9	5
	bramb.-ovesná	2	4	1	4	1	3	3	0
	horská	0	1	0	1	0	0	0	0
SSR	kukuřičná	14	4	5	8	1	3	1	1
	řepařská	3	3	5	0	1	0	2	0
	bramborářská	1	1	2	2	3	1	0	2
	bramb.-ovesná	0	1	0	1	1	0	0	1
	horská	1	2	0	0	0	0	0	0